

Epitect. Enchir. gr. Norimbergæ 8.
1531. la 1.ª che riporta
Dioscrides et Nicandri Theriaca cū
Scholii grece. 1499. m. Iul. 7.º
Gaze pag. 198. registro
In hoc volumine
Theodori —

RELECTIO CAPITA QVORVNDAM, DE IVDAEIS,

In qua de rebus ad Sarracenos deferri prohibitis, & censuris ob id latis, non segniter disputatur, composita, & pronunciata in inclyta Conimbricensi academia anno M. D. L.

PER MARTINVM AB AZPILCVETA DOCTOREM, Nauarrum tunc illius primariæ functionis in sacrorum canonum facultate gymnastam, qui ante duodecim annos fuerat eiusdem functionis in clarissima Salmanticensi.

NVNC AVTEM ROMÆ RECOGNITA, EMENDATA, & aucta per eundem ante vigintiquinque annos rude donatum, siue iubilatum; & in præsentia in Romana Curia S. D. N. Sixti V. Sacræque eius in foro conscientiæ Pœnitentiariæ obsequijs inseruientem.

Ad eundem S. D. N. Sixtum V. Pont. Opt. Max.

PERMISSV SVPERIORVM.

ROMAE
Ex Officina Iacobi Tornerij, & Iacobi Berichiæ,
M. D. LXXXV.

Insignis forma, doctrina insignior vnus:
At superat summi cultus vtrunque Dei.

AVTHORIS INSIGNIA GENTILICIA.

ORNATISSIMO VIRO
MAGISTRO SIMONI
RODERICO

Admodum Illustris Ordinis Societatis IESV in Portugalliæ Regno, transmarinisq; regionibus citra Indiam Regi, & D.N. Ioanni III. subiectis Præposito, ac Principis, & D. N. Lusitaniæ Regis designato confessario quam colendissimo; Conimbricensique eiusdem Societatis primo valdeq; illustri Collegio.

MARTINVS AB AZPILCVETA
DOCTOR NAVARRVS
S. IN CHRISTO P.

MVLTA me, viri multis nominibus suspiciendi, impulerunt, immo vero compulerunt, vt vobis, vestroq; admodum illustri nomini hunc in caput, Ita quorundam, de Iudæis commentariorum, humiliorem licèt, quàm qui tanto, tantoq, de nomine dicto ordini dicandus esset, consecrarem. Primū quidem, quod vos fuistis in caussa, vt eum componeremus, dum decisiones quæstionum in confessionibus sacris, quarum diligentissimi, strenuiq. suasores, auditoresq. estis, quotidie occurrentium sitientes, Regem, & D. N. Ioannem III. omnium, quos terra colit, piissimum orastis, vt mihi eius in hac sua regia, eademq. florentissima Academia gymnastarum minimo iuberet, publicam super eo disputationem, quā repetitionem vocamus, habere. Deinde, quod in eis resoluuntur quæstiones illæ grandes, quas per litteras sui generis nobilitate, eruditione, ac religione insignes Ludouicus Gondisaluus a Norogna, & Ioannes Nonnius socij vestri in Aphricam, caussa instruendi, consolandi, confirmandi, redimendiq. Christianos captiuos, ad impiam Sarracenorum gentē missi, suis litteris ante duos annos monuerunt. Quæstiones item illæ, quas perdoctus Emanuel a Nobrega iam pridem a

nobis laurea donatus religione, doctrina, & genere clarus, & Ioannes ab Azpilcueta meus ex fratre nepos carissimus ex Brasilia; quo eos ad negotia I E S V C H R I S T I *agenda misistis, ante annum suis literis interrogarunt. Postremo quod meum erga vos amorem, obseruātiam, & pietatem, vel hoc munusculo testatam esse omnibus eo magis percupio, quo pluribus olim videri potui frigidius istud vestrum viuendi institutum ab initio probare: tametsi pra multis ad id alliciebar: nempè quod inuentum erat hominis conterranei mei, Ignatij nimirum a Loyola Præpositi vestri Generalis, viri gentilitia pietate, nobilitateq. ac multis alijs nominibus venerandi; quodq. vnus ex primis vndecim, qui Sacrosanctæ Sedi Apostolicæ vos deuouistis, nempè magister Franciscus ab Azpilcueta & Xabierre a Rege, ac D.N. vna tecum, Simon clarissime, Romā vocatus, & Societatis vestræ Indicæ præfectura, vita sancta, sanctisq. signis, vt fertur clarus, cognationis iure propinquo coniunctus est. Consentiebam enim plurimorum de vestro isto instituto præiudicijs; nempe tot, & tantarum præcellentium religionum, earundemq. antiquarum diuersitatem efficere, vt hæc vestra noua parum futura esset fructuosa. Adeo quod non deessent, qui putarent, eam numquam vllo tempore tantos, quantos iam tullit fructus, laturam:* Tam fallitur in dubijs hominum solertia rebus. *Quando vero vos non solum expectationem nostram: sed etiam eorum, qui de vobis conceperunt maximam, viceritis, dum supramodū charitatem, pacem, misericordiam, patientiam, ceterasq. alias omnes maximè Christianas virtutes, & vobis quæritis, & alijs omnibus quærendas persuadetis; dum amorem, & reuerentiam erga omnia ecclesiæ sacramenta, præsertim Eucharistiæ, & pœnitentiæ, quæ hoc tempore, proh dolor, multi minuere conātur, mire augetis. Dum denique modestiæ, demissionis animi, omnigenæq. pietatis operibus, & exemplis vestrum nomen breui tempore Europæ, Aphricæ, Asiæq. vltra Gangem adeo probaueritis gratum, illustreq. feceritis, vt passim cuiusq. ordinis illustrissimos adolescentes, diuino quodam spiritu, & impulsu vestra signa sequentes videamus. Quis vos pius non obseruet, non veneretur, colat, & diligat? Quis non vobis, nil nisi* C H R I S T I *obsequium requirentibus, non obsequi percupiat? Quis non vestræ phratriæ fieri phrator ardeat? Qui sollicitudine incredibili curatis, vt omnes ex vno phreatre, siue puteo gratiæ domini nostri* I E S V C H R I-

S T I,

S T I, cuius de solo sodalitio gloriamini, combibamus. Ex tepido igitur, & segni factus iampridem vestri feruens, & studiosus cultor, offero vobis hoc munusculum, mei erga vos amoris, obseruantiæ, pietatisq. pignus immortale: simul oro vos omnes; præcipue vero te, quàm colẽdissime Simon Roderice, vt non tam munus, quàm animum, quo vobis offertur cãdore suscipiatis: & quæ vestra in me fuerit charitas, I E S V M vestrum; immo omnium vnicum dominum & ducẽ, oretis, ne, dum in hoc occidente tot nouos, & adeo strenuos milites sibi deligit; me suum veterem, & in eo peregrinum deserat, sinatq. fieri rancidum, & cariosum: sed potius sua clementia ita renouet, & roboret; vt qui vos omnes tanto ætatis interuallo anteeo in terris, quique multis, quæ mea magna gloria est, in Academijs prælector fui, vester sodalis vel minimus sim in cælis. Amen.

Postea vero quam præfatam relectionem composuimus, & pronũtiauimus, superioriq; epistola præposita eam typis excudi fecimus; rogati secreto extra Lusitaniam, nomine cuiusdam præcellẽtis senatus, quid de præfata noua societate sentiremus, & præsegiremus; respondimus, nostrum de illa bonum iuditium, & præsagium plurimum confirmasse, auxisseq; quiddam, quod per septennium, & amplius, in collegio primo suæ Societatis Conimbricensi contigisse obseruauimus: & nobis pro quodam miraculo repetauimus. Nempè quod cum illud Collegium esset omnium totius ordinis primum: & solum legibus naturalibus diuinis, & communibus gubernaretur; (nondum acceptis legibus, quibus libertas illa communis à religiosis arctatur), Cumq; in eo centum & plures collegæ regio, & largo sumptu conuiuerent: omnes quidem scholastici, & iuuenes, ac eiusdem farinæ, cuius erant, qui foris degebant. atque omnes tanta libertate vterentur, quanta qui foris extra collegia, & monasteria viuebant: adeo quod liceret ẽis etiã solis diu, noctuq; etiam non petita à Præfecto licentia, collegio, & ciuitate ad omnia pia opera, quæ spiritus eis dictabat exire ad visendos omnes vtriusque sexus sanos, & infirmos, bonos, & malos, bona persuasuri, mala dissuasuri. Cumque fere vniuersa ciuitas, tota Ecclesia Cathedralis cum omnibus parochis, omnia monasteria, tam virorum, quàm feminarum, & academia ipsa saltim tacitè essent eis cõtraria; Cumq; præfati omnes suapte natura essent acuti, curiosi, & suopte ingenio

genio ad noscendas res nouas, vitaq. alienas propensi, & ad solertè scisq́. de more gentis, dicendum prompti. Cum, inquam, hæc omnia ita se haberent: numquam tamen toto illo tempore audiui aliquem, qui serio, vel ioco vlli eorum detraheret; neque aliqua vitij macula illorum quempiam inspergeret, præterquam nimiæ carnis mortificationis & sensualitatis, nimis honorem suum, gentisq. suæ despiciendo, pannosis vestibus vtendo, omniaq. ministeria sibi præcepta, quamlibet humilia, & sordida in vtilitatem sui Collegij libenter intus, & foris priuatim, & publice subeundo. quodque nimis acriter, sed vtiliter die noctuq. mundi vanitatem populo proponerent, clamantes, homines terram, puluerem, & cinerem esse. qua tamen detractio satis perpensa magnæ laudis eis erat. Neque profecto abs re, mea sententia, mihi pro quodam miraculo visum fuit. Tum quod vix a sæculo auditum est, aliquam fuisse congregationem tot iuuenum, tam liberè degentium inter tot clericos, monachos, scholasticos, & ciues ad mordendum propensos, & sibi exosos, cuius aliquis tanto tempore aliqua vitij nota, non inspergeretur, immo cuius multi non infamarentur, caperentur, & priuatim, vel publicè castigarentur. Tum quod August. c. quantumlibet. 47. dist. ad Vincen. Donatistam significat, rara esse collegia hominum etiam parua, & seniorum, quam sui erant, collegarum, in quibus aliquis aliquo vitio non notetur in hæc verba: Quantumlibet vigilet disciplina domus meæ, homo tamen sum, & inter homines viuo: nec mihi arrogare audeo, vt domus mea melior sit, quàm arca Noe, vbi tantum inter octo homines vnus reprobus inuentus est. Aut melior sit, quàm domus Abrahæ, cui dictum est: Ejce ancillam, & filium eius. Aut melior sit, quàm domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est: Iacob dilexi: Esau autem odio habui. *Tum quod ex quodam elogio Episcopi Osii, in c. Osius. de elect. eruditissimus Nicolaus Archiepiscopus Panormitanus colligit, quod licèt nullus de populo singulariter præsumi debeat in dubio malus: iustè tamen quis potest credere in populo esse aliquos malos.*

Præfatum testimonium subijcere voluimus, primum quidem in gloriam Dei, & Domini nostri I E S V C H R I S T I, de cuius nomine prædicta Societas dicitur, quiq. in ea multifariam multisq. modis ostendit esse verum id, quod quidam in gloss. cap. nisi cum pridem de renuntiat. verb. spiritus ei dixit,

Tu

Tu ſpiras vbi vis; tu munera diuidis, vt vis.
Scis, cui des quod vis, quantum vis, tempore quouis.

Deinde, vt omnia alia collegia eiuſdem ordinis iam per totum orbem Chriſtianum magna cum eius vtilitate, atque mira celeritate propagata nouerint, quanto cum miraculo primum eorum omnium cœperit florere Conimbricæ; quæ Regum Portugalliæ antiquiſsima eſt regia, & nunc academia florentiſsima inclyta. Poſtremo, vt meminerint, quantum contendere debeant, vt quæ illi primo adiecerunt multa, (vt ille ait), formidata profunda incrementa Ioui: ita nomen, & famam in illo difficili ortu quæſita ſemper conſeruent, indiesq. magis ac magis, quod faciunt, augeant, quo reſpondeant vltima primis.

GREGORII XIII. PONT. MAX.
Motu proprio ſancitum eſt, ne quis Typographus imprimere neu quis Bibliopola, vel alius vendere, venialiavè habere, donare, aut permutare audeat. *Martini ab Azpilcueta Doctoris Navarri opera omnia, vel illorum partem aliquam* ante ſeptem annos abſque eiuſdem auctoris conſenſu; ſub pœna ſententiæ excommunicationis, & aliarum in præfato proprio motu contentarum.

RELECTIO CAP.
ITA QVORVNDAM. DE IVDAEIS,

In qua de rebus ad Sarracenos deferri prohibitis, & censuris ob id latis non segniter disputatur.

Composita per Martinum ab Azpilcueta Doctorem Nauarrum, & per eundem Conimbricæ in frequentissimo auditorio pronunciata.

PRÆFATIO.

EXECVTVRVS imperium Regis, & Domini Nostri Ioannis iij. qui in gratiam Illustris Collegij Societatis IESV, mihi suorũ gymnastarum minimo imperauit, vt pro relectione, quam de more Academiæ habere debebã in aliquod cap. tituli de rescri. quem toto hoc anno perlegi, conarer enucleare materiam cap. Ita quorundam. de Iudæis. Principio Rector integerrime, Patres grauissimi, viri cuiusque ordinis ornatissimi, nostrum summũ dominum, & ducem Iesum Christum θεάνθρωπον ex animo imploro, vt me pro eius exercitu contra Satanæ copias muniendo dicturum sua, quæ immensa est, benignitate respiciat, & confirmet, illius quæ cælorum est regina præpotens, παρθενομήτρος gloriosissimæ MARIÆ, ac beatissimorũ principum Apostolorum Petri, & Pauli, quibus hic dies sacer est, precibus ad id flexus. Deinde vos omnes vehementer etiam atque etiam oro, ne de terra deserta, inuia, & inaquosa vberiores, selectiores, dulcioresque fructus, quam ea ferre potest, expectetis; neque enim possunt terræ omnes omnia ferre: Curaturus autem sedulo, vel breuitate insolita; sed grata, vobis placere: omnia, quæ dixero, Ecclesiæ Romanæ, quæ suprema est, censurę; & vestrę, quę grauissima, & candida est, limæ submitto.

Ordinem autem alium, quàm solitum seruans, primũ pronunciato

capituli contextu, summam in ea contentorum nouam nouéque collectam primo notabili excutiam: Deinde litteræ ordinem de more prælectionum secutus, alia noua notabilia nouè resoluam. Postremo nouam, & necessariam septem glossematũ huius canonis glossam adiungam: in gratiam, & gloriam eorum, quorum opem semel imploratam iterum imploro. Amen.

THEMA SEV CASVS.

Alexander iij. cum patribus in Concilium Lateranen. à se coactis ægre ferens, quod Christiani in Christianos Sarracenis opem ferrent, primo duplicem abusum proponit: deinde triplicem in abutentes pœnam subijcit, in hæc verba.

Ita quorundam animos occupauit sæua cupiditas, vt qui gloriantur nomine Christiano Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferant galearum; & pares, aut etiam superiores in malitia fiant illis, dum ad impugnandos Christianos arma eis, & necessaria subministrant. Sunt etiam, qui pro cupiditate sua in galeis, & piraticis Sarracenorum nauibus regimen, & curam gubernationis exerceant. Tales igitur ab ecclesiastica communione præcisos, & excommunicationi subiectos, rerum suarum per principes catholicos, & consules ciuitatum priuatione multari: & capientium fieri seruos censemus. Præcipimus etiam, vt per Ecclesias maritimarum vrbium crebra, & solemnis in eos excommunicatio proferatur.

Primum Notabile de summa principaliter contentorum in hoc capitulo.

SVMMARIVM.

1 *Arma, & alia necessaria ad impugnandos Christianos subministrantes, & naues eorum piraticas gubernantes excommunicati sunt, & rebus suis priuandi, & capientium fiunt serui.*

2 *Summa huius capitis; quæ apta, & bona.*

3 *Impugnare non debet quis id, quo fruitur.*

4 *Sũma huius capitis nõ probatur, nisi duobus ex octo pro ea adductis. & 5.*

5 *Bullæ Cœnæ Domini quo ad hoc tenor.*

6 *Capitulum hoc prohibet aliquid; sed solum tacite.*

7 *Legi non solum Pontificiæ, Cęsareæ, atque Regię, sed etiam Naturali Diuinæ contraria esse hic vetita.*

8 *Bellum pro patria, & religione iuris naturæ.*

9 *Lex Decalogi, lex naturæ.*

10 *Legem hanc quatenus Papæ est, solus Papa; quatenus alterius Monarchę, solus ille; quatenus Dei, nemo alius ab eo tollit.*

11 *Capitulum hoc pœnam adijcit.*

12 *Capitulum hoc respectu pœnæ, quam adijcit, est nouum.*

13 *Licentia Ducum an & quando excuset, & num. 14.*

15 *Exemptus per Papam etiam iniuste, tutus.*

PRimum ergo, iuxta ordinem prædictum noue colligo, hanc summã sub hac littera principaliter contentorum; nempe: Subministrantes
1 Sarracenis arma, & alia necessaria ad impugnandos Christianos, & naues eorum piraticas gubernantes, excõmunicati sunt, & rebus suis priuandi, & capiẽtium fiunt serui. Bonitas autem, & aptitudo huius summæ constat ex eo, quod sicut in arithmeticis, omnis summa maior, collecta ex alijs minoribus probatur bona, & apta, si quattuor concurrant, scilicet, quod colligatur ex illis, quod clarè, quod breuiter, quod omnia
2 & sola in eis contenta contineat: Ita in cõmentariis iurium omnis summa, siue summarium legis, vel capitis est aptum, & bonum, si ex eo colligitur, si clare, si breuiter, si omnia, & sola principaliter in eo contenta, contineat: at hæc summa huiusmodi est. Primo enim tota colligitur ex hoc cap. Nam quoad illam partem: Subministrantes arma, & alia necessaria ad impugnandos Christianos, colligitur ex illo versiculo: *Dum ad impugnandos Christianos arma, & necessaria subministrant.* Quoad illam vero, gubernantes naues piraticas Sarracenorũ, colligitur ex versiculo:

Sunt etiam. Quoad illam, excommunicati ſunt, ex illis verbis: ***excommunicationi ſubiectos eſſe cenſemus.*** Quoad illam rebus ſuis priuandi. ex illis: ***rerum ſuarum per principes catholicos, & Conſules ciuitatum priuatione multari.*** Quoad vltimam vero, ſcilicet capientium fiunt ſerui, ex illis: ***Et capientium fieri ſeruos.*** Quòd autem omnia, & ſola, de quibus principaliter hoc cap. loquitur, contineat, cõſtat: quia nihil principaliter continetur in eo, quod non contineat ſumma; neque è contrario. Nam & deferentes arma, ferrum, & lignamina galearũ in contextu expreſſi, de numero ſunt ſubminiſtrantium arma, vel neceſſaria ad impugnandos Chriſtianos. Et per verſiculum final. ***Præcipimus,*** &c. non mandatur ferri noua excommunicatio: ſed hic lata innouari; vt poſtea dicemus.

Quòd autem hæc ſumma clare, & breuiter prædicta demonſtret, palam eſt. Veritas autem huius ſummæ comprobatur, primo per hoc capitulum modo ſupradicto ponderatum.

Secundo, & alijs modis infraſcriptis cõfirmatur quidem; ſed quoad totum eius ambitum non probatur efficaciter; niſi per hoc cap. & cap. ad liberandam. infra eod. nam ſecundus modus eſt ratio tacta in tex.
3 quæ in hanc formam redigi poteſt. Nemo debet id, ex quo fructũ conſequitur impugnare. 19. diſt. cap. 1. & 4. q. 3. §. ſi quis teſtibus. cap. 1. §. cuius. 3. q. 8. l. ſed etſi ideo. ff. ſol. matr. cap. ex eo. cum gloſſ. de reg. iur. lib. 6. Facit l. quoniam. C. de hæret. & l. in arenam. C. de inoffic. teſtam. cap. cũ multa. 86. diſt. At omnis Chriſtianus, ex Chriſtianiſmo, & Chriſtianis indicibilem vtilitatem recipit. cap. 1. §. final. de ſumma Trinit. cap. firmiſſime. cap. omnis. cap. ſine pænitẽtia. de conſecrat. diſt. 4. Ergo nullus Chriſtianus debet Chriſtianos impugnare; neq; per cõ-
4 ſecutionem Sarracenos eos impugnates iuuare. Sed hic modus non probat hanc totam ſummam irrefragabiliter: Quoniam licet concludat malum eſſe Chriſtianum in Chriſtianos, Sarracenos iuuare, non tamen probat eum triplici pœna, de qua hic, puniendum eſſe.

Tertius modus eſt, quod lege Cæſarea prohibitum eſt, ne quis arma vlla hoſtibus vendat, ſub pœna capitis, & rerum priuatione l. 2. C. quæ res exportari nõ debeant. Immo, & ne vendat barbaris alijs cuiuſcunq; gentis. quod expreſſe ſentit Azo in ſumma, & verba clara illius l. 2. ſonant: quamuis gloſſa, & Sali. incogitanter forte ibi, & aliquot alij alibi, ad hoſtes eam reſtringãt. At cõſtat omnes Sarracenos, hoſtes eſſe Chriſtianis, & imperio Romano. l. final. & ibi Bald. C. de capti. & Bartol. in l. hoſtes. col. 5. ff. eod. & Aretin. per illum tex. in auth. nauigia. C. de furt. Sed & hic modus non probat totam ſummam prædictam, ſed tantum quoad pœnam priuationis rerum.

Quartus modus eſt. cap. ſignificauit. infra eod. quatenus habet, nulla alia de cauſſa, quam redimendi Chriſtianos captiuos, deferri poſſe ad Sarracenos ea, quæ hic prohibẽtur: immo, neque illa de cauſſa tempore

belli,

belli, secundum multos; de quo postea dicemus, sed neque hic modus totam probat, vt dicetur in fine modi seq.

Quintus, quod cap. quod olim. infra eod. secundum cõmunem intelligendi modum, probat etiam alias merces, quam hic prohibitas, nõ posse ad Sarracenos deferri tempore belli, etiã si pactæ sint in aliquod vsque tempus induciæ. d. cap. significauit. sub finem, infra eod. Sed & hæc duo argumenta proxima non probant totam summam, nisi quoad excommunicationem ad summum.

Sextus modus est, per cap. ad liberandam. infra eod. in illis verbis: ***Excõmunicamus, & anathematizamus illos falsos, & impios Christianos, qui contra ipsum Christum, & populum Christianum, Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galearum: Eos etiam, qui eis galeas vendunt, vel naues; quique in piraticis Sarracenorũ nauibus curã gubernationis exercent: vel machinis, vel quibuslibet alijs aliquod eisdem impendunt consilium, vel auxilium in dispendium terræ sanctę.*** Per quæ verba vides probari summam quo ad pœnam excommunicationis: quo ad alias vero probatur per ea, quę sequuntur. ***Eosq; rerum suarum priuatione multari, & capientium fieri seruos censemus.*** Qui modus sextus sicut & primus efficaciter probat præfatam totam summam.

Septimus, quod Extrauag. Clem. v. multa, de Iudęis, nõ solũ horum: sed etiam omniũ aliorũ victualium, vt eius verbo vtar, delationem in Alexandriam, vel terras Aegypti prohibet sub prædictis tribus, & alijs nouis pœnis. Quod ipsum etiam, quoad regnũ Granatæ sub eisdem pœnis prohibet Ioan. xxij. in Extr. 1. de Iudæis. Sed quia harũ Extrauagãtiũ prior localis est; quippe quę nõ prohibet, nisi delationẽ in terras Aegypti: posterior autẽ localis, & temporalis; quippe quæ tantum delationem in regnũ Granatæ vsque ad tienniũ prohibebat, licèt plura, quam hic canon prohiberent: non tamen quoad tot tempora, terras, & gentes prohibent: & ideo non probant efficaciter nostram totam summam.

5 Octauus est processus bullæ, quam Cęnę Domini appellant, relatus ad verbũ à Diuo Anto. 3. par. tit. 24. cap. 72. Cuius clausula huc pertinens relata ab Angel. & Caiet. vbi supra, illa est: ***Excõmunicamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita deferunt Sarracenis, Turcis, & alijs Christi nominis inimicis; quibus Christianos impugnant.*** Quãuis secundũ relationẽ Antonini nũ sit id verbũ, ***Turcis***, nec verbũ, ***& alijs Christi nominis inimicis;*** quæ per recentiores pontifices post Diuũ Antoninũ addita esse credi par est. Sed neque clausula hęc probat totã summã prædictã. Tum, quòd solũ punit deferẽtes: cum summa nostra puniat etiã subministrãtes, & gubernãtes. Tum, quia nõ punit, nisi sententia excõmunicationis, & summa continet etiam aliam duplicẽ pœnam. Qua eadem ratione non probat eam totam etiam nouus modus qui colligi potest ex clausula, quam suę Bullę Cęnę Dñi, sanctissimus

D.N.

D. N. Gregorius XIII. in hæc verba inseruit. *Excommunicamus omnes illos qui equos, arma, ferrum, filum ferri, stannũ, & chalybem, omniaque alia metallorum genera, atque bellica instrumẽta, lignamina, cannabem, funes, tam ex ipso cannabe, quam ex quacunque alia materia, & ipsam materiam, aliaq; prohibita deferunt Sarracenis, Turcis, & alijs Christi nominis inimicis; quibus Christianos impugnant. Nec non illos, qui per se vel alium seu alios de rebus Christianæ reip. statum concernentibus, in Christianorum perniciem, & damnum, ipsos Turcas & Christianæ Religionis inimicos certiores faciunt, illisq; ad id consilium, auxilium vel fauorem quomodolibet præstant. Ac qui fœderis, nec non eius sacri belli contra ipsos Turcas initi, prosecutionem directe vel indirecte, secrete vel publice, impedire vel perturbare præsumunt. Non obstantibus quibuscunque priuilegijs; quibuscunque Principibus siue priuatis concessis.* Quare restat facere quidem omnia pręfata pro summa nostra: tamen illam totam probari per hoc cap. & cap. ad liberandã. infra eod.

HAnc tamen summam multa videntur impugnare. Primum quidẽ totam ipsam quatenus pręsupponit hic multa vetari: cum tamen per nullam eius partem Concilium quidquam vetuerit: sed solum dixerit reprehendendos esse illos, qui de nomine Christiano gloriantes in eo relata faciunt. Alia vndecim, quibus singulas partes huius summarij singulatim impugnabam, huic primæ adieci, cum hanc relectionẽ pronuntiarem, vt eo ęquior, collectior, ac vehementior esset oratio, eoque tenacius in attentione contineret auditorem lõgioris temporis calore æstuantem, quominus ab vno scopo diuerteret: nunc autem arbitratus vtilius, & gratius fore lectori, si huius solius primę solutione notabile hoc clausero, aliaq; per alia notabilia, iuxta ordinem contextus distincte collecta, quibus partes nostri summarij clarescent, digessero, id facere constitui.

Ad hoc igitur primum oppositum, quod totam summam impetit, vt in eo contentorum prohibitionis auctor, origo, & genus appareant: di-
6 co primo, negari non posse, quod Concilium prohibuerit in hoc cap. aliqua. Quoniam Clemens iij. in cap. quod olim. infra eod. singulariter, & expresse id in hæc verba testatur: *Licet hoc fuerit in Concilio Lateranensi districte inhibitũ*, vbi glo. recepta in verb. *Lateranensi.* addit, in cap. ita quorundam. supra eod. Secundo dico, nullam hic fuisse prohibitio-
7 nem expressam: fuisse tamen tacitam resultantẽ ex eo, quod pœnæ grauissimę cõtra facientes contenta in eo fuerunt statutæ: Cuius simile factum fuit in cap. si quis suadente. 17. q. 4. l. si quis id quod. ff. de iurisd. omn. indi. l. si quis in tãtam. C. vnde vi. in l. quisquis. C. ad l. Iul. mai. & alijs capitibus & legibus, quę pœnã sine vlla expressa prohibitione in-
8 ducunt. Tertio dico ea, quæ prohibẽtur per hoc cap. antea fuisse prohibita per leges Cæsareas; & generalius quidem. Quoniã vinũ, oleum, &

omnia

omnia alia lignamina, quę hic nō prohibētur, vetantur. per l. 1. C. quæ res expor. non deb. Immo & arida, secundum gloss. Albericum & Salicetum ibidem: id quod antea dixerat Azo in summa: prohibetur etiam cos, ferro vt acuatur subijciēda. l. cotem. ff. de public. ars naues fabricādi. l. fin. C. de pœn. & omnia ad apparatū bellicum pertinentia. l. 2. C. quę res expor. non. per quam iubentur capite puniri, & bonis priuari, qui talia Barbaris deferunt: per quam Bald. & Salic. ibi dixerunt, proditorem esse, qui armis hostes, siue ad se defendendum, siue ad nos offendendum muniunt. Per quam etiam dicit ibidem Bal. filium cuiusdam domini Geri de passis fuisse ob id Florentię damnatum. Hęc eadē grauiter, & prouidè prohibita sunt etiam per leges regias huius florentissimi regni, tit. 81. lib. 5. ordi. Quarto dico, hęc eadem non solum iure
9 Pontificio, Cæsareo, & Regio videri prohibita: sed etiam diuino, saltē naturali, & saltē quoad aliquod tempus, & locum. primo quidem, quia secundum aliquod tempus, & locum, illa iubet pugnare pro patria, pro religione, ac parentibus; & per consecutionem prohibet eos impugnare. l. veluti. iuncta glo. ff. de iusti. & iure. communiter recepta, & declarata ibi per omnes, pręsertim per nostrum bene fortunato ingenio For-
10 tunium. Adeo quidem, vt pro patria, & religione pugnādum sit, etiam contra patrem, iuxta tex. sing. in l. minime. ff. de relig. & sump. fu. Deinde quod contra pręceptum de non occidendo, & non furando facit, qui iniuste bellanti opitulatur, arg. cap. noli. cap. quid culpatur. cap. militare. 23. q. 1. cap. pœnale. 14. q. 5. quę constat esse pręcepta naturalia, secūdum S. Thomam receptum 1. 2. q. 100. art. 1. & qui Sarracenos contra Christianos iuuat, iniuste bellantibus opitulatur: quoniam Sarracenorum aduersus nos bellum, quod saltem in Africa, Syria, & tota Europa geritur, iniustum est, secundum omnes: ergo contra illa præcepta facit, qui eos in id iuuat. Postremo, quod crimē hic vetitum, est sacrilegium admissum contra principatum Christianum, opem ferendo inimicis Christi, vt diligenter annotauit Tho. de Vio; quod nemo non videt esse contra primum primę tabulę pręceptum, quod est naturale. l. veluti erga Deum religio. ff. de iusti. & iure. Dixi saltem quoad aliquod tempus & locum: quia eatenus tantum existimo hæc vetita esse lege diuina naturali: quatenus obuiant pręcepto primo Decalogi, de colendo Deo, & Christo Iesu domino Deo nostro; vel præcepto quarto, de colendis parentibus; sub quo est etiam patriæ, & patris patrię cultus; vel quinto, de non occidēdo; vel septimo, de non furando; vel decimo, de non inordinate rem alienam desiderādo: quibus obuiant etiam hi, qui ea faciētes adiuuant, arg. cap. 1. ad Roma. cap. notum. 2. q. 1. cap. 1. de offic. de leg. & l. vtrum. ff. ad l. Pompe. de parr.

Ex quibus infertur primo, eum, qui adijcit pœnam prohibitis, videri
11 quoque illa prohibere: quādoquidem Cōciliū hoc adijciens pœnā facienti,

cieti ea, quæ prius fuere prohibita videtur prohibere, per primũ dictũ. Quod facit ad id quod in cap. tuam. de ordi. cogni. disputabã: scilicet, reges seculares, vel non posse prohibitionibus super matrimonijs, & alijs spiritualibus ab Ecclesia factis pœnam addere, aut posse etiam illa prohibere. Quod an, & quatenus verum sit, ibi determinamus.

12 Secundo infertur, Concilium hic nihil noue saltim expresse prohibuisse: sed tantum antea prohibitis pœnam nouam adiecisse; & ita partim continere ius antiquum naturale vel positiuum diuinum & Cæsareum, partim nouum. Antiquum quidem, quoad prohibitionem; nouũ vero, quoad pœnam saltem excommunicationis, & seruitutis.

13 Tertio, posse quidem Papam, Cęsarem, & alios Monarchas, & iura Monarcharum habentes, singulos quosque suos subditos in hoc peccãtes, à pœnis suarum legum iuste, vel iniuste eximere, arg. cap. proposuit. de conceß. præben. l. Princeps. ff. de leg. A pœnis vero legum aliorũ non posse, arg. l. final. ff. de iurisd. omn. iud. & cap. 2. de constit. lib. 6. & eorum, quæ latè in repet. cap. nouit. de iudi. in 3. notab. num. 40. & corol. 17. ac alijs multis scripsimus. Et ita Papam subditos sibi, tanquã regi, posse ab omni pœna seculari, & ecclesiastica liberare: subditos autem aliorum Monarcharum ab eccleciastica posse; à seculari non posse: alios vero Monarchas posse liberare suos à seculari pœna: à positis vero in hoc cap. non posse.

Quarto neque Papam, neque alios Monarchas singulos, nec omnes simul eximere posse quem, à prohibitione hac, quatenus est diuina naturalis, saltem sine iusta caussa, arg. cap. sunt quidam. 25. q. 1. cap. inferior. 21. dist. cap. cum inferior. de maior. & obed. & eorum, quæ late tradunt in cap. quę in ecclesiarum. de constit.

14 Quinto hinc hauriendas esse decisiones illarum quęstionum cõfessariorũ; nempe, an milites Africę limites propugnãtes, vel alij negociatores, siue mercatores, cum licentia suorum Ducum, & Pręfectorum: immo & ipsius Regis huic capitulo contrauenientes, peccent letaliter: an sint in statu damnationis, si habent propositum iterum id faciẽdi? an absolui possint sine proposito firmo nunquam id iterandi: an censuras processus Cœnæ Domini incurrant? consequens enim est pręedictis id quod ex facto respondi; nempe eos peccare, in statu damnationis esse, nõ posse absolui, censurasq; pręedictas incurrere; nisi Rex, aut Dux eius ea de caussa id permitteret, quæ sufficeret ad efficiendum actum licitũ, attento iure naturæ.

Sexto scopum, & finem, & intentionem huius prohibitionis esse, ne quis inimicos crucis Christi contra Christianum principatum iuuet: & ne quis faciat ea, quibus in his, quæ ad p rælium, & pugnam pertinent, potentia Sarracenorum contra Christianos ęrescat.

15 Septimo non ligari hoc canone illos, qui à Sede Apost. facultatem habent

habent deferendi Sarracenis hic prohibita, quęcũque sint illa, & quocunque tempore deferant, & quacunque de caussa; & quamlibet infirma facultas ea illis fuerit facta, modo facultatis metas non excedant. arg. prędictorũ: & ita Venetos, Genuêses, & alios, de quibus Diuus Antoninus & alij testantur habere a sede Apostolica facultatem deferendi merces aliquas in certas terras, & intra certum tempus, liberari ab his pœnis, si facultatis metas non excedunt: à peccato tamen minime, si absque rationabili caussa fuerit eis ea facta, quoad tempus, & locum, secundum quæ pręceptis decalogi est contraria.

Secundum Notabile de cupiditate huius cap. quod sit auaritia, & sæuitia peior, quàm crudelitas; & quare errant, qui omnem cupiditatem dãnant.

SVMMARIVM.

1 *Cupiditas genus ad malam, & bonam, & cupiditas mala genus ad omnem inordinatam: & hic pro auaritia sumitur. nu. 2.*
3 *Auaritia cur idolorum seruitus, cur cæca, cur hic sæua, nu. 4.*
5 *Crudelitas, & sæuitia duo vitia distincta, & vt differunt.*
6 *Auaritiam huius cap. etiam esse sæuitiam.*
7 *Actum vnius vitij fieri alterius, sicut vnius virtutis fit alterius.*
8 *Circunstantiam hoc cap. vetitam necessario confitendam.*
9 *Cupiditas multiplex bona, qualis est etiam habendi tantum, quo statum mutet.*
10 *Magnanimitatis, & humilitatis munera.*
11 *Cupere quos honores licet religiosis.*

1 SEcundo principaliter colligo, quod licet verbum, cupiditas, generatim sumptum, frequentius solam malam, & inordinatam, siue immoderatam significet, vt in cap. bonorum. 47. dist. & in cap. quia radix. de pœnit. dist. 2. interdum tamen *solum moderatam*, iuxta illud Apostoli ad Roma. 15. *Cupiditatem habens veniendi ad vos.* & illud eiusdem ad Philip. 1. *Testis est mihi Deus, quomodo cupiam vos esse in visceribus Iesu Christi.* cap. cupientes, de electio. lib. 6. Clem. cupientes. de pœnis. In
2 hoc tamen cap. pro mala, & inordinata, siue immoderata capitur. Licet item cupiditas mala, & immoderata genus sit ad omne malum desiderium, & malum amorem glorię, voluptatis, diuitiarum, & cuiuslibet al-

terius rei; hic tamē pro cupiditate immoderata bonorum pecuniario-
3 rum, hoc est, pro auaritia sumitur: sicut & in d.cap.bonorum. Licet itē cupiditas hæc immoderata, & inordinata nonnumquam dicatur idolorum seruitus.cap.auaritiæ. de præbend. (non eo, quod sit idololatria: sed quod, sicut illa subijcit quem creaturę ad eam pro Deo colendam: ita hęc subijcit creaturæ ad eam concupiscendam) nonnumquam cęci-
4 tas.cap.auaritiæ.de electio.lib.6.eo quod iudicium obtenebrat. Hic tamen dicitur sæua, hoc est fera, & bestialis: & ita peior, quam crudelis, secundum mentem S.Thom.2.2.q.159.art. 2.nam crudelis, vt ille ibidē & art.præcedenti ait, est qui excedit puniendo culpam ratione culpæ: sæuus autem, qui sine culpæ respectu ob vtilitatem, vel delectationē suam cruciat: & Christianus, qui Sarracenos iuuat contra suum caput, quod Christus est, & contra eiusdem membra, à quibus etiam ipse vnum est.1.ad Corint.12.& cap.singula.89.d.sine vllo culpæ respectu ob vtilitatem, vel delectationem suam tendit ad cruciandum: ideo merito sęuus, ferus, & bestialis est.
5 Ex quibus infertur primo, actum auaritiæ, quæ est vitium liberalitati oppositum, de quo in hoc text.etiam esse actum sæuitię, quæ est vitiū peius crudelitate, clementię oppositum, secundum S.Tho. in d.q.159.
6 art.1.& 2. Secundo infertur, actum, qui secundum suum obiectū pertinet ad vnum vitium; secundum finem pertinere posse ad aliud, vt ad vsum quotidianum confessionum applicando vtiliter diximus in cap. 1.nu.91.de pœnit.d.5. & in Manu.Conf.præl.9.nu.20. Sicut & actus vnius virtutis potest fieri alterius, vt ad quærendæ virtutis modū compendiosum monstrauimus in cap.fratres, nu.117.de pœnit.d.5. Tertio
7 ei, qui peccatum auaritiæ, de quo in hoc tex.peccauit, non sufficere, cōfiteri illud sine circunstantia, hoc cap.prohibita, arg.eorum, quę in d. cap.1.de pœnit.d.5.late diximus. Quarto infertur parum circumspecte
8 agere concionatores, & monitores quosdam, qui omnem cupiditatem reprehendunt: tum per prædicta; tum quia omnis ordinata, & moderata, siue ea sit gloriæ, siue honoris, siue laudis, & famę, est laudabilis, vt late monstrauimus in repet. cap.inter verba.11.q.3.concl.5.nu.25. & breuius postea in cap.cū minister.23. q.5.n.60.& 65.& in Manual.
9 Confess.cap.23.nu.9. Tū, quia magnanimitas, quæ nos ad honores magnos rationabiliter subeūdos confirmat, & impellit, virtus egregia est, secūdū Aristotelē 4.Ethico.& S.Thom.2.2.q.129.art.1.& 2. Tū, quia virtus demissionis animi (quā humilitatē appellamus) solū nos retrahit, ne in magnos honores, pręter rationē anhelemus & tēdamus: nō autē, vt nullatenus eos cupiamus, secūdum S.Thom.2.2.q.161. art.1. ad.3. Tum, quia naturaliter homines bona vtilia cupiunt: & ideo moderatus amor pecuniæ non est peccatū, secundum eundem S.Tho.2.2.q.118. art.1. Tū, quia liberalitas non retrahit nos à quærendis, & seruādis his,
qui-

quibus nos,& nostri egemus.cap. est probanda. 86. dist. & Thom.2.2.
10 q.117.art.1.Immo licitum est desiderare,& cupere plura,quam tuum statum deceant,ad hoc,vt te,tuosq; à necessitate vtendi arte mechanica eripias,quo altiorum virtutum operibus incumbas,secundum Thom. de Vio in d.q.118.artic.1.Immo,& vt ad altiorē statum, & aliorū gubernationē, ad quem natura te idoneum fecit, ascendas,vt idem ibidē singularissime probat.Tum quia licet sit consilium Christi,distribuere omnia,quæ quis habet,pauperibus, Math.19.cap.non dicatis.12.q.1. non tamen est pręceptum.Et ideo licet melius sit cæteris paribus rationabiliter omnia propter Deum contemnere,& relinquere:nō est tamē peccatum aliqua moderate appetere,quærere,ac retinere;immo meritū,si rationabiliter id fiat,vt vtrūq; probat S.Tho.2.2.q.186.art.3.Sicut & melius quidē est seruare virginitatē, quàm accipere coniugem. cap. integritas.32.q.1.non tamen ideo peccatū est accipere coniungē: immo matrimonium vnum de septem sacramentis est,iuxta cap.ad abolēdam. de hęret.in prin.& gl.in cap.veniens.de trāsactio. & omnes in rubr.de sponsal.& in 4.distin.26. Cuius cōtrarium hęresim esse definiuit Concilium Tridentinum sess.24.can.1.quem trāscripsimus in
11 Manuali Confessār.cap.22.n.20. & 30.Tū denique, quod etiā religiosi,qui sęculo renūciarunt,licite possunt appetere,& petere honores virtuti debitos:& honores ecclesiasticos,quales sunt,honor presbyterij,& honor magisterij,secundum vtrunque Thomam in 2.2.qō.186.art.7.

Tertium Notabile quod licet Christiano gloriari, nomine Christiano;immo & quod necesse sit nōnumquam:& quatenus,& quando coram Sarracenis,Lutheranis,& alijs infidelibus,id tacendo,vel se alium simulando in bullam Cœnæ Domini incidat.

SVMMARIVM.

1 *Gloriari se nomine Christiano licere.*
2 *Et quando,& quatenus sit necesse.*

1 TErtio principaliter colligo ex verbo *gloriantur*, licere Christiano gloriari nomine Christiano:quinimmo,& id ei esse necesse significat Ecclesia Christiana,cū nonnullas Missas ita exorditur. *Nos autem*

gloriari oportet in Cruce Domini nostri Iesu Christi. Quod desumptum videtur ex illo Pauli ad Galat. 6. *Mihi autem absit gloriari, nisi in Cruce Do-*
2 *mini nostri Iesu Christi.* An autem, & quatenus alijs nominibus id liceat: an item, & quatenus oporteat Christianum coram Lutheranis, Sarracenis, Turcis, & alijs Christi nominis inimicis se profiteri Christianũ, & nullatenus vti velo lineo, vel alio signo Sarracenico: an item, & quando, qui talia facit, incidat in censuras bullæ Cœnæ Domini, & id genus alia quotidiana. ad glos. 1. demitto, ne nimium à summarij nostri finibus diuertam.

Quartum notabile de verbo, Sarracenus, quos comprehendat, vnde dicatur, & an hæreticos, & alios infideles contineat.

SVMMARIVM.

1 *Sarracenorum appellatione an omnes infideles contineantur, tres opiniones referuntur: & relinquuntur. nu. 2. quarta ponitur. num. 7. continentur fautores, num. 8. Turcæ. num. 9. & Sarraceni solo Christi odio pugnantes. num. 10. & apostatę quidam. num. 11. & quidam Christiani. num. 12. Non autem Sarraceni iuste bellantes. num. 13. nisi, &c. nec Christianis subiecti, nisi, &c. num. 14. nec Sarraceni nos iuuantes. n. 15. nec hi, quibuscum non est caussa bellandi, nisi, &c. n. 16. nec Iudæi. n. 17. nec hæretici. n. 19. nec pagani. n. 21. nisi, &c. n. 22.*
3 *Sarracenus, verb. originarie populos post Nabathæos Arabiæ significat.*
4 *Sarracenorum defectionis ab imperio Romano occasio: & eorum prosper successus. num. 5. & cædes nobilissima. num. 6.*
18 *Iudæis vbique seruis nusquam est sceptrum.*
20 *Hæresis infidelitatum pessima.*
23 *Lusitanus quis vendens Goę equos Sarracenis vitat has censuras: & vt Christianus, qui nuper cũ Armenijs iuuit regẽ Persarũ cõtra Turcam, n. 24. & Gallus, qui Aeneobarbo à se vocato fauit, si saltẽ, &c. nu. 25.*
26 *Bulla Cœnę, & hoc cap. vt conueniunt.*
27 *Francisco regi fauens, an violarit hæc capit.*
28 *Regem in dubio præsumendum bene agere.*
29 *Bellare habitu quis dicatur, & quanta prudentia hic opus: & quid regibus consulendum.*

1 QVarto principaliter noto verbum, *Sarracenis*, in initio textus positum: & verbũ, *Sarracenorum*, postea repetitũ; ex quibus colligi videtur nostra summa quatenus innuit, hoc capitulo omnes illos cõprehendi,

hendi, qui hic vetita quibuſcunque Sarracenis ſubminiſtrant, & non alios, qui ea alijs infidelibus deferunt. Pro quo facit, quod cap. ſignificauit. & cap. quod olim. & cap. ad liberandam. infra eodem. Extrauag. item, copioſus de Iudęis, Ioann. xxij. & Extraua. Multa. Clemen. v. de Iudæis: quibus corroboratur, & extenditur hæc prohibitio, de ſolis, & omnibus ferentibus opem Sarracenis agunt. Circa quod tamen occurrit difficultas illa primo, quod eadē ratio videtur eſſe de omnibus alijs infidelibus: ergo & idem ius erit. cap. 2. de trāſlat. prælat. l. illud ff. ad l. Aquil. Deinde, quod clauſula bullæ Cęnæ Domini in 8. confirmatione ſummarij ſupra relata, comprehēdit omnes, qui opem ferunt Sarracenis, Turcis, & alijs Chriſti nominis inimicis. Tertio quod peior eſt infidelitas Iudęorum quàm Sarracenorum; & infidelitas hęreticorum peior vtraque, ſecundum S. Thomam 2. 2. q. 10. art. 6. Quarto quod verbum, *Sarracenis*, non capitur in hoc cap. prout eſt nomen gentis, ſed prout eſt nomē ſectę Mahometicę: & ita videtur ſignificare omnes malas, & reprobas ſectas tenētes. Quinto quod multi Sarraceni ſunt Chriſtianorum amici, qui vt Chriſtianos frequenter iuuāt contra alios infideles, vel fideles iniuſte eos inuadentes: ita iuſtum videtur, vt antidota ſuſcipientes iuuentur & ipſi ab eiſdē Chriſtianis contra infideles alios, vel etiam fideles iniuſte illos inuadentes. arg. l. ſi non ſortem. §. Libertus. ff. de condict. indeb. & cap. cum. in officijs. de teſtam.

In ſolutione huius difficultatis, (quę mihi magna eſt) quæque inquirit; qui veniant in hac materia appellatione, *Sarracenorum*, tres opinio-

2 nes inuenio. Prima Sylueſtri Prieratis viri profecto iudicio ad reſoluendum dexterrimo in verbo, Excommunicatio 7. caſu 21. ſentientis hoc verbo, *Sarracenis*, comprehendi omnes Sarracenos, quibuſcum rex aliquis Chriſtianus, vel aliqua prouincia Chriſtiana bellum gerit; Sarracenos itē eos, qui eis fauent. Secunda eſt Anto. Petr. & Ioann. ab Anna, in notabilibus. cap. ad liberandā. & Caiet. vbi ſupra verb. Excōmunicatio. caſ. 30. pag. 2. & 3. quæ videtur communis, ſcilicet quod verb. *Sarracenis*, omnes infideles videntur includi. Pro quibus facit id, quod contra prædictum notab. citabamus. Tertiam videtur ſentire, ordinatio regia titu. 81. li. 5. ordin. quæ innuere videtur, ſolos Mauros comprehendi. Quia ponit verbum, *mouros*, & mox ſubdit verbum, *ditos infieys*; ſed nulla iſtarū definitionū videtur ſatis exacta. Primo enim contra Sylueſtri definitionē facit, quod vetita in hoc cap. etiā tēpore pacis nō poſſunt deferri Sarracenis, ſecundū reſolutionē ſuam ibidē, & communem Doctorum in cap. ſignificauit. & in cap. quod olim. infra eod. ergo etiā Sarraceni, quibuſcum nō eſt Chriſtianis vllum bellum, comprehēduntur. Deinde contra id, quod ſignificat ordinatio regia facit, quod verbum, Sarracenis, ſiue ſit nomen gentis, ſiue nomen ſectæ, multos alios, quàm Mauros, hoc eſt, ex Mauritnia oriundos includit. Tertio cōtra ſententiā

ma-

magis communem facit, quod eam cõsequeretur, omnes Christianos, qui abhinc circiter quindecim annis vetita in hoc cap. in Angliam, & in aliquot prouincias Germaniæ superioris detulerunt, in hunc canonẽ incidisse. Quia ab eo tempore rex Angliæ, & aliquot principes Germaniæ declarati fuerũt hæretici à Paulo iij. Consequeretur item, quod Armenij, qui biennio lapso regi Persarum contra principem Turcarũ hostem Christianorum sæuissimum, opem tulerunt, in hanc eandem excommunicationem inciderunt. Galli item, qui abhinc sex annos Aeneobarbo, siue Barbarroxę duci Turcarum Principis in auxilium suum venienti opem tulerũnt. Cæsar item, qui regem Tuneti Sarracenũ, contra tyrannum itidem Sarracenum armis restituit. Immo & Rex, & dominus noster Lusitanorum, qui regi Fecensi contra alios Reges Sarracenorum fauisse dicitur: & etiam nunc apud Indos alijs Sarracenis con-
3 tra alios Sarracenos fauere auditur. Quarto ergo loco, vt aliter eam resoluam, admoneo primo, originario verbi, *Sarraceni*, significatu, significari populos Arabię post Nabathæos, Plinio auctore libro 6. cap. 28. dictos à Sarraca, eiusdem Arabiæ vrbe: non à Sara vxore Abrahami, quo se iactant: vel illo arg. quod à Sara Sarani dici debuissent, & non Sarraceni, sicut ciues Sarræ Sydoniæ vrbis, Sarrani sunt dicti. Eam tamen Mahometus ansam amplexus vanissimæ genti persuasit, eos solos om-
4 nium mortaliũ legitimos esse diuinæ professionis successores. Admoneo quoque secundo, caussam, & originem defectionis huius gentis à Romano imperio, ecclesiaque Romana hanc, quę sequitur, fuisse: *Ex ea Sarracenorum gente delecta militum manus Heraclio Imperatori Christiano militabat, quando ille regem Persarum Cosdroam paganũ vicit, & cepit: cumque stipendium peteret, is, ad quem ea res pertinebat, subiratus respondit: Vix est vnde Gręco, & Romano militi soluatur, & hęc canum turba tam impuden-*
5 *ter efflagitat stipendium? Ad quam vocem ira succensi ab Heraclio, & Romano imperio defecerunt, & in Syria aucti Damascum occuparunt: & inde aucto ex his, qui domi remanserant, exercitu Aegyptum ingressi facile ea terra potiti sunt, vicinorum Arabum commeatu, & auxilijs adiuti. Qui deinde Mahometi figmentis imbuti Persas bello petitos vicerunt. Deinde Antiochia nobilissima vrbe capta, Hierosolymis potiti, diuexata Rhodio, & Sicilia, totam Africam, & Libiam ad Oceanum vsque suis opibus, & perfidia adiecerunt. Quin & Hispanias omnes, pręter Cantabros, & Astures occuparunt. Immo & Gallias aggressi, Burdegalaque, Pictauisque direptis, vsque ad Ligerim fluuium*
6 *occuparunt, reliqua omnia occupaturi, ni Carolus Martellus magna virtute occurrisset; & quadringenta millia militum ex eis obtruncasset,* Paulo Aemilio eruditissimo, fidelique auctore. Admoneo tertio, his successibus factum esse, vt hoc nomen, *Sarraceni*, quod à principio nomen fuit gentis, nunc sit: immo & tempore huius cap. iam cœperit esse nomen sectæ Mahometicæ deditorum.

His

7 His igitur præmonitis difficultatẽ prædictam resoluturus dico, illo verbo, *Sarracenis*, in hoc cap. posito comprehendi Mahometicæ perfidiæ sectatores omnes, & solos, qui Christianæ Ecclesiæ res occupãt, vel impugnant actu, vel habitu: & fautores eorum, quatenus tales sunt. Dixi, Mahometicę perfidiæ sectatores: quoniam verbum hoc, *Sarracenis*, in hoc cap. positum, vt præmonui, licet à sua origine nomen gentis fuisset: antequam tamen hoc cap. & cap. ad liberandam. inf. eod. constituerunt, iam cœpit esse nomen sectæ: & ad huncvsque diem tale perseuerat. Dixi, omnes, ad includendum, non solum eos, qui Syriam, in qua terra sancta, vestigijs summi ducis nostri Iesu Christi ornata, sita est, incolunt: sed etiam Aegyptum, Libiam, Mauritaniam, & residuum maris nostri tractum, vsque ad Oceanum in Africa occupant. Assyriam item, Arabiam, & Mesopotamiam in Asia: Græciam quoque, & alia (proh dolor) multa, quę Christianorum fuerunt, in Europa tenent. Dixi autem, solos, ad excludendos alios infideles, quorum specialiorem mentionem paulo post faciemus. Dixi, qui Christianæ Ecclesię res occupant, &c. ad excludendũ eos, qui id non agunt. Dixi, habitu, ad comprehendendum eos, qui res Christianas actu quidem non impugnant: tamen impugnarent, si possent, odio Christianismi. Dixi, fautores eorum, ad comprehendendum omnes, qui prædictis Sarracenis fauent,

8 & opitulantur: quod nemo alius (quod sciam) tetigit. Nam Syluester, qui solus videri potest id tetigisse, non ait illud de fautoribus simpliciter; sed de Sarracenis Sarracenorum bellantium fautoribus. verum autem videtur: quia satis opis fert Sarracenis contra Christianos, qui fert opem eis, qui Sarracenis contra Christianos bellãtibus opitulatur. arg. l. is qui opem. & l. in furti. §. ope. ff. de fur. & §. interdum. Instit. de obligat. quæ ex delict. nasc. Addidi, quatenus sunt tales, ad excludendum eos, qui iuuant Sarracenos prędictos alio iusto respectu.

9 Ex qua resolutione infertur primo, comprehendi Turcas. Tum, quia etsi, vt aiunt, aliquid inter eos, & alios Sarracenos distat: tamen omnes sunt Mahometicæ perfidiæ sectatores; & generali nomine dicũtur Sarraceni: licet hi sint Sarraceni Turcę, & alij Sarraceni Arabes, & alij Sarraceni Mauri, Aegyptij, Africani, Persæ, & alij alio nomine speciali appellentur. Sicut & omnes in Christũ credentes generali voce Christiani dicũtur, iuxta tex. & gl. sing. cap. 2. 22. d. & licet alij sint Christiani Romani, alij Gręci, alij Hispani, alij Galli; & alij alio nomine speciali dicti. Tum, quia ipsi Turcę occupant nunc Syriam, vbi terra sancta est, facit cap. ad liberandã terram sanctã. infra eo. ibi: *In dispendium terræ sanctæ.*

10 Secundo infertur comprehẽdi omnes Sarracenos principales, & fautores eorum, quibuscum est bellum Christianis ob Christianismum: licet nulla, quæ fuerint Ecclesiæ Christianæ, occupent: quales videntur aliquot in Indijs, & in insulis Indici, & Persici maris: quia constat eos

esse

esse Sarracenos, & impugnare Christianismum: quæ res maxime Christianæ ecclesiæ peculiaris est, & qua maxime ab alijs omnibus distat. cap. ad mensam. & cap. audi denique. 11. q. 3. Non obstat, quod cap. ad liberandam. inf. eod. ob occupantes terram sanctam, vel occupare volentes principaliter constitutum videtur, vt ex illis eius verbis: *In dispendium terræ sanctæ*; & ex concilio generali, vnde desumptum est, satis colligitur. Tum, quia principium illius cap. simpliciter excõmunicat omnes deferentes arma Sarracenis, contra Christum, & populum Christianum: & tales sunt Sarraceni, qui odio Christianismi cum Christianis pugnant, etiam si nihil aliarum rerum eorum detineant, detinereve velint. Tum, quia illa verba huius cap. *ad impugnandos Christianos*, omnes eos impugnantes comprehendunt. Tum, quia verba processus Cœnæ Domini relata in 8. confirmatione, notab. 1. omnes nominis Christiani inimicos includunt. At constat, Sarracenos impugnantes Christianos ob Christianismum, esse tanti nominis inimicos.

11 Tertiò infertur, comprehendi etiam apostatas perfidos, qui Glaucũ Homericum insigniter stupidum imitati, Christianismum pro Sarracismo, hoc est, χρύσεα χαλκείων, aurea pro æreis commutarunt. Hi enim, licet baptismo renati fuerint, & in Hispania, Gallia, vel alia Christianorum terra; & non in Arabia orti: Sarraceni tamen sunt, prout nomen, Sarracenus, nomen est sectæ, non gentis, vt prædictum est.

12 Quarto infertur, comprehendi etiam Christianos in terris Sarracenorum, de licẽtia suorum Regum negotiantes. Tum, quia satis videtur deferre Sarracenis quoad mentem huius cap. & sui similiũ, qui defert subiectis eorum; è quorum manibus, cum volent, ea Sarraceni habere possunt. Tum, quia per hoc potentia regum Sarracenorum crescit: eo enim quis maior, & potẽtior est, quo maioribus, & potẽtioribus pręest. Authen. de defenso. ciuit. §. Nos igitur. collat. 3. Tũ, quia satis tradit Sarracenis, qui tradit Christianis negotiatoribus, mox ea illis vẽdituis & tradituris. arg. l. qui sic soluit. ff. de solut. Quod tamẽ, mea sententia, nõ procedit in Christianis ibi habitantibus, & volentibus tenere arma abscõdita; quo ea in Sarracenorum perniciẽ, cum opportunum fuerit, exerant, & stringant. In his enim, & verba, & ratio huius cap. cessant.

Quinto infertur, solutio illius quęstionis quã ex facto interrogabar: An in huius canonis, & processus Cœnę Domini cẽsuras inciderit, qui prohibita vendidit non Sarracenis: sed Iudæis, & Christianis apostatis Sarracenorum terras habitantibus, & Christianis ibi negotiantibus? Respondendum enim videtur, per prædicta, incidisse.

Sexto infertur, etiã solutio illius quęstionis quã ex facto interrogabar: An qui Christianis Cõstãtinopolim, & alias Græcię vrbes, oppida, & rura inhabitãtibus vendiderũt arma, quo ea occulta in perniciẽ Sarracenorum haberent, inciderint in hanc excommunicationẽ? Respondendum

dendum enim videtur per prædicta, non incidisse.

13 Septimo infertur, nō comprehendi Sarracenos, quibus bellū iustum est contra Christianos: & neque occupant, neque occupare curant res Ecclesiæ Christianæ: neque pugnant odio religionis; sed ob aliam caussam. Quales forte sunt aliquot nunc apud Indos, qui pugnant aduersus Christianos, non ob religionem, sed ob terras, quas ipsi putant male à nostris occupatas. Qui si bellum iustum aduersus nos facerent, & religionis caussam non immiscerent, nō putarem profecto comprehendi. quia huius canonis mens est eneruare potentiam Sarracenorum, iniuste contra nos pugnantium, vt ex omniū scriptis satis colligitur. Si autē iniustū bellū facerēt, putarē ipsos includi: quoniā bello iniuste suscepto, quo aliqua ex parte illud iustificēt, religionis caussam miscere solēt, & incipere odio nostræ religionis, & amore suæ perfidię pugnare.

14 Octauo infertur, non comprehendi Sarracenos, in terra Christianorum, sub potestate Regum eorum degentes, etiamsi sint prohibiti habere eiusmodi arma, & alia ad apparatum bellicum pertinentia. Tū, quia in eis cessat ratio principalis hui⁹ prohibitionis: ergo & ipsa prohibitio l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. cap. suggestum. & cap. meminimus. de appellat. cum annotatis in illis per Panor. & Deci. Tum & neruosius, quia hi, licet Mahometicæ perfidię sectatores sint: non tamen occupant res Christianas, neque impugnant eas actu, vel habitu; quod requiritur, vt hic includantur, per resolutionem præmissam. Excipio tamen eos, qui probabiliter præsumerētur hic vetita emere, quærere, vel accipere ad deferendum alijs Sarracenis, extra Christianorum imperia degentibus: vel ad seruandum abscondita, in Christianorum perniciem proferēda, cum exercitus Sarracenicus nos inuaderet: eiusmodi enim, saltem habitu, res Christianas impugnant.

15 Nono infertur, non comprehendi Sarracenos, qui impugnant alios Sarracenos contra Christianos pugnantes, vel nos contra illos defendunt, adiuuantve: immo neque Sarracenos, qui casibus licitis, iuxta Oldrad. consil. 71. Nnnquid. & resolutionem communem in cap. ad liberādam. infra eod. à Christianis rogati, iuste illos defenderēt, vel iuuarēt cōtra alios Christianos suas terras inuadentes, vel iniuste illas occupātes. Tū, quia caussa finalis huius cap. cessat, saltē quoad ea, quæ post bellū illud expletū contra nos vsui esse non possent. Tum & neruosius, quia eiusmodi Sarraceni, licèt alio respectu sint inimici Christianorū, & res ecclesię occupent, vel impugnēt: hoc tamen, quo Christianos cōtra alios infideles iuuāt, vel infideles cōtra Christianos iniuste bellātes impugnāt, non sunt tales. Quamuis semper, quoad eius fieri potest, curare debet Princeps vsurus Sarracenorū auxilio, ne illis ea tradat, quæ illo bello expleto cōtra Christianos vsui esse possint, qualia sunt arma.

16 Decimo infertur, non comprehendi etiam Sarracenos, quibuscum

eſt pax Chriſtianis, quique non fauent alijs cum Chriſtianis belligerantibus: & inter quos, & Chriſtianos nulla eſt iuſta cauſſa bellandi; quales ſunt multi, vt audio nunc circum terras Indiæ Luſitano imperio parentes: inter quos, & Chriſtianos nunquam ob religionem, neque ob aliam cauſam fuit bellum. Hi etenim, licet Mahometicæ perfidiæ ſectatores ſint: res tamen Chriſtianas neque occupant, neque actu, vel habitu impugnant. Excipio tamen, illos qui ſciuntur, probabiliter ve creduntur, ea eſſe mente, vt primo quoque tempore, data eis ad id potẽtia & opportunitate, ſuis ſedibus expellant Chriſtianos, eo pręſertim, quod Chriſtiani ſint. quoniam huiuſmodi Sarraceni, etſi actu non impugnant res Chriſtianas: habitu tamen id faciunt; & per conſecutionem ſunt Sarraceni, de quibus hoc cap. loquitur. per reſolutionẽ pręmiſſam.

17 Vndecimo infertur, non comprehendi Iudæos, quatenus Iudęi ſunt; quia non ſunt Mahometicæ perfidiæ ſectatores; & ita neque Sarraceni. Dixi, quatenus Iudæi ſunt; quia quatenus ſubiecti Sarracenis, comprehendi poſſent: puta, ſi habitarent terras ſubiectas Sarracenis hic comprehenſis: Quos tamen arbitror cõprehendi per proceſſum Cœnæ Domini. Quoniã etſi non ſint Sarraceni, neque Turcę: ſunt tamen inimici nominis Chriſti; & adeo quidem, ut ſi pro voluntate nocendi nobis eſſet eis potentia, multo grauius, quam illi nomen illud, quod ſuper om-
18 ne nomen eſt, infeſtarent. In quo tamẽ eius infinita bonitas quam optime nobis conſuluit; dum eis ſe, luceque ſuam apertam renuentibus, ademit potẽtiam, virtutem; & animum; perpetuæque ſeruituti, ac ignominię apud omnes gentes eos addixit. Iuxta enim prędictionem Iacob. Geneſ. cap. fin. à Deo ablatum eſt eis ſceptrum, & regia poteſtas, poſt veri Meſſiæ Chriſti ſacroſanctiſſimum aduentum, vt nuſquam poſtea apud eos ſit, vel fuerit. Nam vllam eorum gentem eſſe clauſam inter montes Gog. & Magog, quæ tẽpore Antichriſti ei ſit adhæſura, vaniſſimum eſſe conſtat, etiam atteſtatione Iudęorum, qui id maxime explorauerunt. Neque enim illud ſignificauit Ioann. Apocalyp. 20. & liber illud continens apocryphus eſt: & à Hierony. & ab omnibus alijs reiectus.

19 Duodecimo infertur, non comprehendi per cap. hoc, neque alia iura communia, hæreticos Sarracenis non ſubditos. quia non ſunt Sarraceni; immo neque per proceſſum bullę prædictæ: quia non ſunt Turcæ, neque nominis Chriſtiani inimici: Quoniam, etſi Romanę Eccleſię non obſequantur: venerantur tamen nomen Chriſti; neque eſt om-
20 nino par ratio de illis, ac de Sarracenis: quoniã, etſi peior eſt eorũ infidelitas, quam Sarracenorum, & plus peccent, quam Sarraceni: iuxta doctrinam prædictam, & receptam Thom. 2.2.q. 10. art. 6. non tamen ſunt inimici nominis Chriſti, ſicut & illi: & ita neque ſub verbis horũ

capi-

capitulorum, neque prędicti processus comprehenduntur. Hęc autem dixerim de hæreticis: nam de apostatis dictum est in corollario 3.

21 Decimotertio infertur, non comprehendi Paganos; tum, quia non sunt Mahometicę sectę; neq; per consecutionẽ Sarraceni: & ita verba horum capitulorum eis non conueniunt: & quibus verba legis non cõueniunt, ipsa lex eos non comprehẽdit. l. 4. §. toties. vbi Bartol. & Paul. ff. de damno infect. & cap. indẽnitatibus. §. supradicta. quod in hoc est iuris optimum, de electio. lib. 6. Tum, quia non inuenitur in eis eadem ratio, quæ in Sarracenis prædictis, vt palam est: tum, quia cum ipsi credant pluralitatem Deorum, credere quoque possunt nostram sanctam legem, & alias multas esse sanctas: quod multi faciunt, licèt suam quoque credant bonam. intelligo autem hanc illationem de illis paganis, quibuscum nec est, neque fuit vllum bellum Christianis; quique nos odio non habent, eo quod simus Christiani; quinimmo humane nos suscipiũt, & nobiscum cõtrahunt. Illi enim, qui Christianos odio haberent, eo quod sint Christiani, licet non comprehendantur sub hoc cap. neque sub cap. ad liberandã. & cap. quod olim. & cap. significauit. infra eod. & minus sub extrauag. copiosus, de Iudæis. Ioan. xxij. & sub extra-

22 uag. multa. Clem. v. eod. tit. inter cõmunes, comprehenduntur tamen, mea sentẽtia, sub prędicta clausula Cœnæ Domini: quæ nõ solũ Sarracenos, Turcas: sed etiã omnes Christiani nominis inimicos comprehẽdit: at constat tales Paganos Christiani nominis esse inimicos.

23 Decimoquarto infertur, solutio quæstionis illius, quam etiã ex facto interrogabar, An Christiani Goam, vel alias Indiæ ciuitates inhabitãtes, & de terris quorundam Sarracenorum equos indomitos, aut inualidos, aut macros agentes; eosque postea iam disciplinatos, aut pingues, aut robustos effectos alijs Sarracenis vendũt, in prædictas cẽsuras incidant; Respondendum enim videtur, per prædicta, incidere, nisi illi Sarraceni nullũ cum Christianis bellum, neque iustam caussam bellãdi, etiam secundum opinionem eorum haberent, neque habuissent, neque odio haberẽt Christianos: eo quod sint Christiani, neque fauerent alijs cum Christianis belligerãtibus, neque eo animo esse crederentur, vt quamprimum eorum ad id potentia sufficeret, Christianos de suis sedibus expellant. Non tamen eos, mea sententia, excusat, quod equos, quos alijs Sarracenis vendunt, ab alijs emunt: tum, quia vendunt eos preciosiores: tũ quia prius eos in terras Christianorũ agũt, & eorũ potestati subijciũt, & cõtextus huius cap. nõ patitur, vt res prohibita, etiãsi de terris Sarracenis ad Christianas sit delata, ad eas iterum reportetur.

Decimoquinto infertur, solutio illius quęstionis ex facto propositę: An Christianus Hispanus, qui cũ alijs Christianis Armenijs Regi Persarum, cum Turcarum principe Christianorum hoste sæuissimo, proximis annis pugnanti, opem tulit, in has censuras inciderint? Respon-

dendum enim videtur, non incidisse illum, neque alios Armenios.

Decimosexto infertur, etiam solutio illius, quæ in facto est: An qui
24 Anglo iampridem ab Ecclesia non sine Catholicorum grandi dolore, & iactura, declarato hæretico, Galliam Catholicam affligenti, vel etiam intra regnum suum sese continenti, hæc prohibita vendiderint, & vendunt, in has censuras inciderint? Respondendum enim videtur, nõ incidisse. Quod ipsum arbitror dicendum esse de his, qui Lutheranis, & alijs nobilissimæ, sed miserandæ Germaniæ hæreticis talia detulerunt.

25 Decimoseptimo solutio item illius, quę ex facto proponitur: An qui Aeneobarbo, siue Barbarroxæ classis Turcicę duci à Gallo in sui defensionem vocato, & intra portum Tholonensem agenti, aliqua de prohibitis hic dederit, feceritve, in has censuras inciderit? Respondendum enim est, non incidisse, si saltem in casu, qui bona fide videbatur ei permissus, fuisset vocatus: & si non tradidit ei arma, triremes, aut alia, quæ expleto illo bello essent contra Christianos vsui futura. An autem ille casus fuerit de permissis, viderint illi, qui in eo consuluerunt: tametsi arbitrer credere posse confessarium, cui non constaret cõtrarium, eum fuisse de permissis, vel qui bona fide putaretur permissus, quoad effectum absoluendi pœnitentem, cui de hac re esset scrupulus. ob tanti regni tantam auctoritatem, pietatem, & eruditionem.

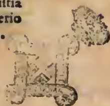
26 Decimooctauo infertur, conuenire, ac differre plurimum bullam Cœnę Domini, & hoc cap. & cap. ad liberandam infra eod. Conuenire quidem, quia vtraque comprehendit Sarracenos, & Turcas: differre autẽ, quia hęc non comprehendunt vllos Iudæos, vel Paganos; illa vero sic eos, qui sunt Christiani nominis inimici: Et ita bullã Cœnæ Domini hac parte latiorem esse horum capp. dispositione: sicut ecõtrario alia ex parte latior est hęc, quàm illa, vt in notab. 8. infra latius dicemus.

27 Decimonono infertur, satis recte me respondisse illi grandi quæstioni, quam me Roncamuallẽ nostram Virgini matri sacram visentem, interrogauit magnas quidam Hispanus, cum rex Galliarũ Franciscus ante paucos annos quatuor exercitibus quatuor partes imperij Cæsaris, nempe Rusilionem, Nauarram, Brabantiam, & Lucemburgum infestaret; cumq; scriptis aliquot doctorũ virorum bellum illud Galloturcicum diceretur. Quęstio enim erit: an in Regem Galliç, eiusq; regnum eadẽ libertate, ac ferocia Cęsariani pugnare possent, ac in Turcas, & eorum terras; an item his capitulis esset locus cõtra vendẽtes eo tempore arma, & alia hic vetita Gallo: eo quod ille esset Turcis fœdere coniunctus, videreturq; multis illo in Cæsarẽ maximo apparatu bellico Turcicis rebus plurimũ fauere: quippe quo à persequendis Turcis Cæsarẽ diuerteret, & opes extenuaret. Respõdi enim ipse, ex facto ius oriri l. si ex plagis. §. in cliuio. ff. ad l. Aquiliam. & ex tenore fœderis à Gallo cũ Turca icti pendere solutionẽ. Nam si fœdus cõtineret, vt Gallus Turcæ

fauerer,

faueret, etiam eo respectu, quo Turca Christiani nominis est inimicus, vel in perniciē iniusti alicuius principis Christiani, præsertim quaten° Christianus esset: vel cōtra dispositionē, & prohibitionem huius cap. & ei cōcordantiū, idem de eo, quod de ipso Turca iudiciū esse, per prædicta. Si autē fœdus tantū haberet, vt neuter eorū alterū bello infestaret, caussa religionis (quatenus erat necessariū) excepta, vel quod Turca defenderet Gallū iniuste inuasum à Christianis: & vicissim Gallus Turcā iniuste inuasū à Sarracenis, lōge aliud esse dicēdū de eo, quā de Turca;
28 licet iniuste alia de causa bellari. In dubio autē, donec aliud cōstaret, nō esse credendū, tāti regni tantū Regem, tam fœdū fœdus cum Turca inijsse, vt se, suosq; oēs in tam fœdā ignominiā, tamq; fœdas censuras conijceret. arg. cap. 1. de reg. iur. & l. merito. ff. pro soc. & c. 1. 40. d. etiā si talia indicia haberentur, quæ sufficerent ad iuste credendū, eum mouisse bellū iniustū, orbiq; Christiano dānosum, & odiosum. Nec displicuit illi magnati æquissimo nostra hęc æqua respōsio: neq; vlli debet ea displicere, ne cogat cōfiteri, Lusitanos, Italos, Heluetios, Germanos, & alios oēs, qui ei fauissent, vel aliqua hic vetita subministrassent, in has cēsuras incurrisse: quod ipse certe nec de Castellanis cōfiteri auderem.

29 Vigesimo infertur, eum dicendū habitu impugnare Christianos, qui eo animo est, vt primo quoque tempore nacta potentia, & opportunitate impugnandi eos, id faciat, absque alia iusta causa, quā quia sunt alterius religionis: ideoque magna reipublicæ prudentia, pariq; animi virtute, ergaq; Deum religione opus esse illi, qui arbitraturus est, an ille, aut ille Sarracenorum, aut Paganorum Rex, qui nulla Ecclesiæ Christianæ bona occupat, neque actu impugnat, dicendus sit tamen impugnare habitu. Nam neque quilibet timor vanus ad id iudicandum sufficere debet: neque certitudo belli mouendi est necessaria. Pauciora itē signa sufficere arbitror, ad iudicandum animum bellandi habitualem esse regi Sarracenorum, etiam si nunquam cum Christianis bellum gesserit: quàm ad iudicandum eiusmodi animum inesse regi Paganorum, cum quo Christianis nunquam fuit bellum: quales multos esse audio, apud Brassilenses: Eo quod Sarracenorum bona pars tota est in impugnando Christianismo: & facilius iuste timeri potest bellū ab homine sectę tam infensæ Christianismo; quā à Pagano longe ad amicitiā Christianorū aptiore, vt palam est. In dubio autem arbitrandū esse iudicarē, potius inesse animū habitualem pugnandi, quā contrariū. Quin etsi à cōsilijs regum Christianorū essem, obnixe eos etiam atque etiā orarē, ne permitterent suis, vt vlla arma, aut vllos equos, aut vlla nauigia infidelibus vllis extra dominia Christianorū degentibus subministrarēt; immo nec artem ea fingendi docerent. Quoniam omnes timeri possunt, ne adepta in id potentia, & opportunitate eis impugnent Christianos, volentes eos pedetentim fidei Christianę; immo & suo imperio subijcere.

subijcere. Et quamuis hoc magis expedire, magisque e re Christiana esse putem: nõ tamen arbitror esse necessariũ, nisi id, quod superius dixi, secundum iuris rigorem, neque secundum iuris necessariam æquitatẽ.

Quintum notabile, quid appellatione armorum hic, & alibi contineatur, cum nouis, & iuri consonantibus corollarijs.

SVMMARIVM.

1 *Arma etiam proprie omnium artium instrumenta: hic autem pro solis bellicis accipitur. num. 2. quorum variæ species, & inuentores. num. 3.*
4 *Arma bellica esse arma defendendi, etiam proprie, contra Angel. & Iaso. & etiam fustes, & lapides contra eosdem, & alios. num. 5. non autem cultellum paruum, num. 6.*
7 *Arma non esse aliquando lapides, intentionis defectu & non significationis, cum intellectu nouo glo. clem. 1. de statu monacho. num. 9.*
8 *Beneficium cur non semper curata includit.*
10 *Arma bellica noue definita: qualia nulli homini à natura data, num. 11. & noue diuiduntur, num. 13.*
12 *Intellectus nouus. l. Armorum. de verb. signi.*
14 *Arma non esse omnia nocentia nec semper in id fabricata. nu. 15. esse præsumpta, & non præsumpta. num. 16.*
17 *Arma cur in alijs statutis aliud significant, & latius. num. 21. cur hic interdum lapides, & interdum non. num. 19. & idem de lignis. nu. 20.*
18 *Intellectus. l. 1. & ibi Bart. ff. ad. l. Iuli. de vi publi. & §. fin. Authen. de armis.*
22 *Arma non esse arcem, neque triremem, neque equum: & id eo rusticũ posse nutrire, & agere equum, licet arma deferre nequeat. nu. 24.*
25 *Et quæ sunt quoad cap. resolutiue: & cultellum non esse, nisi intentio, &c.*
23 *Postliminio in armis locum non esse.*
26 *Armorũ materias, prout huiusmodi, non esse arma neque equos, & mulos: & ideo, &c. nu. 27. neque secures, rastra, &c. & ideo, &c. num. 28.*

QVinto principaliter colligo ex verbo, *arma*, partem illam summarij nostri, quæ habet, vetitum esse Christianis, ne qua Sarracenis arma subministrent. Circa quod occurrit illa difficultas, quod hoc cõsequeretur, nulla vllarum artium instrumenta posse à Christianis eis deferri: quia omnia illa appellatione armorum continẽtur. argu. princ. & cap. non pila. & cap. conuenior. 23. q. 8. & gloss. l. Nepos Proculo. ff.

de

de verbo. signifi. Neque lapides, aut fustes. Quoniam eorum appellatione continentur. l. Armorum. ff. de verb. signific. l. 3. in princi. versic. armis. ff. de vi, & vi armat. §. sed ex cōstitutionibus. Instit. de interdict. & §. item lex Iulia. Instit. de publi. iudi. Quod tamen esse falsum vsus contrarius dicitur significare.

Ad soluendā hanc difficultatem, quæ plus quàm mediocris est, quæque summam prædictam quoad verbū, arma, impetit & inquirit, quid
1 eo nomine contineatur: dico primum, armorum appellatione largè, sed propriè sumpta, contineri omnia omnium artium instrumēta: vt agriculturæ, iuxta illud Maronis. 1. Georgicorum: *Dicendum & quæ sint duris agrestibus arma.* Et artis pistoriæ, iuxta illud eiusdem. 1. Aeneidos: *Tum Cererem corruptam vndis, cerealiaque arma Expediunt.* idest, instrumenta, quibus ad pistorium opus vtimur, vt pilis, mola, vanno, cribro. Et artis nauticæ instrumēta, iuxta illud eiusdem. 5. Aeneid. *Colligere arma iubet, validisque incumbere remis.* Et artis studendi, iuxta illud Plinij: *Cuius arma erant, non venabulum, & lancea: sed stylus, & pugillares.* Et lacrymę, & orationes arma dicuntur clericorum in princip. & in cap. cōuenior. 23. q. 8. & instrumenta nauium, in l. 1. §. magistrum. ff. de exercitor. dicuntur armamenta, & armatur nauis, cum instruitur, ead. l. 1.
2 §. non autem. In hac autem materia, & similibus non ita late accipitur verbum Arma: sed tantum pro instrumentis artis militaris: & ita pro ar
3 mis bellicis, iuxta illud. 2. Reg. 1. *Quomodo perierunt arma bellica?* Quæ varia sunt: quorū inuentores scribit Plin. lib. 7. cap. 56. natural. histor. & species plurimas Iustinian. in §. fin. Authen. de armis, colla. 6. Gellius lib. 10. noctium attic. cap. 20. & Veget. lib. 4. de re milit.

4 Secundo dico, quòd appellatione armorum, etiam ad bellica restricta cōtinentur arma defensionis caussa parata, etiam proprie, vt Alber. ait in. l. armorum. ff. de verb. signifi. quæ id irrefragabiliter probat in hæc verba: *Armorum appellatio non vtique tantum scuta, & gladios, & galeas significat: sed etiam fustes, & lapides.* Cui similis est in §. sed ex constitutionibus. Instit. de inter. & l. 3. §. armis. ff. de vi & vi armat. Probat, inquam, irrefragabiliter: quia iuris consultus agens de propria verborum significatione ait, armorum appellatione significari scutum, & galeam; quę constat esse defensionis caussa parata. Non obstat, quod contrarium tenuit Angel. in §. ex maleficijs, num. 12. & 13. Instit. de actio. & eum sequatur Iason ibidem num. 83. & sequenti. arg. eius, quod ait Bart. in l. 1. ff. ad. l. Iul. de vi publ. scilicet, quod ex illa prohibens haberi arma, non prohibet arma defensionis caussa parata. Non inquam id obstat: quia ratio, quare appellatione armorum non veniunt ibi defensoria, non est, quia non sunt propriè arma, sed quia defuit intentio animi legislatoris ad comprehendendum ea. Quod conijcitur ex materia legis, quę agit de vi publica, quæ non infertur armis defensiuis: sed of-

fensiuis

fenſiuis, vt palam eſt.Itaque in hoc cap.etiam defenſionis tantum cauſ ſa parata prohibentur: quoniam verba,& ratio eius habent in eis locũ vt etiam probat l. 2.C. quæ res expor. non deb.

5 Tertio dico, appellatione ſic ſtricta armorum bellicorum comprehendi etiam proprie lapides, & fuſtes,vt Felin.ait hic,& Alciat.in d.l. armorum.quę id irrefragabiliter probat, quatenus agens de propria verborum ſignificatione, habet, armorum appellatione ſignificari fuſtes,& lapides, quod ipſum habent etiam aliæ leges ei ſimiles ſupra citatę.Non autem probat ponderatio verbi,*continetur*,à Felin.indiligenter facta;quia tale verbum in illa lege non eſt:contrarium tamen tenẽt etiam in hoc Angel. & Iaſon, vbi ſupra,& Rom.in l. 1. §.occiſorum. ff.ad Sylan.& Corneus conſil.199.n.4.Et Angel.quidem,& Iaſon mouentur,per gloſſ.ſing.Clem.1.§.quia vero.verb.arma,de ſtat.monach. quatenus habet,quod Clem.illa excommunicans monachos intra monaſterij ſepta arma tenentes, non includit eos, qui lapides,& fuſtes tenent. Ludouicus autem mouetur per §.final.Auth. de armis.collat.6. quatenus prohibẽs priuatis,ne fabricentur arma,nõ prohibet fabricari

6 cultellos minores quorum vſus non eſt in pręlijs.Vbi glo.ſing.annotauit,cultellos ad parãdas pennas non eſſe arma.Cuius ratio illa videtur quod in alium vſum; quã bellicum principaliter ſunt ficti, & effecti: at lapides,& fuſtes non ſunt principaliter in bellicum vſum ficta, vel effecta,vt palam eſt:ergo neque hęc erunt magis arma, quàm prędicti cultelli.

Quarto facit l.omne. §.ſi quis commilitonem.ff.de re milit.quę habet,eum,qui lapide commilitonẽ vulnerauit, à militia reijciendũ, qui vero gladio,capite puniendum.

7 Hæc tamen non obſtant.Non primum.Quia glo.illa dicens,lapides & fuſtes ibi non contineri appellatione armorum,non ſe fundat in defectu ſignificationis propriæ verbi: ſed in defectu intentionis mentis conſtituentis.Poſtea enim quam affirmauit, appellatione armorum,lapides,& fuſtes contineri,ſubdit:*Non puto tamen auctorem ſic latiſſime intellexiſſe*:per quod palam ſentit nõ ſignificationem verbi,ſed intentionem auctoris defuiſſe.Sicut in ſimili appellatione beneficij proprie omnia beneficia,etiam dignitates,& quibus cura animarum ineſt, continentur,exceptis gratijs,& expectatiuis; in quibus non deſinunt contineri ex defectu ſignificationis: ſed intentionis animi ſcribentis, volentis ſola ſinplicia comprehendi,cap.cum in illis.in princ.de pręb.lib. 6. vt latius diximus in d.cap.final.& in rub.de pręben.& poſt Deci. anno ſuperiore in cap.poſtulaſti.de reſcrip.intentionis autem defectum colligere potuit illa glo. vel ex vſu loquendi vulgariore,quo videtur vſus ibi Papa: vel ex conditione perſonarum,de quibus agitur; nempe monarchorum,quibus,quę arma vulgus appellat,grandi dedecori ſunt in

cella:

cella:cum tamen nec paruo ſint lapides,& baculus aliquis in aliud aliquod opus vtiles. Ad ſecundũ reſpondebit illatio.7. Ad tertiũ dico, non probare lapides non eſſe arma:ſed nõ eſſe gladium; quod nemo negat.

Quinto dico, arma bellica nuſquam, quod ſciam, eſſe ſatis recte defi-
10 nita:poſſe autem, mea ſententia, recte definiri, eſſe arma ficta principaliter ad prçliandũ eis, quatenus talia ſunt, vel in id ante conflictũ aſſumpta. Dixi, arma, pro genere: quoniã omnia arma bellica, ſunt arma; non contra, omnia arma ſunt bellica. Quia omnium artium inſtrumenta dicuntur arma, per prædicta; cum tamen ſola militaris artis dicantur arma bellica. Dixi, ficta principaliter ad prçliandum, ad excludendum ligones, raſtra, ſecures, & id genus alia in alios vſus, quam prçlij principaliter parata. Dixi, eis, ad excludendũ loca, vnde prælíamur: de quibus in coroll. 14. Dixi, quatenus talia ſunt: quia nõnumquam alio reſpectu conſiderata non ſunt arma bellica, vt corollarium. 5. demonſtrat. Dixi, vel in id aſſumpta, ad includendũ ligones, raſtra, ſecures, lapides, ſcipiones, martellos, & alia ad prçliãdũ aſſumpta: licet ſimpliciter in alios vſus fuerint cõparata. Ea enim, & ſi abſolute ſine intẽtionis ea deſumentis cõſideratione non ſunt arma bellica; ſunt tamen ea perpẽſa. Addidi, ante conflictũ: quia ſi rixa ſubitó coorta, alterũ percuſſerit, vel duro fruſto panis, vel œnophoro, vrceolove; quem ad alium vſum in manibus habebat, non dicetur armis percuſſiſſe, ſecundum Angel. receptum in l. ſi pignore §. furem. ff. de fur. & in l. armatos. ff. ad. l. Iuli. de vi pub.

11 Ex quibus infertur primo, arma bellica nulla videri eſſe data homini à ſola natura, cælorum rege. Quoniam nihil à natura, quæ Deus eſt etiã cælos gubernans, & omnia naturans, vt vtar verbis glo. l. reſpiciendũ. ff. de rebus cred. videtur ei datũ, quo principaliter aliũ offendat, ſeu ſeipſum defendat. Quod vtinã terrarũ reges, ſaltem Chriſtiani, ſatis animaduerterẽt, quo à bellis horrẽdis abſtinẽtes pacẽ placidã ſemper amplecterẽtur. Quod pulchre in parœmia: ***Dulce bellum inexpertis***, tractatur.

12 Secundo infertur, legem illam armorum, de verb. ſing. & omnes ſimiles habentes, lapides eſſe arma: noue, ac ſingulariter intelligendas eſſe, de lapidibus ad prælium arte paratis: quales ſunt pilç lapideæ apte vt à bombardis emitantur, vel de lapidibus ad nocendum aſſumptis.

13 Tertio infertur, arma bellica proprie dicta, diuidi primo in offenſionis cauſſa parata: & in defenſionis cauſſa cõparata. Secũdo in arma, quç ſunt bellica intẽtione animi fabricãtis tãtũ. Quç definiri poſſunt eſſe arma bellica in præliũ principaliter facta: & in arma, quç ſunt bellica, intẽtione animi ea aſſumẽtis tantũ: quæ definiri poſſunt, eſſe arma bellica in præliũ aſſumpta: licet in aliũ vſum principaliter ficta: & in arma, quç ſunt bellicca, tã intentione animi fabricantis; quã aſſumentis: quæ definiri poſſunt, eſſe arma bellica in prçlium principaliter ficta, & aſſumpta.

14 Quarto infertur ratio reprobandi eos, qui ſatis oſcitanter dixerunt,

omnia,& sola,quæ nocere possunt, posse poprie appellari arma;reprobatur enim hoc per prædicta. Primo quidem, quia frustum durum panis,œnophorum, & alia multa, antequam ad nocendum assumantur, sunt de numero eorum,quæ nocere possunt: & tamen non sunt arma, secundum Angel.receptum in d.l.si pignore.§.furem.ff.de furt.&.l.1. §.armatos.ff. ad l. Iul. de vi publ.Secundo reprobatur,eo quod arma defensoria,quę neque intentione fabricantis, neque intentione assumẽtis nocere possunt, sunt arma bellica.

15 Quinto infertur, fieri posse, vt quemadmodum ea,quæ intentione fabricantis non sunt arma bellica, intentione assumentis fiunt arma bellica: ita etiam ea,quæ sunt arma bellica intentione fabricantis,quandoque fiant non bellica, intentione assumentis ea; adeo quidem,vt desinant comprehendi sub statuto prohibente illa deferri. Verbi gratia; lanceæ,vel enses ligati in fasciculo,quem mulio suis mulis,aut calo humeris ex alio oppido in aliud portat, vel baiulat, non dicentur arma, quoad illud statutum. Nec pugio paruus acutus amici,quo monachus intra cellam suam deficiente alio cultello,pēnam ad scribendum aptat, quoad prędictam Clem. Neque ensis,quo quispiam deficientibus alijs gladiolis,ad panem,& carnes secandas vtitur. Neque pusio,siue paruus puer,qui de alia in aliam domũ arma mutat,dicetur ea deferre,quoad illud statutum. Quorum ea vna ratio est,quod his casibus,illa arma nõ considerantur vt arma;sed vt quędam res alię.

16 Sexto infertur,probari posse,esse arma bellica,quæ non præsumuntur talia:& non esse arma bellica,quæ præsumuntur talia;& ita nonnũquam dicenti, aliqua esse arma,incũbere probationem; & nonnumquã neganti si enim cõstet,me detulisse enses, & contendam,illos non fuisse tũc mihi arma,oportet,me id probare. Et si constet me detulisse lapides;& contendam,eos non fuisse tunc mihi arma,aduersario incumbit probatio,quod fuerũt. Quę enim principaliter in pręlium parata sunt, pręsumuntur deferenti fuisse arma, nisi contrariũ probet. Et è contrario ea,quæ erincipaliter non sunt ad pręliandum ficta, non præsumuntur arma fuisse deferenti,nisi probentur talia.

17 Septimo infertur, quod verbum,arma,prolatum in materia,in qua solum agitur de offendendo,sola offensoria;& non defensoria compre-
18 hendit. Qui est germanus intellectus doctrinę Bartol.in l. 1.ff. ad.l.Iul. de vi pub. Prolatum item in materia,in qua solum agitur de armis bellicis ex intentione fabricantis, sola facta principaliter ad prælium dici arma,& non alia. Qui est germanus intellectus. §. final. Authen.de armis.col.6. prolatum autem in materia vtrique congrua,qualis est nostra,vtraque comprehendi.

19 Octauo infertur,in huius cap.& bullæ Cœnæ Domini cẽsuras incurrere eos,qui lapides, & alia,quæ nocere, vel defendere possunt;licet nõ

ſint principaliter in hoc parata, Sarracenis ſubminiſtrant, vt illis in prę-lijs ad offenſionem, vel defenſionem contra Chriſtianos vtantur: nõ autem illos, qui in alios vſus bona fide deferunt; etiam ſi forte Sarraceni caſu aliquo eis in prælio, contra mentem deferentium vtãtur, vt latius ex 10. notab. colligas.

20 Nono infertur, multa eſſe; quorũ ad Sarracenos delatio malo animo facta hoc cap. includerentur; eadem ſine tali animo effecta non includantur. Infertur & ratio defendendi Prieratem dicentem, quod delatio lapidum ad ædificandum, & lignorum ad ignem fouendum non eſt hic prohibita.

21 Decimo infertur ratio, quare verbum, arma, in alio ſtatuto continet ſolum offenſoria; in alio vero etiam defenſoria: & in alio ſola in pręliũ fabricata; in alio vero etiã in præliũ aſſumpta. Eſt enim ratio diuerſitatis, varietas finis diſponẽtis: finis enim ſtatuentis, ne arma extra regnũ, vel ciuitatem deferantur, eſt, ne ciuitati, vel regno deſint arma; quibus hoſtes à finibus ſuis prælio arceant: vel ne hoſtibus detur copia eorum; quibus ciuitatem, vel regnum impetant. Et quia in hunc finem, tam arma cauſſa defenſionis, quã offẽſionis parata, ſunt neceſſaria, ideo vtraque tali ſtatuto videbuntur contineri, iuxta. l. 2. C. quę res expor. non de. & iuxta hoc cap. & cap. ad liberandam. infra eod. Finis autem ſtatuentis, ne quis arma, quibus vim faciat domi habeat, eſt, ne vis publica vlli fiat. Et quia ea vis armis offẽſionis cauſſa paratis, fit principaliter, ideo tale ſtatutum alia non continebit. iuxta doctrinam Bart. in d. l. 1. ff. ad l. Iul. de vi publ. Finis ſtatuentis, ne quis arma ſine eius permiſſu fabricetur, eſt, ne arma: quę ſunt bellica intentione fabricantis, pęnes priuatos ſint auctoritate priuata: ideo ſub eo continebuntur omnia arma, quę ſua fabricationis forma in prælium deſtinat, tam defenſoria, quam offenſoria: non autem cultellus ad aptandas pennas, vel ad panem, vel carnes ſcindendas. Non item vlla alia, quæ ſola intentione aſſumentis ſunt arma bellica, iuxta. §. final. Auth. de armis. collat. 6. cum ſua gloſ. ſing. Ex qua conſideratione multę quæſtiones quotidianę ſolui poſſunt; & multa multorum dicta probari, reprobari, & conciliari; quod breuitatis gratia non proſequor.

22 Vndecimo inferri, arcẽ, ex qua nos, & illã propugnamus, triremes, è quibus pugnamus; & equos, cum quibus pręliamur, non eſſe arma bellica. Quoniam licet in pręlium, principaliter aut ſint facta, aut aſſumpta; & id genus omnia, per reſolutionem prædictam dicãtur arma: non tamen ſunt aſſumpta ad præliãdum eis; ſed ad præliandum ex eis, vel cum eis. Non enim pręliamur arce, neq; nauibus, neq; equis: ſed ex eis, vel cũ eis; hoc eſt, adiuti eis: & ita per illã particulam, eis, adiectã definitioni excluduntur à numero armorũ. Facit pro corollario hoc c. ad liberãdam. infra eod. quatenus poſt excõmunicationẽ deferentiũ arma

D 2 Sar-

Sarracenis, excommunicando vendentes naues eiſdem, non obſcure ſignificat, nauem non contineri appellatione armorum. Facit etiã proceſſus Cœnę Domini, quatenus excommunicationi deferentium arma addit excommunicationem deferentium equos. Quod antea fecit Extrauag. multa de Iudę. Facit quarto lex illa ſing. 2. ff. de capt. & poſtlim.
23 quę habet, nauem longam, & onerariam in bello amiſſam, ſi recuperetur, ad pristinum dominium poſt liminio reditum iri. equum itẽ; arma vero non item; igitur neque nauis, neque equus, vnde, vel cum quibus pugnamus ſunt arma. Facit item, quod licet iure communi Romano nemo priuatus poſſit facere arma, vel vẽdere Auth. de armis colla. 6. &
24 tradit Bart. in l. 1. ad l. Iul. de ui publ. & glo. in rub. de fabri. lib. 11. communiter recepta; immo neque ragulariter portare iure Codicis. l. 1. C. vt armorum vſ. lib. 11. nullo tamen iure prohibetur priuatus nutrire, vendere, vel agere equum.
25 Duodecimo infertur reſolutio totius huius difficultatis. ſ. per verbum, *arma*, in huius cap. contextu poſitum prohiberi ſola, & omnia arma bellica, tam defenſionis, quam offenſionis cauſſa parata; quę ſua fabricatio, vel intentio animi deferentis actu, vel virtute, in prę lium deſtinat. quo tota hæc difficultas reſoluitur.

Dcimotertio infertur, non incidere in has cenſuras, propter delationem armorum eos, qui deferent Sarracenis ſcalpella, ſiue cultellos par uulos ad aptandas pennas, neque alios cultros fictos ad ſcindendum panem, quorum in prælio non eſt vſus; quoniã non ſunt arma, per prędicta. Qui tamen talia deferent dolo malo, vel ſine dolo malo, lata tamen culpa per incogitantiam, tantam gladiolorum copiam deferendo, vt vir quilibet prudẽs vereri poſſet; quod eos in talia arma cõflarent ad impugnandum Chriſtianos, in hunc canonẽ inciderent: non quia arma deferrẽt: ſed quia vtilia ad bellum contra Chriſtianos malo animo vero, vel virtuali, ſubminiſtrarent, iuxta reſolutionem, & definitionẽ neceſſariorũ ad impugnandos Chriſtianos poſitã in 4. dicto notab. 10.
26 Decimoquarto infertur, deferentes ferrum, vel aliam quamcunque armorum materiam, prout armorũ eſt materia, non incidere in has cen ſuras eo quod videantur deferre arma; quia non deferũt arma. Quoniã materia armorum quatenus eſt eorum materia, nõ eſt arma. Dixi, quatenus eſt materia; quia ſi quis ferrum afferat, vel tradat, quo ipſomet ferro infecto pugnetur, de numero eorum erit, iuxta dicta ſupra in 4. dicto. Dixi, etiam eos non incidere, eo quod deferant arma: quoniam qui deferunt ferrum, incident; eo quod deferunt ferrum, quod expreſſe hic vetatur, & in notab. ſequenti dicetur. Eos autem, qui deferunt mate riam aliam armorum, tunc demũ incident, ſi ea mala mente actuali, vel virtuali, vt ex eis arma contra Chriſtianos faciant, deferunt, & alias nõ. iuxta dicenda in 4. dicto not. 10.

Deci-

27 Decimoquinto infertur, eos, qui deferunt equos, vel mulos grandes, quibus Sarraceni egent ad portandum in bello commeatum, non incidere in has censuras; eo quod deferant arma, vt quidam contendebat; quia non sunt arma, per prædicta: sed eos, qui deferunt equos, incidere in censuras bullæ Cœnæ Domini; quia ibi specialiter excommunicantur. Eos autem, qui mulos, in nullas: nisi mala mente actuali, vel virtuali deferant ad bellum contra Christianos, per dicenda in d. notab. 10. & quæ super clausula Cœnæ Domini extra repetitionem dicam.

28 Decimosexto, eos item, qui secures, rastra, ligones, perticas, & id genus alia rustica, vel aliarum mechanicarum artium instrumenta, etiam ex ferro confecta deferunt ad Sarracenos, nõ incidere in has censuras, eo quod arma deferant; quia hæc nullo modo sunt arma, neque intentione fabricantis, neque intentione assumentis: nisi ea mente deferantur, vt eis Christianos impugnent, vel se defendant ab eis: quoniã tunc essent arma intentione subministrantis, vel assumentis. An autem alio nomine, quàm quia deferant arma, incidant in has censuras? Respondeo incidere, si ea mala mente actuali, vel virtuali subministrant Sarracenis ad impugnandos Christianos, vel se defendendum ab eis, faciendo fossam, vallum, murum, vel alia in prælium, vel bellum opportuna. Quia subministrant necessaria, vel vtilia ad impugnandos Christianos, eo animo malo actuali, vel virtuali, vt eos impugnent. iuxta resolutionem ponendam in 4. dicto, notab. 10.

Sextum notabile, quod delatio ferri ad Sarracenos prohibita est: sed non ob hoc alia armorum materia, licet ob aliud sic, &c.

SVMMARIVM.

1 *Ferri delatio ad Sarracenos prohibita tam infecti, quam facti. num 2. Et quid infectum, contra Syluest. num. 3. Sed ob hoc alia armorũ materia non, nu. 5. nec clauiculi, gladioli, &c. num. 12. nisi, &c. num. 13.*

4 *Aurum, vel argentum infectum, vel factum quid. Et neutrum hic specialiter prohiberi. nu. 9. nec materiam ferri, num. 10. Sed generaliter sic, si mala mente, &c. num. 11.*

6 *Lex pœnalis de vno frequenti ad aliud rarum extenditur, cum est eadem ratio: alias non. nu. 7.*

8 *Ferri delatio peior, quam alterius materiæ.*

1 SExto principaliter noto verbum, *ferrũ*, ad hoc quod delatio ad Sarracenos est hic vetita. Idipsum probatur in cap. ad liberandam. infra eod.

eod.& in d.extr. multa.& in clausula processus Cœnę Domini, vbi idē
2 verbū constanter repetitur. Ferrū intelligo factum, vel infectū, per l. 2.
C.quæ res expot. non deb.quod etiā Angel.a Clauasio vbi supra dixit.
3 Per ferrum autem infectū, non recte intellexit Syluest.venā ferri, siue
terram,ex qua ferrum conflatur. Quoniam sicut per argentum infe-
4 ctum,& per aurum infectum intelligimus argentū, vel aurum, ex quo
nihil est formatum l. cum aurum l. etsi non sint. §. argento facto. &.§.
infecti.& l.Quintus Mutius.ff.de aur.& argent.& ad eo quidem,vt vas
argenteum fractum nō dicatur argentum factum d.l. Quintus. §. cum
aurum. Ita & per ferrum infectum Imperator in d.l. 2. intellexit fer-
rum,ex quo nihil aliud formatum esset. Quod,meo iudicio, recte in-
tellexit Angel.dum in hæc verba scripsit: *Per ferrum factum intelligi fer-
rum tantum,per quod possent pugnare,vel se munire: quia brocheta,& simi-
lia,non credo,sunt sub ipso comprehensa.* Caietanus autem vir eruditione,
& acrimonia ingenij spectabilis,cui hactenus assensi,videtur nunc mi-
hi perpendenti penitius eius dicta secum pugnare. Quia primo sentit
verbo, ferrum, posito in d. processu, præcipuam materiam armorum
comprehendi, significans aliam materiam armorum non contineri: &
qua ratione ibi non contineretur,eadem quoque hic non cōtineretur.
Deinde ait, per verbum,prohibita,positum in d.clausula comprehen-
di omnem materiam primariam,& secundariam armorum. Quodne-
quit esse verum,nisi ea hic,& in d. cap. ad liberandam. esset prohibita.
Quia verbum,prohibita,illius clausulæ solum intelligitur,de prohibi-
tis in his capitulis simpliciter;id est,quoad omne tempus. & locū prohi
bitis: ergo secundum illa,secundaria materia hic prohibetur,& nō nisi
per verbum,ferrū: ergo contraria sentit ibi vir doctissimus, scilicet per
verbum,ferrum,intelligi omnem materiam,omnium armorum,& tan
tum primariam,& præcipuam eorum;quæ sunt contraria.
5 Quare cum mente Angel.concordans, & paulo clarius loquens di-
co,per ferrum intelligi omne ferrum, tam factum, quam infectum; &
solum illud. Per factum intelligendo ferrum,ex quo aliquid fabricatū
est:per infectum vero,ferrum ipsum in massa,vel lamina extensum,vel
conglobatum,& non vena ferri,neque alia materia armorum. Primo
quidem,quia vna sola armorum materia, scilicet ferrum hic prohibe-
tur. Secundo quod hæc constitutio est pœnalis, & pœnalissima;& ideo
restringenda l. interpretatione.ff. de pœn.cap. pœnę. de pœnit. dist. 1.
6 Nec iuuat respōdere id, quod ipse alias respondebam;scilicet,quod hic
exprimitur ferrum, tanquam frequentissima armorū materia: & quod
constitutio pœnalis loquens de vno,eo quòd id frequentius contingit,
non excludit aliud, in quo est eadem ratio:sed rarius accidit,iuxta glos.
7 singul.& receptam clem. 1. verb. Præsidentes.de rescript.Non,inquā,
iuuat hæc responsio:quoniam non est eadem ratio de ferro, & alia ar-

morum

morum materia; siue quòd hęc sit eorum præcipua; siue quòd nequeāt tam dura arma fieri ex alia; siue quod alia armorū materia, magis abundabant Sarraceni, tempore huius Concilij saltem, quam hac; quæ eorū præcipua est. Tertio moueor, quod hic, & in d. cap. ad liberandam. & in d. Extrau. & in d. processu continenter exprimitur ferrum. Et quāuis iam inde à Martino quinto quotannis fulminetur ter, secundū glos. Clem. 1. de iud. vel saltem semel, nostra ætate, secundū Cardi. & Anan. in cap. quod olim. infra eod. nūquam tamen vllus Roma. Pontif. adiecit ei, vel aliam materiā. Facit etiam quod Sanctiss. D. N. Gregor. xiij. in præfata clausula adiecit verba illa stamnū chalybem, omniaque metallorum genera, quod non fuisset necesse, si per ferrum intelligeretur
8 omnis materia armorum. Quarto facit, quod licet peccatum sit subministrare Sarracenis aliam materiam armorum: non tamen est tam grande, ac ministrare ferrum, vt palam est. Postremo, quod omnia iura exprimunt, ferrum, non obstante, quod exprimāt arma, & è contrario, satis clarè per id significando, quod appellatione armorum non venisset ferrum, neque appellatione ferri, arma, ex alia saltem materia, quam ex ferro facta: at certe tanta, & maior ratio suaderet, vt appellatione armorum veniret in tali materia ferrum, & alia materia armorum; quàm quod appellatione ferri veniret alia materia ab eo diuersa, vel terra vnde ferrum conflatur: ergo nihil tale veniet. Facit, quod apellatione lignaminum galearum, vt in notab. seq. dicemus, non comprehenditur omnis galearum materia; sed solum lignea.

Concludo igitur, appellatione ferri, comprehendi hic, & in processu Cœnæ Domini, & alijs iuribus præcitatis, omne, & solum ferrum factum, vel infectum, quatenus est mediate, vel immediate vtile bello; declarando verbum, infectum, vt supra: & consequenter clausulam Sanctissimi D. N. fuisse necessariam, & circunspectam, dum extendit prohibitionem ferri, ad prohibitionem stamni, chalybis & omnium aliorum metallorum.

9 Ex quo infertur primo, non comprehendi hic argentum, neque aurum, neque cuprum, neque, auricalchum, neque stagnum, neque plumbum; neque vllum aliud metallum; neque fraxini, neque coryli, neque aliæ arbores, hastis, & clypeis ligneis fingendis aptæ, non item vena ferri, seu terra, quę in ferrū conflatur. Quoniam nihil horum est ferrum factum, vel infectum.

10 Secundo infertur, eos, qui hæc, & id genus alia mediate, vel immediate bello vtilia Sarracenis deferunt, non incidere in censuras bullæ
11 Cœnę Domini, propter prohibitionem ferri in eo factā; immo neque propter verbum, prohibita, nisi cum ea mente formali, vel virtuali deferunt, vt eis in bello contra Christianos vtantur: tunc autem sic. iuxta dicenda in 4. dicto, notab. 10. & coroll. 10. eiusdem.

Tertio

11 Tertio infertur, neque etiam eos, qui deferũt Sarracenis clauiculos, quos, vt opinor, Angel. appellat, brochetos, & scalpella, seu gladiolos ad pennas aptandas, & cultellos, & diuersi generis fibulas ferreas, & id genus alia, non incidere in prædictas censuras. Quoniam etsi sunt ferrum factum; non tamen sunt ferrum mediate, vel immediate vtile bello: quippe etsi suapte natura mediate vtilia sint bello; non tamen sunt
13 secundum prudentis viri iudicium. Quia non est credendum, Sarracenos eis esse in bello vsuros: nisi tantam multitudinem eorum quis deferret, vt vir prudens merito vereri posset, ne eis in vera arma conflatis in bello vterentur. Tunc enim ob intentionem malam virtualem inciderent, licet formalis abesset, iuxta dicenda in prędicto nota. 10. 4. dicto, & coroll. 10.

Septimum notabile quod verba illa, lignamina galearum, barbara sint, & quid contineant, cum multis nouè declaratis.

SVMMARIVM.

1 *Barbaris verbis sæpe Romanum Pontifi. vti, & ius Pontificium magna ex parte Goticum, num. 7. & cur. num. 5. præsertim hic, num. 9. non tamen abuti sacra scriptura. num. 11.*
2 *Lignamen, pro ligno, barbarum: & pro lignamina, male noue repositum, ligamina. num. 3. & impudenter. num. 4.*
4 *Latine calens non putet omnia latine scripta callere.*
12 *Lignaminũ latior probibitio in bulla Cœnæ, quam hic: & circa sub eis cõtenta doctores longe varios esse; licet parum attente idem sentiant. nu. 13. & resolutio per plura dicta. nu. 14.*
5 *Galea, pro specie nauis barbarum: & fuisse triremes, quinqueremes: immo duodecim & quindecim, & ordinũ 12. 20. 30. & 50. nu. 6. & galeas ad bellum aptiores, vbi, & quare. num 15.*
10 *And. Alciatus miraculum nostrę ætatis litterarium magna cum iactura litterarum mortuus.*
16 *Galearum materiam omnem neque hic, neque in processu Cœnæ Domini prohiberi; & ita nec stupã, picem, &c. nu. 17. nisi, &c. nu. 18. galeas autẽ sic, hic, & ibi. n. 20. & naues in processu, & in cap. ad liberandã infra eo. num. 22. & ligna fraxinea, & corylea, & similia: & alia trũca, vbi, & ad quem locum, & per quæ iura probibita. nu. 19.*
19 *Intellectus declarationis Grego. ix. nouus.*
21 *Materia vetita, vetatur factum ex ea, non contra.*

Ligna

23 *Ligna fraxinea, & corylea oblonga, & similia, & alia trunca, vbi, & ad quem locum, & per quæ iura prohibita.*

1 SEptimo principaliter noto verba illa, *lignamina galearum*, ex quibus duo colligo: alterum quidem extra materiam principalem cap. alterum vero intra eam. Id, quod extra eam colligo, est; Romanos Pontifices frequenter dictiones barbaras, & ex vulgari sermone desumptas
2 sermoni suo Latino miscere solere. Hæc enim duo verba; lignamina galearum, barbara sunt: quamuis enim verbum, lignum, plane Latinum sit; vnde fit, ligneus, & ligneolus, pro eo, quod ex ligno est; & lignarius, pro eo, quod ad lignum pertinet; & lignile, pro loco, vbi ligna seruantur ad comburendum; & lignosus, pro eo, quod duritiem ligni refert; & lignari, pro ire ad secanda, vel deportanda ligna; vnde lignatio, & lignator: lignamen tamen nusquam videtur esse apud emendatè loquentes. Apud tamen Alex. hic, & Innoc. in cap. ad liberandam. infra eod. & Clem. v. in Extrauag. Multa. de iudæ. & in processu annuo diei Cœnæ Domini; & in commentarijs omnium recentiorum passim vsurpatur
3 pro materia lignea, galeis fabricandis idonea. Quamuis quidā libri nouè excusi pro, lignamina, habeant, ligamina; quos qui emendauit, latinitati quidem verborum consuluit, cum ligamen pro ligamento, vel ligatura, apud Columellā sit; menti tamen Concil j non satisfecit. Quoniam ea non fuit, exprimere ea, quibus ligantur galeę: sed materiam, ex qua fiunt, ligna, scilicet quæ voce barbara dixit lignamina, vt etiam satis cōstat ex Platina in fine vitæ Alexan. iij. qui præfuit Concilio, in quo hæc statuta fuere. Facit, quod eodē verbo vsus fuit Clem. v. in Extraua.
4 1. de iudi. Eodem item vtuntur omnes Roma. Pontif. in bulla Cœnæ Domini. Quæ arguunt impodentiæ fuisse, mutare illud; & temeritatis vbiq; iam hodie grassantis eorum, qui adamussim putant, se omnes facultates callere, simul ac verborum, quibus scriptæ sunt, significationē callent: & satius putant rem sermoni, quam sermonē rei cedere, contra
5 cap. intelligētia. qđ parū ipsi venerātur, de verbo. signi. Licèt item verb. galea, penul. breui plane latinū sit, cum pro capitis munimento accipitur, iuxta illud Plinij lib. 7. cap. 56. *Galeam gladiū, & hastam Lacedemonij inuenere*: vnde galeare, pro galeam induere: & galeatus, pro galea indutus: verbū, tamē, galea, pro eo genere nauis, quod remis agitur, quales sunt biremes, triremes, quadriremes, & quinqueremes, siue duodecim
6 ordinū, quales habuit Alexander magnus: vel quindecim, quales Ptolomęus Sot. vel triginta, quales Demetrius Antigoni: vel quadraginta, quales Ptolomęus Philadelph. vel quinquaginta ordinū, quales Ptolomęus Philopator, auctore Plin. lib. 7. ca. 56. Nullibi, inquā, verbū galea, pro his apud emēdate loquētes inuenitur. Quāuis glo. sing. in cap. ad apostolicæ. de re iudi. lib. 6. in verb. in galeis. posteritati scripserit

E illum

illum versicul. *Armo caput galea pelagus percurro galea*: quo docuit eam differentiam inter id, quod illa vox significat penult. breui, & inter, id quod penult. longa.

Est igitur satis, immo plus satis certũ, Romanos Pontif. suas constitutiones Latine cõpositas dictionibus barbaris, & Gothicis respersisse.
7 Et adeo quidem vt nõ erubuerit Laurentius Valla dicere in prohœmio lib. 3. Ellegant. ius Pontificiũ, siue Canonicũ ex maxima parte Gothicũ esse Quod tamen verum non est. Caussa vero, quare aliqua ex parte ta le sit, illa videtur esse, quod postquã Gothi, & Vandali semel, iterumque
8 Italiam inuadentes Romam ceperunt; vt imperium eorum, ita linguã quoque victi acceperunt: & quod sanctissimi patres orationis perspicui tati, quę maxima debet inesse legi. cap. erit autem lex. 4. dist. magis, quã
9 ornatui, & puritati tribuere voluerunt. Adde, quod in proposito nostro peculiaris interuenit ratio vtendi illa voce barbara, galearum: quia vix inuenias aliam solam Latinam, quę sola, & omnia, quę illa, significet: et si sciam esse vocem, nauis longæ, & vocem, triremis, & id genus alias. Quod est in caussa, vt ipse quoque eo vti decreuerim; præsertim quod loquendum sit, vt plures, & sentiendũ, vt pauci, secundum Aristotelẽ. 1. Topi. cap. 2. Sic & Iurisconsulti, quos tantopere laudat ibidem ipse Laurentius, multa vulgari loquendi consuetudini tribuerunt. Nam & exorcisare, pro cãtaminibus mederi in l. 1. ff. de varijs, & extraor. cogn. & liberum, pro filium numero singulari, in l. ius cognationis. ff. de pact. dixerunt: & denaria, neutro genere, & alia plurima, quæ in fine. lib. 4. de
10 verb. sing. admonuit Andre. Alcia. qui non sine magna omnium litterarum iactura, hoc anno è vita decessit. vir dignissimus, qui omniũ studiosorũ, & peritorum lacrymis defleatur, & pijs præcibus adiuuetur. Quippe quem Deus Opt. Max. pro miraculo eo nomine, nostro sæculo dedit, quod tam absolutã Gręci Latiniq; sermonis cognitionem cum tam absoluta iuris vtriusque prudentia, totius historię lectione, & memoria coniũxerit, vt etiam omnium harum facultatum summates mul ta summa ab eo nouè admonitos, doctosque esse fateantur. Vtinã eius consuetudine, & colloquio ita fruar in cęlis, ac eius iudicium eruditionem, stilum suspicio, & veneror in terris. Amen.

11 Addo tamen primo, quòd, licèt vtcunq; ferri possunt, qui bona fide, etiam plus satis dictioni Roman. Pont. detrahunt, quo meliora lectori bus persuadeant: illi tamen, qui hoc faciunt, vt leges pontificiæ, eędemque sacrosanctæ cum auctore earum cõtemptui habeantur, nullatenus sunt tolerandi cap. nulli fas. & cap. si Romanorum. 19. dist. Grauissime item reprehendẽdi, qui audent dicere. Rom. Pont. abuti sacra scriptura in suis canonibus: quod subtiliter de more refellit Thomas de Vio in q. vlt. lib. viginti & septem quęstionũ, vt in repe. cap. in Leuitico. de pœ nit. dist. 1. not. 23. dicimus.

Alte

12 Alterum, quod ad materiam huius cap. colligo ex predictis verbis. est, delationem lignaminum galearum ad Sarracenos prohiberi. Quod ipsum repetitur in cap. ad liberandam. infra eo. & in d. Extraua. multa. In processu autem Cœnę Domini non additur, verbum galearum: sed simpliciter prohibetur delatio lignaminum; & ideo recte ait Angel. à Clauasio. in verb. Excommunicatio. 5. §. 1. per illam clausulam comprehendi quęcũque ligna, per quæ naues, galeæ, aut aliæ machinæ bellicæ possent fieri ad impugnandũ Christianos, vel defendendũ se ab eis: non autem alia, quæ solum igni fouendo, vel alicui alij simili actioni à
13 bellicis remotę essent idonea. Syluester autem, qui parum attento lectori videri potest concordare cum eo, ait, per verba huius. cap. comprehendi omnia lignamina, vel ligna, quæ ait Angel. contineri sub clausula dicti processus. quod tamen longe diuersum est à dicto Angel. Nã hic ponitur verbum, lignamina, cum determinatione galearum; ibi autem absolute. Quod autem Syluest. id sentiat, patet: quia non refert tenorem prædicti processus; sed solum huius. cap. & cap. ad liberandam: & licèt etiam referat tenorem Extrauag. multa. vbi hoc verbum etiam ponitur absolutè, sicut in d. processũ: tamen illa Extrauag. est localis, & ideo ex illa non potest elici probatio quoad omnia loca, vt ille elicit. Glo. vero in Extraua. Copiosus. de Iud. Ioan. xxij, in verbo, lignamina, sentit, per illud verbum simpliciter prolatum, vt ibi fertur, solum includi ea, ex quibus galeę, & alia nauigia fieri possunt: Caieta. autem vbi supra sentit, per verbum, lignamina, tantum prohiberi materiam galearum, & nauium pręcipuam: quoniam ea sola per illud verbum prohiberi ait in d. processu. Materiam autem secundariam, scilicet vela, & sartias, vt eius verbo vtar, & alia prohiberi, per verbum, alia prohibita, positum in illo processu.

Ipse vero arbitratus aliquando, omnes hos patres fere idem dicere,
14 omnes probabam: nunc autem attentius rem perpendens dico primo, Angelum recte dicere, eo quòd, licet nemo animaduerterit, in processu simpliciter prohibentur deferri lignamina, sine vlla mentione galearũ: at constat, ligna extruendis alijs machinis bellicis, quam galeis, vel nauibus esse lignamina: ergo omnia illa prohibentur. Facit, quod per detractionem verbi, galearum, quod restringebat verbum, lignamina, videtur cap. hoc ampliatum, per illum processum.

Dico secũdo, labi gl. pdictã Extr. copiosus. quatenus verbũ, lignamina, simpliciter prolatũ restringit ad ligna galearum, & nauigiorũ tantũ.

Dico tertio, labi etiam Syluest. quatenus putauit, dispositionem huius cap. tam latam esse in hoc. ac dispositionem dictę clausulæ dicti processus; cum palam sit, verbum, lignamina, simpliciter prolatum, vt in d. clausula profertur, esse genus ad verbum, lignamina galearum in text. nostro positum: cum omnia lignamina galearum sint lignamina; non

tamen contra, omnia lignamina sint lignamina galearum.

Dico 4. per dispositionem huius cap. comprehendi sola ligna ex truẽdis galeis, siue nauibus lõgis, quas vulgari sermone *galeras* appellamus idonea. Tum quia non omnis nauis est galea, vt hoc cap. & cap. ad liberandam. infra eod. probant. Tum, quod si Concilium de lignis cuilibet naui fabricandæ aptis intelligere voluisset, dixisset vtique, lignamina nauium, expresso nomine generis, quo postea infra est vsus, dum ait: *Nauium piraticarum*, arg. cap. ad audientiam. de præscript. Tum, quia postea Concilium Generale in d. cap. ad liberandam. eisdem verbis est vsum. Et postea cum hanc dispositionem voluisset Clem. v. in d. Extrauag. multa. ampliare quoad terras Aegypti, vt etiam ampliaret quoad hoc; sicut & quoad aliquot alia abstulit verbum, galearum. Tũ, quia, vt prædixi, ideo voce illa barbara galearum vsum est Concilium, quod non occurrebat alia Latina, quæ omnia, & sola, quæ illa barbara significat, satis perspicue saltem exprimeret: cum tamen si omnia nauigia, vel naues comprehẽdere voluisset, multę tales Latinæ occurrissent. Tum, quòd non est eadem ratio de lignaminibus, vel lignis galeis fabricandis aptis, & de alijs. Cum galeę ad bellum nauale in mari Mediter-
15 raneo; in quo solo tempore huius Concilij Christiani cum Sarracenis pugnabant, aptiores sint, quàm naues onerariæ; immo earum vsus primarius ad id tantum tendit; cum tamen aliarum primarius ad alia sit: & ideo dispositio pœnalis de vna specie non includet aliam; etiam si sub significatione larga contineretur. Tum, quod audio, Aphricanis esse quidem copiam lignorum ad fabricandas naues paruas aptorum: nõ autem ad faciendas longas, & galeas. Tum denique, quod in notab. prçcedenti diximus, per prohibitionem ferri non prohiberi omnem armorum materiam: sed ferream tantum.

Dico 5. labi etiam Caieta. quatenus sentit, per verbum, lignamina, positum in clausula processus, solum includi lignamina galearũ, & nauium; & non aliarum machinarum bellicarum ad offendendum, vel defendendũ aptarũ: quatenus itẽ putat, per verbum, prohibita, positũ in illa clausula processus Cœnæ Domini, intelligi omnẽ aliã galearum & nauiũ. secundariã materiã, scilicet vela, sartias, &c. Quoniam si talis materia secũdaria per verbũ, lignamina simpliciter ibi positum non includitur, minus includetur per verbũ, lignamina galearũ, positũ hic, & in d. c. ad liberandã. qđ est minus generale. Et si per hęc verba, lignamina galearũ, hic, & ibi posita, non cõprehendũtur, per nulla alia horũ capp. cõprehendũtur: & per cõsecutionẽ nõ dicũtur prohibita per hæc capp. Et cũ verbũ, prohibita, positũ in d. clausula referatur ad prohibita in his; consequitur, quod si per verbum, lignamina galearum, non comprehenduntur, neque comprehendentur per verbum, prohibita.

16 Concludo igitur sexto quòd per verbum, lignamina galearum, positum

tum hic; & in d. cap. ad liberandam solum prohibentur ligna galeis fabricandis apta: per clausulam autem processus Cœnæ Domini prædictam, omnia ligna apta quibuscunque machinis bellicis struendis ad offendendum, vel defendendum mari, terrave: non autem aliæ materiæ armorum, galearum, vel nauium secundariæ.

17 Ex quo infertur primo, non incidere in censuras horum capitulorũ
18 eos, qui stupam, canapem, picem, fila, & clauiculos deferunt Sarracenis Quia, licet ad ædificationem galearum, & nauium pertineant, & sint
19 quædam eorum secũdaria materia: non tamẽ sunt lignamina. Intelligo tamen hoc, nisi ea mente formali, vel virtuali deferantur, vt sint eis materia secundaria earum; quibus postea inpugnent Christianos. At tunc non incident, propterea, quod prohibeantur per hæc verba, lignamina galearum: sed quia generatim hic, & in d. cap. ad liberãdam. statuitur, vt omnis qui ea, quæ sunt mediate, vel immediate, vtilia bello faciendo contra Christianos hac mente defert Sarracenis, sit excommunicatus. vt in 10. not. late dicetur.

Secundo infertur ex hoc, iuri consonantissimam fuisse declarationẽ illam, qua fertur Gregorius ix. declarasse, non incidere in censuras horũ capitulorum eum, qui contenta in corol. præced. ad Sarracenos defert, nisi malo animo cõtra Christianos, vel in perniciem terræ sanctæ deferret. Fuit enim mens dicere illorum delationem, sine malo animo non esse prohibitam specialiter in his capitulis; sed generaliter sic, si malo animo fieret: sicut & omniũ aliorum ad bellum mediate, vel immediate vtilium delationem: hoc animo formali, vel virtuali esse prohibitam in d. notab. 10. demonstrabimus.

20 Tertio infertur, eos qui galeas deferunt Sarracenis esse excommunicatos, tam per hoc cap. & d. cap. ad liberandã. quàm per clausulã dicti processus. Quia qui defert galeã, lignamina galeæ defert, & nõ qualiacũque; sed lignamina ligata in galeam, & compacta, quo modo vtiliora
21 sunt, quam soluta, & impacta. Tũ, quod licet prohibito eo, quod ex aliqua materia fit, non censeatur prohibita materia: vt prohibitis armis, non censetur prohibita armorum materia, si nihil aliud prohibitionis extensiuum interueniat, vt per dicta in. 5. & 6. notab. probatur: prohibita tamen materia rei alicuius artificialis, eo fine, ne ipsa res habeatur, censetur res ipse prohibita, & à fortiori: *Quia propter quod vnũ quodque tale, & illud magis*, Authen. Multo magis. C. de sacrosanct. Eccles. cap. cum in cũctis. de electio, & elegãter determinat Petr. ab Anch. in c. ad liberandã. infra eod. col. 1. Tum, quia qui galeã, & lignamina galeæ defert lignamina defert argumẽto ab inferiori ad suũ superius affirmatiuè, quod validissimũ est, secundũ Bald. receptum in l. conuenticula. C. de episcopis. & cleri. Ergo etiam erit excommunicatus, per dictam clausulam, quæ excommunicat deferentes lignamina, sine additione.

Quarto

22 Quarto infertur, etiam deferentes naues esse excommunicatos: sed non per hoc cap. sed per d. cap. ad liberandam. & per d. clausulam. Per d. cap. quidem, ad liberandam, quatenus vendẽtes naues excommunicat: & licet excommunicato deferente non videatur excommunicatus solum vendens, vt hoc cap. cum illo coniunctum probat; tamen è contrario excommunicato vendente nauem Sarracenis, ne deferatur eis, à fortiori videtur excommunicatus deferens, sicut in coroll. præcedenti dicebam, quod licet prohibita aliqua fabrica, ipsius materia non videatur prohibita; si aliud non interueniat: tamen prohibita materia alicuius rei, ne res ipsa habeatur, à fortiori videtur ipsa res prohibita: quod autem per dictam clausulam excommunicentur, patet. Quia illa excommunicat deferentes lignamina: at qui naues defert, lignamina quoque nauis, quibus compacta est, defert: quia ex lignis, vel lignaminibus constat illa l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. oblig. & excommunicans deferentes materiam certæ rei, à fortiori videtur excommunicare deferentem ipsam rem ex ea factam, iuxta prædicta, & illam determinationem Petri in d. cap. ad liberandam. col. 1. At clausula prędicta excommunicat deferentem lignamina; ergo.

23 Quinto infertur, decisio illius quæstionis: An qui ex montibus Cantabricis inter plurima ligna trunca igni fouendo tantum apta, multas fraxinos, & corylos proceras, teretesque; sed indolata, vixq; dimidiatũ pedem crassas, idoneas taman igni fouendo, quam fabricandis hastis, & lanceis, non tamen nauibus; detulit Alexandriam Aegypti, incidisset in censuras huius canonis, processuque Cœnæ Domini? Respondẽdum enim est primo indubie incidisse in censuras Extra. olim. Nicolai iiij. infra in notab. 1 o. corol. 1 3. relatæ: & in Extrauag. multa. de Iudæ. ratione omnium lignorum illorum, tam truncorum; quam aliorum. Quia illæ feruntur in omnes Christianos deferentes quascunque merces, siue bellicas, siue aliàs in Alexandriam, & alias terras Aegypti. Dico secundo, quod si in alia loca Sultani, vel Turcæ detulisset, etiam incidisset in censuras d. Extrauag. olim. Nicolai iiij. iuxta dicta in d. coroll. 1 3. Dico tertio, non fuisse eum incursurum censuras huius canonis, & d. cap. ad liberandam. si ad alia loca aliorum principum Sarracenorum detulisset, ratione lignorum truncorum, & rebus bellicis inutilium: immo neque ratione aliorum, si mens mala tam virtualis, quam formalis iuuandi eos contra Christianos defuisset. Quia non deferebat arma, neque ferrum, neque lignamina galearum specialiter hic, & in d. cap. ad liberandam prohibita, neque alia bello vtilia mala mente; quod requiritur, vt dicantur generatim prohibita hic, & in d. cap. ad liberandam, iuxta resolutionem notab. 1 o. in 4. dicto. Dico quarto, eum incidisse in censuras processus Cœnæ Domini, & in easdem incasurum fuisse, ad quoscunque Sarracenos detulisset, non ratione lignorũ truncorum

corum, & ad bella inutilium: sed ratione aliorũ, ex quibus arma lignea effici potuerunt. Quoniam etsi non detulit ferrum, neque arma, neque lignamina galearum: detulit tamen lignamina, ex quibus arma fieri poterant. & processus Cœnæ Domini generaliter excõmunicat deferẽtes lignamina, sine additione galearum. vt supra dictum est, & declaratũ.

Octauum notabile, qui dicantur subministrantes, vel deferentes prohibita Sarracenis: & quid inter illa distet; cum multis quotidianis ex eo illatis.

SVMMARIVM.

1 *Deferre, & subministrare, an sint idem.*
2 *Arma, & necessaria subministrantium definitio, & declaratio. nu. 3.*
4 *Intellectus quatuor illius Apostoli:* De his, quæ foris sũt, nihil ad nos.
5 *Infideles non continentur hic, & cur. num. 6. & qua lege, & à quo punientur. num. 8.*
7 *Excommunicationis solus Christianus capax.*
9 *Excommunicatur nemo lege, nisi lethaliter peccans.*
10 *Mens mala actualis, & virtualis.*
11 *Excõmunicationẽ impedit interdũ id, quod non impedit peccatum lethale.*
12 *Delatio vetitorum, à delatione aliorum differt, & etiam à subministratione eorundem, & à venditione. nu. 13.*
14 *Intellectus nouus huius cap. & cap. ad liberandum. nu. 15.*
16 *Subministrare genus ad deferre & definitur. num. 2. & continet vendere, num. 18. permittere extrahi de portu. num. 20.*
17 *Agi, portari, ferri vt differunt secundum iurisconsultos.*
19 *Lex pœnalis de strictè significato, ad largè significata extenditur quando.*
21 *Deferunt qui in aliud delata tradunt etiam donando, nu. 22. & permutando, nu. 23. & cooperando, nu. 24. non autem portando de vna terra Sarracenica ad aliam, nisi, &c. nu. 27. neque portando Sarracenos ipsos armatos. nu. 28. nec qui deferunt, & non tradunt. nu. 29.*
25 *Ignorantia, quæ excusat, & quæ necessitas. n. 26. & quæ paruitas. n. 30. & quæ gratitudo. nu. 31.*
32 *Excommunicatio hæc non semper reseruata.*
33 *Excommunicationem hanc incurrunt transfuga, & arcem, oppidum, vel speculam tradens, & se dedens, & arma perdens, quando. nu. 34.*

OCtauo principaliter noto verbum, deferant, ex quo duæ difficultates videntur colligi aduersus summã nostram. Altera quidem, quòd

quòd est nimis ampla eo ꝙ includit oẽs subministrãtes hic vetita Sarracenis;cum tamen contextus huius cap. solos deferentes videatur includere,qui multo pauciores sunt,quam subministrãtes.Quia vendentes tantum non videntur deferre,vt singulariter approbat cap. ad liberandam.infra eod. in versic. Eos etiam: quos tamen nemo dicat non subministrare. Altera vero,quòdsumma includere videtur etiam infideles deferentes; cum tamen contextus hic solos Christianos includere videatur.Tum,quia de his,qui foris sunt nihil ad nos. 1.ad Cor. 5. cap. multi.2.q.1.cap. gaudemus.de diuort. Tum,quia illi excommunicari nequeunt,cum non sint Christiani,cap. omnis Christianus. 11. q.3.tradit Domi. receptus in cap. Romana §.fin.de senten.excommunica.lib.6. Et per hoc cap. excommunicantur ei contrauenientes.

Ad soluendas has duas difficultates,quæ prædictam nostram summam,quoad verbũ subministrantes impetunt,inquiruntq; quos comprehendat; quidq; inter illud,& verbum,deferentes, distet, dico, nos non parum super hoc cogitasse,ac tandem multa,quæ in hoc scribebamus in hanc breuem definitionem resoluisse, scilicet, hoc verbo contineri Christianos solos,& omnes,qui lethaliter peccant in deferẽdo hic speciatim vetita Sarracenis;quacunque id mente faciant, vel subministrando mala mente actuali,vel virtuali,vt talia tradantur illis ad Christianos impugnãdos,si timor mortis,captiuitatis,vel cruciatus eos non excusat. Dixi Christianos solos.quoniam arbitror alios etiam principibus Christianis subiectos,& inter Christianos degentes non contineri.

4 Non quidẽ propter illud Apostoli.1.ad Corinth.5. *De his qui foris sunt, nihil ad nos*,quia id intelligendum est,quoad excommunicandũ eos directe,secundum Calde.in consil.2.de Iude.sub finem,quod satis sentit S.Tho.in d. cap, 5.lectio fin.vel quoad puniendũ eos alia pœna spirituali,secundũ Domi.in cap.multi.2. q.1. vel quoad compellendũ eos ad susceptionem fidei Christianæ,secundũ Aluar.de planct.eccles. lib. 1.art.37.vel quoad cogendum eos seruare leges contrarias suis, quas vere,vel falso prætendunt se diuinitus accepisse,& nõ sunt naturalibus contrariæ,vt nobis videmur singulariter colligere ex cap.gaudemus.de diuortijs,adiuncto cap. fin. eiusdem tit. & cap. final.qui filij sint legit.

5 Non item illa ratione,quod non dicantur propriè subministrare: & ita desit significatio verborũ huius cap. neque ideo, quod ecclesia habeat potestatem,quoad hunc casum in infideles legibus Christianis subditos, sicut in puros laicos:sed quia deest intentio mentis Concilij eos

6 includendi. Quod deprehenditur primum ex eo quod intentio auctoris ex prooemio deprehenditur l.final.ff.de hæred.instit.cap.quia propter.de elect. Et prooemium huius cap. indicat, Concilio non fuisse mentem comprehendendi alios,quam Christianos. Deinde,quod prima,& naturalissima pœnarum huius cap. est excommunicatio, cuius

7 non

non est capax nisi Christianus,iuxta d.c. omnis Christianus. 11.q.3.& cap. Romana.§.in vniuersitatem. vbi Domi. receptus id annotauit, de sententen. excommuni.lib.6. Postremo,quod multo in hoc grauius Christiani,quàm infideles peccant,vt postea dicemus: & ideo pœna contra Christianos imposita non videtur extendenda ad infideles,arg.l.interpretatione.ff. de pœn. & cap. pœnę de pœnit.dist.1. ipsi tamen infide-
8 les subiecti Catholicis, qui hæc prohibita fecerint, poterunt puniri à Cæsare in suis terris,pœnis inductis per dictam l.2. C. quę res expor. nō deb.& à Rege nostro,& alijs Regibus,pœnis legum suarum in suis, iuxta ea,quæ Calder. in d. consil.2.tangit: & Fel.in cap. 1.limit. 5. de constit.& in cap. Iudæi 2. infra eo. Et Rom. Pontif. non solum quatenus est Rex poterit sibi subditos pœnis prędictę l. 2. punire : sed etiam quatenus Papa est suos,& omnes omnium Regum, ratione sacrilegij, quod aduersus Christianū principatum admittūt, vt in primi oppositi solutione tāgebā,arg. eorū,quæ Calder.vbi supra dicebat.Dixi omnes, vt tā summates,quam infimates;& tam qui Asiam,vel Aphricā, quàm qui Europam colunt,cōprehēderemus.Diximus qui lethaliter peccāt. Quoniā non arbitramur hic contineri,qui in hoc faciendo non peccāt, vel non saltē lethaliter.Non quidē ideo,quòd propriè non dicātur subministrare,& ita desit verborū huius cap. significatio:sed quia deest in-
9 tentio mentis ad cōprehendendū eos. Quod colligitur ex eo,quod nemo incidit in excōmunicationē maiorē generaliter à iure latā , nisi ob peccatū lethale cap.nemo 2.11.q.3.& affirmat Paluda.in 4.d.18.q.1. ar.2.Adri.in 4.de clauib.q.3.& nos latius tradidimus in repet cap.Inter verba.11.q.3.cōcl.6.corol.21.& postea in Man.Cōfessar. latinitate donato.c.27.nu.9.Et Conciliū hic inflixit excōmunicationes ipso iure eis,quos cōprehēdere voluit.Dixi in deferēdo hic vetita specialiter Sarracenis,ad cōprehendendū deferentes illa,quacunq; mente id faciāt:& siue per seipsos,siue per alios. c.significauit. infra eo.vbi Panor. in not. 4.ab alijs receptus id annotauit:& nos latius ibi trademus:& est similis tex.in c.quod olim.infra eo.Dixi vel in faciendo vt mala mente, &c.ad
10 cōprehēdendū omnes, qui quoquomodo curāt mala mēte actuali, vel virtuali, vt aliqua vtilia bello perueniāt ad Sarracenos,quibus nos impugnent, vel sese à nobis defendāt,iuxta dicenda in not.10. vbi de hac
11 mēte mala duplici opportune agetur. Addidi,& timore mortis, captiuitatis,vel corporis cruciatus non excusantur: eo quòd arbitremur esse, qui in faciendo prędicta nō excusentur à lethali peccato : à censura vero sic,arg.cap. si vero. 1.versic.neque ille.de senten.excommuni.secundum cōmunem,& verum intellectū. Tametsi Fortunius noster aliter illum tex.intellexerit in lib.de vltimo fine,illar.11,versi. Quarto infero, de quo in coroll. 13. & in d.cap.Significauit iterū,atq; iterū dicemus.
12 Ex quibus infertur primo,grandem differentiam esse inter delatio-

F nem

nem vetitorũ specialiter ex vna parte, & inter aliam subministrationẽ eorundem:& delationem, vel subministrationem aliorũ ex altera. Primo quidem: quia delatio specialiter vetitorum, quacunque mente fiat, inducit excommunicationem: delatio vero aliorum non; nisi mala mẽte ad impugnandos eis Christianos fiat. Secundo, quod alia subministratio, quam delatio specialiter vetitorũ si mala mente actuali, vel virtuali non fiat, non inducit excommunicationem; delatio vero sic. Cuius ratio clarior in 10. notab. reddetur.

13 Secundo infertur, vendentes galeas, & naues Sarracenis, sine mente mala actuali, vel virtuali non incidere in excommunicationẽ per hoc cap. quia non deferunt vetita specialiter hic; neque faciut mala mente aliquid, quo ad impugnãdos Christianos aliqua eis perueniãt: incidere tamen, per cap. ad liberandam. infra eod. quoad prohibitionem specialem huis cap. scilicet delationis galearum, singulariter extendit ad venditionem galearum, & nauiũ, vt ibi, & in notab. 10. infra eod tãgemus.

14 Tertio infertur, prohibitionem generalem cap. ad liberandam. infra eod. nõ esse generaliorẽ, quam sit generalis huius: quia impẽsio cõsilij, vel auxilij machinis, vel quibuslibet alijs in dispẽdiũ terrę sanctę, quod videtur illud. cap. addere, sub prædicta subministratione comprehenditur: quanuis specialis prohibitio illius cap. sit generalior, qua parte specialiter prohibet venditionem galearum, & nauium Sarracenis; cũ ea hic non prohibeantur specialiter.

15 Quarto, verum, & germanum intellectum illius. cap. ad liberãdam. in vers. *Eos etiam.* esse, quod illa dicto, *etiam*, quæ ampliatiua & implicatiua est iuxta l. Etiam. ff. de minor & Clem. religiosus, de procuratorib. & Clem. 1. de testam. & vtrobique Card. num. 1. non ampliat hoc cap. quoad prohibitionẽ generalẽ: neq; implicat super verbo, subministrãt, huius cap. sed ampliat prohibitionẽ specialem huius cap. in illo, paulo superius, repetitam: & tantum super illa implicat. Sic enim habet: ***Excommunicamus omnes deferẽtes arma, ferrum, & lignamina galearũ***, & mox subdit: ***Eos etiam qui galeas eis vendunt, & naues.*** quod refertur ad verba præcedentia illius cap. quæ continẽt prohibitionem specialem huius; & addit ei aliam specialem prohibitionem.

16 Quinto infertur, appellatione subministrantium comprehendi non solum deferentes, baiulantes, portantes, agentes, ducentes, trahentes; sed etiam quoslibet quoquomodo prædicta mala mente facientes, vt illa ad Sarracenos perueniant. arg. eorum, quę Alber. ait in rubr. C. quę res expor. non deb. non obstante differentia, quam Iurisconsultus do-
17 cuit in l. ferri. ff. de verb. signif. inter, ferri, portari, & agi. Tum, quia nimiũ propriã, nimiunq; subtilem eam dixit ibidẽ vir doctissimus Alciat. quia contextus huius cap. non solum habet, deferentes; sed etiam, subministrantes, quod est verbum valde generale, vt ex Marco Tullio, Cæ

sare

ſare, Quintiliano, Collumella, & alijs colligi poteſt, & etiã ex l. 1. ſi ſeruus extero, vbi dans nummos dicitur ſubminiſtrare; & fama conſentiẽs ſubminiſtrat præſumptionẽ cap. preterea. de teſtibus, & qui alit aliquẽ, neceſſaria ei ſubminiſtrat cap. 1. de cohabit. cleri. & cap. final. de magiſt. & cap. Epiſcopus. & cap. cum ſecundum. de præben.

18 Sexto infertur, appellatione, ſubminiſtrantium, comprehendi vendentes, permutantes, donantes, & quouis alio titulo ea in Sarracenos transferentes. Quoniam quicunque hæc faciunt, ſubminiſtrant; & in omnibus vna eſt ratio: & ideo, licèt latè, & impropriè tantum diceren-

19 tur ſubminiſtrare: tamen comprehenderentur. Quoniam tunc etiam lex pœnalis de vno caſu ad alium extenditur, ſecundum Anto. in cap. fin. de conſue. receptum à Domi. & Peruſ. in cap. 1. de tempor. ord. lib. 6. & ab alijs alibi communiter.

Septimo infertur, comprehendi ſub hoc verb. etiam eos, qui permit-

20 tunt ſubminiſtrantes, & per conſecutionem ſub generali prohibitione huius cap. eos qui permittunt talia de ſuis terris, portubus, vel ciuitatibus extrahi, vt deferantur Sarracenis. Quoniam hi mala mente actuali, vel virtuali ſubminiſtrant, ſaltem per alios: quod ſufficit cap. ſignificauit. & cap. quòd olim. infra eod. Facit etiam Extrauag. multa. de Iudæis. atque excommunicans permittentes hęc extrahere de portubus ſuis, ac deferentes, & mittentes. Et defendi poſſet, quod licet illa Extrauag. ſit quoad alia localis: non tamen eſt quoad hoc.

21 Octauo rectè dicere Syluest. incidere in hunc canonem, qui ad ſui tuitionem defert ad Sarracenos arma, & poſtea eis ob pecuniam vendit. Cui conſequens eſt, rectè quoque ex facto nos reſpondiſſe, hoc ipſum eſſe dicendũ de his, qui aliqua hic ſpecialiter prohibita in ſui, ſuarumque nauium ornamentum, vel tutamentum deferunt, & poſtea illa, vel eorum aliqua vendunt, vel donant, quoniam negari non poteſt, omnes hos detuliſſe Sarracenis hic prohibita ſpecialiter.

Nono infertur, rectè nos reſpondiſſe, etiam incidere in hanc excommunicationem Chriſtianos, medicos, chirurgos legatos, & alios, qui ſufficienti ad id facultate muniti adeunt Sarracenorum principes ſuis armis ornati; & poſtea vel rogati, vel aliquo munere donati ab eis, ob

22 gratitudinem ea ipſis donant: niſi rei paruitas, & temporis, loci, vel perſonarum circumſtantia eos à peccato lethali excuſaret, vt paulo poſt dicemus: quia negari non poteſt, eos detuliſſe Sarracenis prohibita hic ſpecialiter.

23 Decimo permutantes arma, etiam pro armis incidere in hunc canonem. quia etiã id eſt deferre. Et non refert, quo titulo eis arma deferantur, vt eis muniantur; modo eis tradantur: niſi permutatio ita fieret pro alijs armis à rei bellicę experto, vt certos eſſet, ſe iuxta adagium accipere. χρύσεα χαλκείων aurea pro æreis; ſiue meliora, & vtiliora pro peio-

 ribus,

ribus; vel inutilibus; vt respondimus interrogati de specie, in qua miles prudens, equum omnino indisciplinabilem, & sessori perniciosum, pro disciplinabili, & sessori paréti, neque aliqua ex parte suo peiori permutauit. In ea ité specie, in qua Christianus arma sua parú apta pro armis Sarraceni aptissimis, soluta Sarraceno pecunia pro maiore valore iusta cómutauit. hoc enim nó est, tá deferre, q̃ tollere arma Sarracenis.

24 Vndecimo infertur, incidere in hunc canonem etiam adiuuantes, & cooperantes ad deferendum, vel subministrandum eo modo, quo deferentes, vel subministrantes: quoniá deferre, vel subministrare dici possunt; & per consecutionem etiam nautas iuuantes ad agendum naues, in quibus hęc verita specialiter, vel generaliter portantur: modo neque ignorantia, neque mali animi defectus excuset eos plus, quàm deferentes, & subministrátes principales; quod videtur procedere etiam si non esset alia nauis, in qua nautæ illi mercedem lucrarentur.

25 Duodecimo infertur, alios, qui ignoranter talia portant, incidere in hunc canonem, & alios non. Quia fieri potest, vt alij faciant illud ignorantia facti, vt qui nesciunt, nec scire tenentur, an talia deferant, vel ad talia deferendum iuuent. aliquos etiam paruulos, vel rusticiores posset ignorantia iuris excusare: alios vero non, iuxta ea, quæ habentur in cap. ignorantia. de reg. iur. lib. 6. & §. notandum. 1. q. 4. & l. 2. & l. cú quis. C. de iur. & fact. ignor. Et ita alij lethaliter peccarent, & per consecutionem inciderent in excommunicationem: alij vero non, iuxta secundam particulam prędictę resolutionis. Qui tamen ignorantes talia prohibita, ad Sarracenos detulerunt, & cum rescirent illa prohibita, vendiderunt, committunt in hunc canonem. Quia non tam delationem, quá traditionem eorum Sarracenis prohibere voluit, vt palam est.

26 Decimotertio infertur, eos, qui fame, vel vi adacti contra voluntaté suam, ne perirent, talia vetita tradiderunt, non esse excommunicatos: tum; quia pro redéptione captiui Christiani id licet, vt in d. cap. significauit. dicam: tum, quia nó videntur peccare præferentes legem naturæ de se conseruando legi humanę, de nó deferendo arma Sarracenis, quatenus humana est; immo neque quatenus naturæ, quia non tam immediata, vel propinqua primis principiis eius est, ac illa, vt in d. cap. significauit. dicam. Tú, quia licèt peccarent mortaliter, tamen pia mater Ecclesia non videtur, eos velle excómunicare, arg. d. cap. si vero. 1. de senten. excommu. Licèt grauiter obstet. cap. sacris. de his, quæ vi. nisi respondeatur, illud agere de his, quæ per se mala sunt, vel de communicante in his, quæ per se mala sunt. Nos autem de his, quę non ex se: sed ob finem sunt mala; de quo paulo latius in d. cap. significauit.

27 Decimoquarto infertur, portantes hic verita de vna terra Sarracenorum ad aliam, non incidere in hunc canonem, secundum declarationé Grego. ix. in Extrauag. Postulastis. quem Angel. & Syluest. referunt.

quę

quæ quia nihil noui inducebat; sed solum declarabat, non fuit sublata per proœmium lib. 6. Ratio eius fuisse videtur, quod mens huius. cap. fuit impedire, ne de rebus Christianorum aduersus eos muniretur potētia Sarracenorum, per supradicta. Id tamen limitandum nobis videtur, vt procedat, quando eiusmodi trāslatio ita fit aduersus alios Sarracenos, vel in alios fines, quod per ea non fiant Sarraceni formidabiliores Christianis, neque munitiores: alioqui secus, vt si deportarēt arma ex vna ciuitate, quę neque Christianos impetit, neque ab eis impetitur bello ad aliam, quæ vel impetit Christianos, vel ab eis impetitur. Tunc etenim, si mala mente actuali, vel virtuali id facerēt, incurrerent, etsi non tanquam deferentes hic specialiter vetita: saltem tanquam auxilium ferentes, contra. cap. ad liberandam. infra eo. & subministrātes necessaria, contra istud.

28 Decimoquinto infertur, ipsum quoque dicēdum esse de his, qui portāt ipsos Sarracenos cum suis armis; licet id quoq; indistincte licere di-
29 xerit Syluester. Sicut etiā Ang. vbi supra, indistinctę, ac vere dixerit nō esse excōmunicatos, qui arma, ac vetita detulerūt quidē ad Sarraconos, sed pœnitētia ducti ea eis nō tradiderūt, immo reportarūt quia verba subministrationis cū effectu vidētur intelligēda §. hæc verba. de pœnit. d. 1. vbi late diximus. Licèt cōtra dicēdū sit de his, qui ea detulerūt, vendiderūt, & tradiderūt; licèt postea pœnitētia ducti ea redemissent, & reportassent: quia hoc casu perfectum delictum ob pęnitentiam non desinit esse perfectum l. qui ea mente. ff. de furt. cap. 1. de pręsumptio. cum eis annotatis.

30 Decimosexto infertur, non incidere in hunc canonem eos, qui parū de his Sarracenis ministrant: quia, qui non peccant lethaliter, non incidunt in eum, per secundam particulā nostrę resolutionis: at contrauentionem pręcepti etiam diuini excusat à lethali culpa imperfectio actus, & paruitas rei, secundum S. Thomam receptum. 1. 2. q. 88. art. 5. & 6. vt paruitas rei furtim sublatæ, secundum eundem receptum. 2. 2. q. 59. art. 4. & q. 66. art. 6. & paruitas vindictæ, secūdum eundem q. 158. art. 3. Pro quibus omnibus soleo pōderare tex. in cap. vnum. §. fin. 25. dist. in verb. ebrietas assidua. & verb. exasperauerit.

31 Decimoseptimo legatum, redemptorem captiuorum, vel aliū quēpiam apud principem aliquem Sarracenorum aliquot negotia iusta gerentem, qui ei ob rem bene gestam, vnum pugionem, vnum arcum, vel aliud id genus aliquod armorum donaret, non incidere in hunc canonem, nisi forte id probabiliter præsumeretur futurum in caussa, vt alia illius generis arma, vel ibi fabricarētur, vel aliunde quærerentur; quoniam paruitas rei donatę efficit, ne ob id damnum notabile Christiano exercitui fieret, neque notabile augmentum Sarraceno accederet: & per consecutionem, ne lethalis offensa admitteretur.

Deci-

23 Decimooctauo infertur, non incurri excommunicationem reseruatam Papæ omni casu, in quo virtute horum duorum cap. excommunicatio incurritur. Non enim in casibus, quibus ob aliam caussam, quam delationis hic prohibitorum, incurritur, vt cum gloss. fi. dicemus. Quę est quotidiana, & consolantissima conclusio.

33 Decimonono transfugas, qui cum suis armis ex exercitu Christianorum ad Sarracenicum transeunt, incidere in hunc canonem.

Vigesimo infertur, decis. illarum quęstionum quotidianarũ, scilicet, an qui Sarracenis speculam, arcem, vel oppidum munitũ armis tradit, vel traditionem consulit, vel iuuat ad illud, incidat in hunc canonem? Et quid de illo, qui perdidit arma, ita vt perditio illa fuerit causa, vt ad Sarracenos ea venirent, cum arma non nisi turpiter perdãtur. l. 2. ff. de
34 capti. Et quid de his, qui flagrãte prælio dedunt, vel relictis armis fugiunt? Et quid de captis, & victis, qui se cum suis armis, ne occiderẽtur, dederunt Sarracenis? Respondendum. n. est, incidere in censuras, virtute specialis, vel generalis, prohibitionis, eos omnes, qui hæc faciendo lethaliter peccarunt; nisi mortis, captiuitatis, vel cruciatus ad id iustus eos excuset; iuxta supra dicta, & dicenda in d. cap. significauit. inf. eod.

Vigesimoprimo recte nos respondisse, quòd non incidit in hanc censuram ille nobilitatis Lusitanæ adolescens, qui cum sibi Sarracenũ trãsfodienti lancea decidisset è manu dextera, brachio sagitta trãsfixo, debilitata, nec posset eam, nisi descenderet ab equo, recuperare, neque sine periculo mortis posset ab eo descendere, propter inimicos Sarracenos instantes, eam reliquit.

Nonum notab. quòd plus peccant Christiani iuuando Sarracenos, quam illi faciendo, & quare, &c.

SVMARIVM.

1 *Christianus Sarraceno iuuans plus peccat, quam ipsi, & quare.*
2 *Consentiens quando plus, & quando minus peccat.*
3 *Excommunicatus est qui iuuat quandoque; licet non qui facit, & an semper, num. 4.*

1 NOno Principaliter noto illa verba: pares, aut superiores, ad hoc, quod non solũ tantum, sed etiam plus peccant Christiani, qui arma Sarracenis subministrant, quam ipsi Sarraceni, qui Christianos im-
2 pugnant. Cõtra quod facit primo resolutio glos. 1. cap. 1. de offi. deleg.

qua-

quatenus per illos versic.

Consensus, spernit, suadet, iuuat, atque tuetnr.

Hic minus, hicque minus: hic æqualiter, hic plus.

Resoluere videtur, omnem quidem consentientem peccanti peccare: sed eum, qui consentit negligendo impedire peccatum; & eum, qui cõsentit suadendo, vt committat, minus peccare, quam qui facit: eum autem, qui consentit iuuando, tantundem; eum vero, qui ruendo id, quod factum est, non esse peccatum plus: at qui Christianus Sarraceno sub-
3 ministrat arma solum videtur consentire, prçstãdo opem; quod ad sum mum reducitur ad suasionem, vel adiutorium; & non ad tuitionem iustitiæ belli eorum contra Christianos: ergo non peccant plus.

Secundo facit, quod licet regulariter, qui iuuat delinquentem in ipso actu delinquendi, æque peccet, ac qui illud facit: non tamen qui per actum remotum eum iuuat: & ideo neque est tantum puniẽdus, quantum qui facit; neque quantum qui per actum propinquum iuuat. secũdum Bald. in l. 1. C. ad l. Iul. pecul. communiter receptum.

Tertio facit, quod Christianus comitans, & iuuans Sarracenos bellantes contra Christianos, non videtur, plus peccare, quam ipsi: at is magis videtur delinquere, quàm Christianus vnum, aut alterum ensem illis vendens: ergo is non videbitur plus peccare; immo neque tantum, quantum ipsi. Sed responderi potest ad primum, resolutionem quidem illius gloss. veram esse, quando cetera sunt paria: non autem quando disparia; puta, cum, vt ait. Bart. communiter receptus in l. is, qui opem, nu. 5. ff. de furr. aliæ qualitates, propter quas augetur delictum, inueniuntur plus in iuuante, quam in faciente: Verbi gratia; Petrus filius Martini iuuat Ioannem, vt patrem suum Martinum occidat: certũ est, Petrum adiutorem plus peccare, plusq; puniendum esse, quam Ioannem occidentem. Quoniam hic solum homicidium committit, & in solam legem Cornel. de Sicar. incidit: ille vero Petrus patricidium admittit, & pena patricidij est puniendus, vt ex prædicta doctrina Bartol. in d. l. is, qui opem. ff. de furt. expresse infert Salicet. in l. 1. C. de rapt. virg. col. fin. versic. Quæro è cõtra. Et ita contingit in proposito: quoniam in Christiano iuuante Sarracenum in bello contra Christianos inuenitur qualitas Christianismi, quç eius delictum plurimum aggrauat: efficit enim, vt dicatur pugnare contra suum caput, quod est Christus, ad Eph. 1. & tradit S. Thom. 3. parr. q. 8. art. 1. & contra suã matrem, quæ est Ecclesia. cap. fin. de for. comp. cap. 1. 12. d. & contra fratres membra eiusdem corporis, cuius est ipse. 1. ad Cor. 12. & cap. singula. 89. dist. Ad secundum nego Christianum, qui Sarracenum iuuat, contra Christianum in ipso bello, non peccare plus; quam ipsum Sarracenum, ob rationem proxime dictam.

4 Ex quibus infertur primo, frequenter contingere, vt is, qui iuuat, incidat

incidat in excommunicationem, in quam non incidit is qui iuuatur. In casu enim huius cap. Christianus adiuuans Sarracenos, deferendo eis arma, quibus Christianos impugnent, excommunicatur: cum tamen ipse Sarracenus non excommunicetur. Is item, qui scit Petrum esse clericum, & Ioannem id ignorantem adiuuat, quo Petrum percutiat, incidit in excommunicationem, quam Ioannes non incurrit, & alijs mille casibus. quod plurimum est omnibus, præsertim confessarijs, & consultoribus attendendum.

Ex quo secundo inferri videri potest alicui, quòd quibus casibus faciens incurrit excommunicationem, eisdem quoque consentiens eandem incurrat. Quæ est quæstio; quam hic nos determinaturos nuper promisimus, cum quasdam declarationes Manuali Confessariorum, libro perutili adiiceremus. quam tamen, ne nimiũ crescat hæc relectio, ad cap. significauit. infra eod. mittimus. quamque postea in præfato Manuali Latinitate donato resoluimus, sub cap. 27. num. 51.

Decimum notabile, quod subministrans necessaria Sarracenis ad impugnandos Christianos incidit in hoc cap. & quæ sunt illa, cum vna, & viginti illationibus.

SVMMARIVM.

1 *Necessaria ad impugnandos Christianos subministrans Sarracenis excommunicatur, & quæ sunt illa, secundum multos, nu. 3. & quæ secundum auctorem, n. 4. & probantur. nu. 11. confutãtur contraria. nu. 12.*
2 *Necessarium tripliciter iurisperitis sumi.*
5 *Bellum, & prælium, vt differunt.*
6 *Animus vere malus qui, & qui æquipollenter; & quod est triplex. nu. 10.*
7 *Scire, & scire debere paria.*
8 *Actus expresse factus ob aliquem finem, vel tendens in illum, & lata culpa non consideratum, pares; & quid est actum redire in suã formã. n. 9.*
13 *Intellectus cap. quod olim. infra eodem.*
14 *Ratio necessario concludens lex est, nec refert, an sit immediata, vel non dummodo concludat. num. 15.*
16 *Prohibita hic duplicia, generaliter & specialiter, & definiuntur. nu. 17. & numerantur. num. 18. & quare diuersè prohibita. nu. 24. & in quo differunt. num. 26.*
19 *Intellectus cap. Ita quorundam, & cap. ad liberandã. & in quo conueniũt, & differunt inter se: & in quo ab Extrauag. Multa. nu. 20. & in quo*

Extra-

Extrauag. Copiosus. ab illa. nu. 21. & in quo illa profuit. nu. 22. & in quo clausula processus Cœnæ Domini ab omnibus. nu. 23.
25 *Prohibita quæ præsumuntur mala mente facta, & quæ non.*
27 *Præsumptionem, quod mala mente sint delata illa, aut illa, vel non, non esse iuris, & de iure, quæ definitur. num. 28.*
29 *Ferrum deferre Sarracenis sponte quando non malum.*
30 *Prohibita alia simpliciter, alia secundum locum, alia secũdum tempus: & non omnia specialiter prohibita esse simpliciter. nu. 32. & tantum prohibita simpliciter appellari prohibita. nu. 33.*
31 *Extrauag. olim. cur. creditur esse.*
34 *Tale secundum quid, non sit simpliciter tale.*
35 *Generis appellatio species omnes propriè continet.*
36 *Prohibitorum diuisio non est analoga. Cur ergo tantum prohibita simpliciter talia? num. 37.*
38 *Excommunicationem bullę Cœnæ non incurrit, qui alias merces, quam bellicas Sarracenis defert, nisi mala mente. nu. 40. neque vẽdentes galeas, vel naues. num. 41.*
39 *Intellectus nouus clausulæ bullæ Cœnæ.*
42 *Excõmunicatus est deferens arma Sarracenis habentibus satis eorum: & tradẽs arcem, turrim, speculam, & quamuis aliam fabricã malo animo. nu. 43. & tradens commeatum, & ad illum pertinentia, vt talia. nu. 44*
45 *Et qui calcem, & lapides quando.*
46 *Aegyptus, & alię terrę Sultani, & Turcæ hodie quoad hoc exæquatæ.*

1 DEcimo Principaliter noto illa verba: *ad impugnandos, &c.* ad illam partem summæ nostrę, scilicet, quod subministrantes Sarracenis, necessaria ad impugnandos Christianos incidunt in hunc canonem. Contra quod facit, quod per hoc videtur cap. hoc partim nimium contrahi, partim nimium extendi. Contrahi quidem nimium, quatenus significat, non esse prohibitam subministrationem prędictorum, cum ea Sarracenis; non sunt necessaria. Nimium autem extendi, quatenus significat, hanc prohibitionem extendi, ad omnia, quæ bello gerendo sunt necessaria, & per consecutionem ad commeatum, & ad omnia pertinentia ad illum, scilicet frumentum, hordeum, carnes lignamina, & id genus alia, quæ ad belli commeatum sunt necessaria: quod tamen falsum esse, asserere videtur communis.

Ad hanc difficultatem dico primũ, nos plurimũ super hoc fluctuasse, & considerasse in primis, quòd neque hic neque alibi satis exacte nostra sententia, traditũ est, quæ sint ea, quæ hoc caput prohibet. Secundo
2 cõsiderasse, quod necessariũ ad aliquid faciendũ tripliciter iurisperitis dicitur. Primo quidem id, sine quo id fieri non potest: qualis est hęredis institutio respectu testamenti. §. ante. Instit. de legat. & l. final. ff. de iure

G codicil.

codicil. Qualis item est certa pars bonorum alicuius, sine qua ipse viuere non potest. quod S.Thom. in 2.2.q.32.art.6. receptus ab vtroque Cardi. in cap. non satis. 86. dist. appellat necessarium vitæ. Secundo modo id dicitur necessarium ad aliquid faciendum, sine quo res quidem fieri potest; sed non vt oportet; qualis est institutio posthumorũ, secundum Gal. consiliũ respectu testaměti. l. Gallus. ff. de lib. & posthu. adiũcta glo. 3. & doctrina Bartol. Bald. Pau. Alexand. & Iaso. ibidem. qualis est item ea pars bonorũ alicuius, sine qua viuere quidem potest: sed non decenter. quòd S.Tho & vterq; Cardi. vbi supra appellant, necessariũ status. Tertio modo id, quod vtile est, & conueniens. l. 1. ff. solut. matr. adiuncta gl. probata per Bart. quæ verbum, necessariũ, exponit per vtile, & l. 1. ff. de offic. præfect. prętor. adiuncta glo. quæ verbũ necesse exponit per vtile. & cap. necessaria 12. quæst. 1. adiũcta gl. quæ illud verb. necessaria, exponit per vtilis, & honesta. Quibus tribus modis arbitramur capi verbũ necessaria, in hoc cap. & summa nostra noua positũ: &

3 ita cõprehendere nõ solum illa, sine quibus Sarraceni nõ possent cõtra Christianos præliari: sed etiã ea, sine quibus non possent cũmode id facere: immo & ea, quæ ad id eis sunt, aut possunt esse vtilia. Tertio consideramus, quatuor patres omnium diligentissime hoc tractasse, scilicet Ang. in verb. Excommunicatio. 5. casu. 21. §. 4. Et Tho. de Vio illis satis consentientẽ in eod. verb. cas. 20. & Syluest. in verb. Excõmunicatio. 7. casu. 21. colum. 2. & iterum, col. 3. & Ioan. Tabiens. in verbo, Excommunicatio. 6. §. 4. Quorũ duo posteriores sentiũt omnia illa, & sola, quę directe, vel indirecte pertinent ad bellũ, esse hic prohibita. Angel. autẽ sentit, prohibitã esse hic omnem, & solam delationẽ omnium, quibus possunt Christiani impugnari: vel ipsi infideles, ne impugnẽtur à Christianis, muniri. Quorum tamen resolutio non videtur sufficiens: primo quidem, quia hic non solũ delatio necessariorũ, vt Angel. ait, sed etiam subministratio, quæ longè latius patet, vt prędictũ est, in 7. notab. prohibetur. Deinde, quòd non omnia, quę immediate ad bellum pertinẽt, hic prohibentur, vt Syluester, & Tabiens. aiunt. Frumentũ enim, hordeum, & alia. quæ ad commeatum exercitus, vel præsidij pertinent, hic non prohibentur, secundũ eosdem: & tamen immediate pertinent ad bellum: adeo quòd etiam pecunia dicatur neruus belli à Veget. de re milit. Postremo, quod multa hic prohibentur, quæ immediate nõ pertinent ad bellum. Ferrum enim infectum, robora vasta, abietes altæ fabricandis nauibus aptæ, antequam dolentur, non pertinent immediate

4 ad bellum, neque pręlium, quorum delatio hic expresse prohibetur.

Quarto dicimus in prælectione quadam, & cum hanc relectionem pronuntiaremus, paulo exactius nos ista necessaria definijsse, partim sequuti Hosnen. à nemine relatũ in princ. cap. quod olim. infra eod. quatenus sentit hic prohiberi ea, quæ suapte natura sunt ad bellũ apta. Sed

quia postea succurrerunt fundamenta, quibus ea definitio subuertebatur, aliam magna intentione animi scripsimus:quam tamen, quia etiã subæratam esse vidimus hodie beati Bartholomęi, cui dies hic sacer est, vt putamus nobis beneficio (licèt de me male merito) omissis omnibus illis resoluimus: quod necessaria, de quibus hic, definiri possunt, esse vtilia immediate, vel mediate ad pręlium, vel bellũ specialiter prohibita deferri Sarracenis, vel malo animo iuuandi eos contra Christianos expresso vel tacito, siue ęquipollẽti subministrata. Diximus: vtilia, pro genere, vt includeremus necessaria trium graduum, de quibus supra, nu. 2. Diximus, ad pręlium, vel bellum: quia secundum Vallam lib.
5 4. bellum latius patet, quam pręlium; prælium enim est certamẽ ipsum armorum, quod vulgus appellat, batalla: bellum autem totum tempus, quo milites in militia degunt expectantes pręlium, quo vulgus appellat, guerra. Et ad bellum multa immediate sunt necessaria; quę nõ sunt ad prælium. Diximus item, bellum, vel pręlium generatim: quia non refert, an ipsi nos imperant bello, an à nobis impetiti sese defendant, secundum omnes. Diximus immediatè, vel mediatè, ad includenda arma, equos, commeatum, & alia, quibus immediate bellãtes, & pręliantes vtuntur in prælio, & bello: & ad includendũ ferrum, ligna, sulphur, & alia; quibus in aliam formam mutatis, in eisdem vtuntur. Addidimus specialiter prohibita; ad includendũ arma, ferrũ, & lignamina galearũ. Addidimus autẽ, vel subministrata malo animo, & c. ad excludẽdũ ea, quæ sine vllo malo animo subministrantur. Adiecimus tamen, vero, propter animũ siue expresse, ac formaliter malũ. Adiecimus, tacite, vel æquipollenti, propter animum malum, non formaliter; sed tacite vel æquipollenter: quia de æquipollentibus idem est iudicium l. final. ff. mandat. cap. dudũ. 2. de electio. & mens vera, siue formalis, & æquipollens, siue virtualis exequantur, vt intentio formalis dicendi officiũ diuinum, vel consecrandi, vel absoluendi; & intentio virtualis eadem faciendi, iuxta ea, quæ late tradidimus in Enchiridio de orat. siue repet. cap. quando. de consecrat. dist. 1. notab. 13. num. 12. & sequenti, & notab. 20. num. 41. facit. cap. gratum. de offic. deleg. l. pro hęred. ff. de
6 adquir. hętedi. regul. qui tacet. . lib. 6. Animum vere malum appello animum, quo quis verè, & expresè eo fine aliqua subministrat Sarracenis, vt ea sint eis vsui ad pręlium, bellumve contra Christianos; tacitum vero vel virtualem seu ęquipollentem eum, quo quis verè quidem, & expresse non subministrat in hunc malum finem: sed in alium forte bonum; sed virtualiter, siue æquipollenter sic: vt cum quis subministrat Sarracenis aliqua ob lucrum, quo se, suamque familiam honeste sustentet, & nullatenus, vt eos adiuuet. Attamen attentis omnibus loci, temporis, rei, personarum, & alijs circunstantijs, putat, quod ipsi re-
7 bus per eum subministratis tunc, vel aliquando vtentur in bello contra

G 2 Chri

7 Christianos, aut certe si non putat, putare tamen debet; quæ paria, & æquipollentia sunt l. quod te mihi. ff. si certum petat. vbi Ias. l. qui cum alio. ff. de regul. iur. vbi gloss. memorabilis, licet illius non meminerit ibi Decius, qui alia in hoc facientia docet. is enim, et si non vere, certe, virtualiter, & æquipollenter ad bellandum necessaria subministrat. Nã
8 paria sunt, vt quis faciat aliquid in aliquem finem, aut quòd faciat in alium: sed videat, vel videre debeat, & lata culpa videre desinat suum opus tendere in illum. Tunc enim, vt sæpe loquitur Thom. à Vio, actus
9 redit in naturam suæ formæ; hoc est, perinde est malus, ac si ob finem illum malum fieret: vt cum quis detrahit sine animo lędendi famã proximi forte ex loquacitate, venialiter tantum peccat: quia non nisi materialiter detrahit, nisi videat, vel videre debeat, quòd notabiliter læditur fama proximi ex ea materiali detractione. Quia tunc redit actus in naturam suæ formæ, dum non curat eum faciens, à tanta proximi læsione cauere, vt in verb. Detractio. dixit ille, & eruitur ex diuo Thom. 2. 2. q. 73. art. 2. & probatur per princ. 83. d. & cap. pasce. 86. d. & cap. quantæ. de senten. excommuni. Et latius tradidimus nos in repe. cap. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. in definitione detractionis, & duobus corol. sequẽtibus. Neque putes nos per animũ malum æquipollenté, intelligere ma
10 lum pręsumptum. quia hos longe inter se differre monstrabimus in corol. 13. & ita triplex potest esse huiusmodi animus malus, scilicet verus, præsumptus, & ęquipollens. Sicut in simili triplex dolus colligitur ex Bart. cõmuniter recepto in l. quod Nerua. ff. depos. scilicet dolus verus, qui latissima culpa est, secundũ eundẽ ibidẽ. nu. 11. dolus præsumptus, qui est latior culpa, secundũ eundem ibidẽ. nu. 14. & dolus ęquipollenter, quia lata culpa dolo æquatur, secundum eundem ibidem. nu. 20. Et ita est æquipollẽter dolus; & regulariter idem de eo, ac dolo iudicatur. vt ibidem, & in locis per postillas eius citatis habetur.

Ex hac definitione inferimus, primo quod per illa verba, necessaria
11 ad impugnandos Christianos, intelligũtur omnia specialiter iure prohibita, ne deferãtur Sarracenis: & omnia, quę mediate, vel immediate sunt vtilia ad bellum, ea mente delata, vt sint eis vtilia in bello contra Christianos gerẽdo. Quod probat primo, per hoc cap. in verbis, ex quibus hoc notab. colligitur, scilicet: *Dum ad impugnandos Christianos arma, & necessaria subministrant.* Per quę satis aperte Conciliũ includit omnia vtilia Sarracenis ad impugnãdos Christianos, hoc fine vero, vel ęquipollenti subministrata. Quoniã omnia illa sunt vtilia ad impugnandos Christianos, vt palã est: ergo, & necessaria: per secundũ dictũ supra eod.

Deinde ponderamus versicul. Tales. qui excõmunicare videtur omnes, de quibus antea est loquutus: at antea loquutus fuit de deferentibus arma, ferrum, & lignamina galearum, & de subministrantibus naues, &c. ergo omnes illos videbitur excommunicare.

Tertio

Tertio facit, quod contra legem diuinam naturalem contentam in 1.4.& 5. preceptis Decalogi facit, qui Christianus Sarracenos iniustè bellantes contra Christianos adiuuat, vt probatum fuit in 1. notab. nu. 9. at quicunque vtilia bello gerendo subministrat Sarracenis ea mēte, vt sint eis vtilia contra Christianos, adiuuat eos, iniuste bellantes cōtra nos: ergo quicunq; talis, contra prædicta precepta naturalia peccat; & per cōsecutionē cōtra hoc cap. quod illa tacite siue virtualiter includit.

Quarto probatur per cap. ad liberandam. infra eod. quod posteaquā excommunicauit deferentes Sarracenis arma, ferrum, & lignamina galearum, & vendentes eis galeas, vel naues, & gubernantes eas, subdit illam clausulā generalem: *Vel qui machinis, vel quibuslibet alijs, aliquod eis impendentes consilium, vel auxilium in dispendium terræ sanctæ*: per quam includit omnia, quibus auxilium, vel consilium datur Sarracenis contra Christianos: ergo & omnia sub nostra definitione contenta.

Quinto, quod in hoc cap. nulla est prohibitio expressa; & ita videtur ius antiquum continere quoad prohibitionē: licèt quoad pœnam contineat nouum secundum dicta in 1. notab. antiquum autem tangitur in ratione, quam tangit tex. Quare male faciunt, qui arma, ferrum, & ligna deferunt Sarracenis, scilicet, quòd cum sint Christiani, inimicos Christianismi contra Christianos iuuant: & ius antiquum hac ratione tacitum omnia, in que definitio predicta se extendit, continet.

Sexto & irrefragabiliter probat cap. significauit. infra eod. quatenus presupponit, vetitum fuisse ante illud cap. ne quis durante bello Sarracenis vllas merces etiam ad bellū ineptas deferat; etiamsi vadat ad eos ad captiuos Christianos redimendos, exceptis his, que ad articulum redemptionis sunt necessaria: at per nullū aliud ius, quam hoc id fuit tūc prohibitū: quia nondū emanarat cap. ad liberandam. in Cōcilio Generali, cui prefuit Innocen. iij. secūdus à Clem. iij. auctore illius cap. significauit: ergo per hoc cap. fuit prohibitum. quod gloss. 1. in princip. clare id ibi sensit. Quod tamen dici nequit, nisi dicamus hic esse saltem tacitè prohibita omnia, quibus iuuantur Sarraceni in bellis contra Christianos, quatenus sunt talia: quod est nostrum propositum.

Septimo facit, quod nisi hunc intellectum teneamus, verbum prohibita positum in clausula bulle Cœne Domini, superfluere videbitur, vt in coroll. 16. dicemus.

12 Contra tamen hanc conclusionem facit primo cap. quod olim. infra eod. quatenus probat, quod saltem tempore pacis licet Christianis ea deferre Sarracenis. Secundo extrauag. 1. de Iudeis inter communes: & etiam extrauag. 1. eiusdem tit. Ioan. xxij. per locum ab speciali: quatenus prohibentes speciatim delationem victualium in certa loca, & certo tempore, permittere videtur quoad alia loca, & tēpora. Tertio quod nemo scribentium hic dixit, quod omnium ad bellum necessariorum

submi-

subministratio hic prohibeatur: immo Panor.in 2.not.expresse ait,hic poni pęnā triplicē cōtra deferētes arma, ferrū,& lignamina Sarracenis sine vlla mentione de alijs necessarijs: quod ipsum antea fecit Anton.in 3. notab. Quarto quod versiculus: Tales. huius cap.continens pœnas tantum ad deferentes prædicta,& gubernantes naues Sarracenorū piraticas referri videtur. Quinto quod versiculus:Dum ad impugnādos, &c.quo nititur hæc resolutio,& nostrum summarium non cōtinet prohibitionem,vt palam est,nec rationem prohibitionis: sed solam rationem rationis,cur sit malum id, contra quod pœna hic inducitur.

Per has rationes posset qui vellet sustinere id, quod communis sentire videtur,scilicet,quòd hic solum prohibeatur delatio armorū,ferri, & lignorum,nauium,& gubernatio galearum, & nauium piraticarum Sarracenorum,& nihil aliud: & quod cap.ad liberādam.infra eod.addit prohibitionem venditionis galearum,& nauium ; & impensionem consilij,& auxilij in dispendium terrę sanctæ. quod nos quoque dixissemus,nisi rationes pro nostro nouo intellectu , & noua summa supra proxime tactę ad id nos vrsissent:& nisi etiam secundum vtrumque modum intelligendi oporteret dicere,omnes, qui contenta in definitione prędicta faciunt,esse excommunicatos,vel per hoc cap. vel per illud, vel per vtrūque: & nisi magis expedita, & absoluta esset doctrina,quę hoc modo colligitur: & nisi facile posset ad argumenta prędicta, quę
13 nouē nos contra nos formauimus respondere. Ad primū quidem,concedendo probari per cap. quod olim. infra eo.quod alia, quam speciatim iure prohibita,licet vendere,& deferre Sarracenis tempore pacis, ad alium finem,quam bellandi contra Christianos. Cui nostra definitio,& eius declaratio non contradicit; non tamen ad hunc finem.quod nostra definitio probat,& dictum cap.quod olim.non reprobat.Ad secundum concedo,delationem victualium ad Sarracenos alio fine; quā iuuandi eos contra Christianos non esse prohibitam : sed fine iuuandi eos contra Christianos sic; nec nostra definitio aliud habet. Ad tertiū concedo, neminem scribētium hęc ita,sicut nos explanasse,& resoluisse. Concedo etiam,quod Anton. & Panor.dixerunt, illa , quę in argumento adducuntur : sed nego illa esse contraria nostrę resolutioni. nego item,illos negaturos fuisse,excommunicatos. per hoc cap. vel cap. ad liberandam. infra eod. quos ex nostra definitione concludemus esse excommunicatos. immo nego vllum doctum negaturum esse verū id,quod nos contendimus per hoc cap. probari; licet forte censeat, id totum non probari per hoc solum:sed per hoc,& alia cap.Ad quartum respondeo,versiculum: Tales. referri ad facientes omnia pręcedentia: & ita ad omnes subministrantes necessaria cōtra Christianos,& ad alia speciatim prohibita. Ad quintum respondeo, nihil expresse prohiberi per hunc tex.vt in notab. 1.est dictum: sed solū tacitè; quatenus habet,

quę-

quędam esse malefacta; & tangit rationē, cur illa sint malefacta, & ratio
14 nem non qualem qualem; sed iuris naturalis: & non probabiliter tantum concludentem; sed necessario: & ita constituentem ius naturale, iuxta eā, quæ late dicimus in repet. cap. ad hęc. de prębend. Et nego, quòd hic agatur de extendenda expressa prohibitione per rationē: sed de coniecturanda prohibitione tacita textus per rationem, quam opor
15 tet dicere tam esse extensam; quàm lata est ipsa ratio, ex qua colligitur ipsa. Nec refert, an sit immediata ratio conclusionis, an mediata, modo necessario concludat, vt ex his, quæ non indiligenter, neque triuialiter diximus in cap. 2. de prębend. super ratione cap. statutum. de electio. lib. 6. colligi potest.

16 Secundo infertur, sola illa generaliter in hoc cap. & cap. ad liberandam. infra eod. esse prohibita subministrari Sarracenis, sub censuris, & pœnis in eis contentis, quæ malo animo vero, vel æquipollent iuuandi eos contra Christianos in bello deferuntur. An autem is animus in speciatim prohibitis requiratur, cum gloss. 2. tangemus: & in d. cap. ad liberandam. attingemus.

17 Tertio infertur, prohibita ministrari Sarracenis, diuidi in prohibita speciatim, & in prohibita generatim. Speciatim prohibita definiri possunt, quæ nominibus suis specialibus expressis prohibentur; quorum de numero sunt quatuor, quæ hoc cap. prohibet, scilicet delatio armorum, delatio ferri, & delatio lignorum, & gubernatio galearum, & nauium piraticarum Sarracenorum. Quintum, quod addit. cap. ad liberandam, infra eod. scilicet venditio galearum, & nauium. Sextum, quod addit extrauag. multa. de Iudæ. est delatio, missio, vel portatio equorum, victualium, & aliorum quorumcunq; mercimoniorum in
18 Alexandriam, vel alia loca terrę Aegypti. Septimum, quod etiam ead. extrauag. addit, est extractio vetitorū, vel permissio extractionis vetitorum, vel permissio extractionis è portubus, vt illò deferantur. Verba d. extrauag. hæc sunt. *Statuimus, vt nullus arma, equos, ferrum, lignamina, victualia, & alia quæcunque mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Sarracenorum terræ Aegypti deferre, mittere, vel portare, seu de portubus eorum, vt eisdem deferantur extrahere, vel extrahi permittere: aut eis aliàs, auxiliū, vel fauorem præstare, quoquomodo præsumat.* Quod ipsum etiam esse prohibitum quoad omnes terras Sultani antea per Nic. iiij. & eius constitutionem fuisse innouatam per Bonif. viij. concedūt Syl. & Ioan. Tab. vt in coroll. 8. tangemus. Octauum delatio eqæorum ad Sarracenos, Turcas, vel alios quoslibet Christiani nominis inimicos: quod solus processus Cœnæ Domini habet. Processus inquam antiquus. Nam nouissimus Sanctissimi D. Gregorij xiij. speciatim prohibet etiam deferri filum ferri, stamnum, chalybem omnia alia metallorum genera atque bellica instrumenta, canapem, funes, tam ex ipso canape quam

ex

ex quacunque alia materia, & ipsam materiam. Et ne quis per se vel alium, seu alios de rebus Christianæ reipub. statum concernentibus in Christianorum perniciem & damnum, ipsos Turcas & Christianæ religionis inimicos certiores faciat. Generaliter vero prohibita sunt, quæ verbis genericis, & quasi trãscendentibus prohibentur. Quorum vnũ ponitur hic, scilicet subministratio necessariorũ ad impugnandos Christianos, quatenus sunt talia; hoc est, ad hunc finem, vt per ea impugnẽtur Christiani. Secundum est, quarumcunque mercium delatio ad Sarracenos durante bello. cap. quod olim. infr. eod. Tertium, auxilij, & cõsilij cuiuscunque præstatio in perniciem terræ sanctę. cap. ad liberandam. inf. eod. Quartum auxilij, vel fauoris præstatio quocunque modo Sarracenis Aegypti. d. extrauag. multa. Quintum delatio prohibitorum: quod habet clausula processus Cœnę Domini transcripta in primo notab. num. 5.

19 Quarto infertur, quod quasi quidquid, & quoquomodo prohibet hoc cap. prohibet etiam cap. ad liberandam. infr. eod. & è contrario.

20 Nam cap. hoc prohibet speciatim quatuor, quę supra collegi, quę eadẽ ferè ad verb. prohibet. d. cap. ad liberandam. Prohibet præterea cap. hoc generaliter subministrationem necessariorũ ad impugnãdos Christianos, quatenus eiusmodi sunt; hoc est, ea mẽte formali, aut virtuali, vt eis impugnent Christianos: quod ipsum etiam facit illud. cap. ad liberandam, licèt alijs verbis, eis scilicet, quibus excommunicat omnes, qui machinis, vel quibuscunque alijs auxilium, vel consilium in perniciem terrę sanctæ impenderint. Sub his enim continentur omnes, qui necessaria ad impugnandos Christianos, subministrant; cum omnes eos auxilium, vel consilium in id præstare palam sit. & in d. cap. ad liberandam, monstrabimus paria esse, auxiliari in perniciem terrę sanctę,

21 vel cõtra Christianos, quatenus Christiani sunt. Et ita quasi; quidquid & quomodocunque prohibet hoc cap. prohibet & illud. Diximus, quasi: eo quod, iuxta dicenda in 11. notab. gubernatio galearum non piraticarum speciatim prohibetur hic, & nõ ibi. Et è contrario ibi prohibetur specialiter venditio nauium, & galearum, & non hic: licet vtrũque prohibeatur hic, & ibi generaliter, quãdo fit mala mente vera, vel ęquipollenti, per prędicta in 4. dicto.

Quinto infertur, quòd quidquid, & quocunque modo prohibẽt hoc & illud cap. ad liberandam, prohibet etiam extrauag. illa, multa. de Iudę. Clem. v. Sed alio modo. Nam hęc duo cap. omnia, quę prohibent quoad omnem locum, & tempus prohibent: illa vero extrauag. solum quoad Alexandriam, & terras Aegypti. Item illa multo plura speciatim prohibet, quæ non prohibent hæc duo cap. etenim prohibet speciatim equos, & victualia, & quascunque merces alias vllo tẽpore ad illas terras deferri, quæ speciatim per hæc capitula non prohibentur. De extrauag.

uag. vero copiosus. Ioannis xxij. de Iudæ. non est consiliū, vane quidquam commentari, saluo eo, quod in coroll. sequenti infero: tum, quia illa prohibebat eadem per triennium, quoad regnum Granatæ, quæ di extrauag. multa, quoad regnum Aegypti, tum quod (gratia superis) regnum Granatę pridem per Catholicos reges Castellano, eidemque Christiano imperio iampridem subiectum est.

22 Sexto infertur, non abs re gloss. illius extrauag. copiosus. verb. infra triennium, miratam fuisse, cur ea, quę per alia iura prohibita erant, sine temporis præfinitione, per illam extrau. fuerunt cum ea prohibita tantum ad trienniū? Sed quidquid illa gloss. dicat, responderi potest, quod licèt censuras huius cap. & cap. ad liberandam. infra eod. incurrisset is, qui intra illud triennium ad regnum Granatæ prohibita hic attulisset: non tamen censuras extrauag. multa. quæ reseruatæ sunt Papæ; cū tamen censuræ horum capp. non sint, vt postea dicam: & ita ob eam reseruationē fuit vtilis, & formidabilior illa extrau. quàm hæc duo capp.

23 Septimo infertur, aliquid specialiter esse prohibitum in d. cap. ad liberandam. quod non est speciatim prohibitū in hoc cap. neque in clausula processus Cœnę Domini, scilicet, venditio galearum, & nauium: aliquid item in his duobus capp. esse specialiter prohibitum, quod in illa clausula non prohibetur; scilicet, gubernatio, & regimen galearum, & nauium: & aliquid ibi specialiter esse prohibitum, quod neutro horum capitulorum specialiter prohibetur, scilicet, delatio equorū. Multa item generaliter prohiberi per hęc capp. quę per illā clausulam etiā generaliter non prohibentur; omnes scilicet subministrationes aliæ à delatione, quę sola ibi prohibetur. quę maximi effectus esse cum glos. final. dicam.

24 Octauo infertur merito nouè dubitari posse, cur alia speciatim prohibentur, & alia tantum generatim; cum omnia hęc cum malè fiunt, non solum sint contraria legibus positiuis humanis: sed etiam naturalibus diuinis, vt in primo not. dictum extitit. Ad quam nouam dubitationem, & quę mihi videtur caput, & fons soluendi alias plurimas: & vnde penitissimum modum intelligendi hunc tex. hauriamus, dico, duas esse caussas; quarum posterior ex priore nascitur. Prior est, quod vt plurimùm, speciatim prohibita aptiora sunt ad iuuandum, & maius, & patentius bellicum auxilium præstant Sarracenis ad nos offendendum, vel se à nobis defendendum: quàm alia generatim prohibita. taliaque sunt, quod nunquam, aut quamrarissimè deferri possunt ad Sarracenos, absque mente, & intentione formali, vel virtuali iuuandi eos, vt nos impetant, vel à nobis impetiti defendantur, attenta vicinitate imperiorum, regnorum, & vrbium eorum, & Christianorum, & atrocis belli, quas habemus innumeras, caussis, attē to irrecōcilibili, quo in nos sūt, odio, & religionis tāta diuersitate, quāta est inter luc, &

 tene-

tenebras. Quis enim Christianus sciẽs hęc, quę explorata, & nota sunt omnibus, potest deferre illis arma, ferrum, lignamina galearũ, vel vendere galeas, vel naues, quin formaliter, vel virtualiter velit eis contra nos fauere? Posterior caussa, quę ex prędicta priore nascitur, est, quòd speciatim prohibita videntur habere innatam pręsumptionem malę mentis, saltẽ virtualis ipso iure, sine alia probatione: eo quod tam apta sunt ad tam magnum auxilium bellicum Sarracenis præstãdum, quod præstans ea, vel scit, vel debet scire, pręstare se illis auxilium cõtra Christianos: & ideo vel expressam, vel virtualem, siue ęquipollentem mentẽ adiuuandi eos contra nos habere videtur. Generatim autem prohibita regulariter non sunt tam apta ad auxilium bellicum tam patens, neque tam grande, vt palam est: & ideo qui ea defert non videtur virtualiter ad tam malum finem iuuandi eos deferre; sed potius ad alios. Sic culpa lata æquipollet dolo l. latę culpæ. ff. de verbor. sign. non autem leuis, vel leuissima, vt ex prędictis locis Bartoli in d. l. quod Nerua colligitur. Sic sponsalia cum copula præsumere faciunt mentem contrahendi matrimonium pręsens: non autem, sine illa, etiam cum nisu ad illam cap. is qui. adiuncto cap. fin. de. sponsal. licèt post Conc. Trid. copula pręfata nihil quoad præsumendum matrimonium operetur, vt diximus in Manua. Confess. cap. 25. num. 144.

25 Nono infertur, ex prædictis alia diuisio prohibitorum, scilicet, in prohibita, quæ ipso iure præsumũtur mala mente facta; qualia sunt omnia speciatim prohibita, & in prohibita, quæ non præsumuntur mala mẽte facta, nisi probentur, vel conijciãtur aliũde tali mẽte facta; qualia sunt omnia generatim prohibita. Nam delatio armorũ, ferri, & lignorũ hic prohibita: venditio item galearũ & nauium vetita in d. cap. ad liberãdam. delatio item equorum prohibita in processu Cœnę Domini. & alia duo in extrauag. multa. supra relata, non solum censebuntur mala, & vetita, quando probabuntur ea mente facta, vt illis delatis impugnentur Christiani. Immo ipso facto præsumentur ea mente facta; & ideo mala, & prohibita, censurisque infecta: quod mitius est, quàm id, quod affirmat Inno. & Hostiens. quos sequuntur Panor. Anna. & Felin. scilicet, quod prædictorum in hoc cap. speciatim vetitorum delatio, sine vlla tali mente mala, est mala, & censuris infecta. Quos in gloss. 2. limitabimus, & in d. cap. significauit. cum opinione contraria conciliabimus. Delatio autem aliorum necessariorum ad impugnandum generaliter hic prohibita: impensio item auxilij, & consilij in d. cap. ad liberandam. generatim vetita: & alia eodem modo in extrauag. multa. & dicto processu inhibita, non sunt mala, neque vetita, nisi cum formaliter, vel virtualiter fiunt ad adiuuandos Sarracenos contra Christianos. Neque præsumuntur mala, nisi probentur, vel ex circunstantijs conijciantur sic facta.

Decimo

26 Decimo infertur, inter speciatim, & generatim prohibita hoc distare, quod speciatim prohibita, non solū præsumūtur mala, & malo animo, maloque fine facta: sed vere fiunt malo animo, & fine saltē virtuali siue æquipollenti, nisi aliqua particularis caussa excuset, etiamsi verè bono fine fiant. Nam fieri potest, vt quis agat aliquid bono animo vero, sed malo æquipollenti, vt si quis ex alto tecto desiliat in pauimentum lapideum animo bono lætificandi spectantes, sine vllo vero se occidendi, vel debilitandi: huic certe animus verus bonus est, & non se occidendi; sed interpretatiuus, & æquipollens malus, & sese occidendi, vel debilitandi vel labefactandi. Quoniā in lata culpa est, non considerādo id, quod omnes suę conditionis homines cōsiderassent. Quia igitur ecclesia ob circunstantias in octauo coroll. consideratas, interpretatur per horum delationem tam patens auxilium Sarracenis contra Christianos præstari, vt qui pręstat virtualiter id velit: etiam si formaliter contrarium voluerit is, qui non obstante ecclesiæ interpretatione aliud facit, malo fine saltem virtuali id efficit. Generaliter autem prohibita non præsumuntur malo animo facta; neque verè sunt malo animo effecta, si verus malus animus abest, & desit virtualis, qui aliūde, quàm ob contrauentionem interpretationis iuris fit talis.

27 Vndecimo infertur, quòd nulla harum pręsumptionum est iuris, & de iure. Primo quidem, quòd contra præsumptionem iuris, & de iure nulla probatio regulariter admittitur, l. antiquæ. C. ad S.C. Velle. l. fin. C. ad S.C. Macedonia. l. fin. C. arbit. tut. l. a Diuo Pio. §. si pignora. ff. de re iud. cap. is qui. de sponsal. at contra huiusmodi præsumptiones admittitur probatio. Quis enim dicat eum Christianum, qui cum triremi, vel naui lignis, aut armis plena soluit Genua, vt Vlissiponē appeller, & vi ventorum aduersorum delatus est Alexandriam; ibique naui armis, & lignis spoliatus rediens in Italiam accusatur delationis armorum ad Sarracenos, non esse admittendum ad probādum, quod id ei inuito, & cum magno animi dolore, & fortunarum iactura contigisset, de eoque absoluendum? Quis item neget esse admittendam probationem contra eum, qui magnam frumenti copiam attulisse dicitur ad aliquos Sarracenos Aphricanos, & negat se illam attulisse ad hoc, vt esset commeatus iustus exercitui contra Christianos ducendo? Se-
28 cundo, quia præsumptio iuris, & de iure est præsumptio legis de aliquo super eo tamquam sibi comperto statuentis, iuxta notata in d. cap. is qui. & alibi sæpe. At neutra harum præsumptionum est huiusmodi. Nullibi enim cauetur vlla lege super aliqua illarum, tamquam super comperto quidquam statuere.

29 Duodecimo, ex proxime dictis infertur, aliud quod etsi nouum, arbitramur tamen placiturum viris doctis, & lucem præbiturum confessarijs; nempe, eum non incurrere cēsuras huius cap. qui prohibita in eo

H 2 specia-

ſpeciatim, traderet Sarracenis cum ijs loci, temporis, quantitatis, qualitatis, & finis circunſtantijs, quibus vir prudens pro comperto habere deberet, nullum vnquam ex eis fructum bellicum habiturum eum, cui traditur, neque vllum aliũ Sarracenũ. Quia lex fundata in præſumptione, ſicut non ligat in foro exteriori, ſi non eſt prǫſumptio iuris, & de iure; & contraria veritas oſtendi poteſt. cap. ſuper hoc. de renunciat l. cum de indebito. ff. de probatio. ita & minus ligat in foro conſcientię, & coram Deo, ſi veritas eſt illi contraria, iuxta cap. tua. de ſponſal. & annotata in cap. is, qui fidem: eod. tit. cũ omnia nuda, & aperta ſint corã eo. cap. Deus omnipotẽs. 2. q. 1. at hę prohibitiones ſpeciales, fundatæ ſunt in prǫſumptione, vt prǫcedens corol. habet: ergo illa ceſſante, nõ ligãt.

Ex quibus inferri poteſt ſolutio quęſtionis illius confeſſarij, cui pœnitens confeſſus fuit, ſe in finibus Aethiopię à bellis Chriſtianorũ longe remotis tradidiſſe ferrum paruę quantitatis Sarraceno, vt inde clauos fingi faceret ad ſtruendam domum, quam cœptam habebat. Quibus, & ingenio Sarraceni, ac debitis circũſtantijs attentis, quilibet prudens credidiſſet, & credere certo debuiſſet, eum non eſſe vſurũ illo ferro ad arma fabricanda: ſed ad fingendos ex eo clauos domui perficiendę neceſſarios. Cõfeſſario enim huiuſmodi, noſtra quidẽ ſententia, ſalua iuſtiore, reſponderi potuit, illum pœnitentem non incidiſſe in cenſuras huius cap. neque bullę Cœnę Domini: immo neq; lethaliter peccaſſe, ſi aliud non interueniſſet. Quin, & me iudice, etiam in foro exteriori abſolueretur, ſi huiuſmodi circunſtantias probaret. Tametſi arbitror conſulendum eſſe pœnitentibus, vt ab his caueant, quę etſi non ſint mala; ſunt tamen minus bona ſuis contrarijs: & quę in grandes ſcrupulos confeſſarios conijciunt: & grandibus periculis iudicarijs in tribunalibus, præſertim iudicum non adeo doctorum ſeſe exponunt.

30 Decimotertio infertur, bonam eſſe illam diuiſionem communem, qua prohibita ſubminiſtrari Sarracenis diuiduntur in prohibita ſimpliciter, & abſolute; hoc eſt, quoad omnem locum, & tempus; & in prohibita quoad omnem locum: ſed non quoad omne tempus. & in prohibita quoad omne tempus, & non quoad omnem locum. Primi generis ſunt omnia prohibita hic, & in d. cap. ad liberandam, & in bulla Cœnæ Domini. Secundi generis ſunt merces alię, quam bellicæ, quę ad nullum locum Sarracenorum deferri poſſunt tempore belli; ſed tempore pacis ſic, iuxta cap. quod olim. infra eod. Tertij generis ſunt ea, quæ prohibentur in d. extrauag. multa. ſpeciatim vltra hic prohibita, quę quoad omne tempus prohibentur; ſed non niſi quoad terras Sarracenorum Aegypti. Et quòd idem ſit dicendum de omnibus terris
31 Sultani, ait S. Ant. 3. parte. tit. 24. cap. 30. col. 3. per quandam extrauag. Nic. iiij. quæ incipit: *Olim*, quam non eſſe ſublatam contendit Syl. contra Angel. ipſi vero eam non vidimus, neque aliam Bonif. viij. inci-
pien-

pientem: *Contra*, quam Syl. citat. Et licet videamus Syl. decipi, quatenus putat in verbo, Excommunicatio 7. col. 3. eas nouari per d. extrau. multa. & etiam quatenus in 5. notab. putat, delationem in terras Sultani prohiberi, per extrauag. multa. Quod certe non fit; immo quatenus ibi Clemens ait, se adhærere vestigijs Nicolai, & nihil, nisi de terris Aegypti exprimit, aliud videtur quoad aliàs Sultani statuere. Licèt itẽ in hunc secundum errorem decidat etiam Ioan. Tab. in verb. Excõmunicatio 6. Licèt item Caiet. non citet vllam talem extrauagantẽ aliam, quàm d. extrauag. multa. Quia tamen etiam Ioan. Tab. idem quod S. Anton. tenet, licèt significet, se non vidisse extrau. *Contra*, quam citat, non audeo discedere à Diuo Antonino; cui addo, quod cum Turca suo regno adiecerit iam Sultani imperium, oportebit idem dicere de terris omnibus Turcæ; quod ipse ait de terris Sultani. Quia Turca est Sultanus, immo & grauius occupat terram sanctam, & totam Syriam, quam ille occupabat.

32 Decimoquarto infertur, incautè fuisse loquutum illum virum doctum, qui dixit omnia, quę sunt speciatim prohibita, esse absolute prohibita. Nam multa in illa extrauag. prohibentur specialiter; quę tamẽ non sunt absolutè, id est, quoad omnem locum & tempus prohibita, vt palam est. Addo item hanc diuisionem prohibitorum in prædictas tres species, de qua in coroll. præcedenti, aut non esse diuisionem generis in suas species; sed analogi in sua analoga, vel illa, de quibus analogice dicitur, aut neruosum ex ea sumi argumentum contra corollarium sequens, vt ibi dicemus.

33 Decimoquinto inferri videtur, quòd in hac materia appellatione prohibitorum, sine alia adiectione, sola prohibita quoad omne tempus, & locum includuntur: & non alia, quæ quoad aliquod tempus tantum, vel quoad aliquem locum tantum. quod sensit ante omnes Gofred. in fine summæ huius titul. & Abbas antiquus in cap. significauit. infra eodem: & Panorm. Cardinal. Ioan. ab Anna. ibidem. Vbi clarius omnibus Henricus, licèt nihil tangat Felin. Idem etiam sentiunt Ioan. Andr. Anton. Pan. & communis in d. cap. quod olim. infra eod. Tametsi hoc non omnino aperte aperiant: clarius tamen his non relatis, aiunt Syluest. & Caiet. vbi supra. Pro eis facit 13. coroll. in quo est conclusum, sola primi generis prohibitorum, scilicet quæ sunt prohibita quoad omne tempus, & locum dici prohibita simpliciter, & absolutè: cætera vero secundum quid, scilicet secundum locum, vel secundum tempus: at quod secundum quid est tale, non di-
34 citur simpliciter tale: Vnde, dominium vtile non dicitur simpliciter dominium. l. 1. §. 1. ff. si ager vectigal. vel emphyt. Nec excommunicatio minor videtur dici simpliciter excõmunicatio. cap. penul. de sent. excõmunicatio. Quamuis alia ratione id ibi contingit, vt aliàs ibidem dixi-

diximus. Nec homo pictus dicitur simpliciter homo, iuxta illud dialecticorum: *Omne analogum per se sumptum, stat pro famosiore significatu:* secundum Aristol. receptum. Secundo pro eisdem facit, quod extrauag. multa. pe Iudæis, post illa verba: *Ferrum, equos, arma, & alia vetita,* subdit necnon victualia, & mercimonia, &c. per quod significare videtur victualia, & mercimonia, non esse de prohibitis.

35 Contra quos tamen plurimũ vrget, quod omnes species alicuius generis sub eius propria significatione continentur, iuxta singulare ac receptum dictum Bald. in l. 2. C. de iure aur. anul. Et prohibitum quoad certum tempus, & prohibitum quoad certum locum: & prohibitũ quoad omne tempus, & locum, tres species sunt prohibitorum, vt ha-
36 bet 13. coroll. Et si respondeas, quod illa diuisio illius coroll. est diuisio analogi in sua analogata, seu ea, de quibus analogicè dicitur, vt in præced. coroll. tangebamus; replicari potest, quod debitum quoad certum locum, est verè debitum, vt ff. de eo, quod cer. loco, per totum: & debitũ quoad certum tempus, verè est debitum. l. in diem. ff. de cond. indeb. Suspensus quoad certum actum, verè suspensus est, iuxta gloss. Clem. cupientes. de pœnis. ergo pari ratione prohibitũ quoad aliquod
37 tempus, vel locum dici debet verè & analogicè prohibitum. Quare aliter videtur respondendum, scilicet, quòd id nõ contingit ob defectum significationis propriæ: sed ob defectum intentionis animi disponentis: sicut in simili sæpe in rubr. de præben. & alibi diximus, quod caussa, quare appellatione verbi, beneficium, positi in expectatiuis, & mandatis de prouidendo non comprehenditur beneficium curæ animarũ, non est defectus significationis propriæ; sed defectus intentionis rescribentis. cap. final. de præbend. & cap. cum in illis. eodem tit. lib. 6. Et si vrgeas interrogando, vnde constet intentionis Romanorum Pontificum in hac materia loquentium, non esse comprehendere temporaliter, vel localiter tantum prohibita appellatione prohibitorum, quoad leges pœnales? Respondeo, quod ex multis saltem coniunctis, scilicet, quòd non est tanta ratio in his, sicut in illis; & quòd pœnæ sunt restringendæ: & quòd Clemens v. in dicta extrauagant. multa. id significauit. quatenus posteaquã prohibuit ferrũ, equos, arma, ac alia, vetita subijcit: *Nec non victualia, & mercimonia:* & quòd omnium doctorum mens siue iustè, siue iniustè concepta illa videtur fuisse: & doctorum consilio leges Romanæ, & processus Cœnæ Domini promulgari solent. Quæ tametsi ad reuincendum contradicentem forsitan non sufficiant; ad assentiendũ tamen opinioni Communi, & benigniori in materia pœnali satisfacere videntur: licèt contra hæc sit oppositio fortissima, quam mox contra corollarium sequens, quod ex hoc infertur, formabimus.

Decimosexto infertur, ex præcedenti coroll. conclusio quotidiana,
38 scilicet, in censuras bullę Cœnæ Domini non incidere eos, qui alias merces,

merces, quàm bellicas etiam tempore belli deferunt Sarracenis: immo neque qui alia, quam equos, & alia similiter prohibita deferunt. Quoniam clausula illius hunc pertinens, solum excommunicat deferentes Sarracenis equos arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita: at per coroll. pręcedens appellatione prohibitorum non continentur, nisi simciter prohibita: ergo propositum.

39 Contra hanc tamen conclusionem facit primo, quod ex ea sequeretur, quod verba illa: deferentes prohibita, posita in illa clausula nihil operarentur. Quia quoad ibi expressa nihil operantur: quippe quę sine illis sub ea includuntur, & nulla alia videntur esse prohibita, in quibus verificentur. Nam tria sola, quę in hoc cap. speciatim prohibentur, scilicet, arma, ferrum, & lignamina, etiam ibi exprimuntur; immo adduntur equi. In cap. item. ad liberandam, solum additur venditio galearũ, & nauium; quę non potest comprehẽdi sub illis verbis deferentes prohibita. quia qui galeam vendit Sarracenis, non dicitur eam eis deferre, alioqui d. cap. ad liberandam. nihil adderet huic cap. excommunicando vendentes galeas, & naues, cum per hoc excommunicentur deferentes. Quod tamen est contra omnium mentem, & præsertim contra Caiet. magis, quam alij affirmantem hoc coroll. Et si proteruiendo pergas dicere, quod venditio nauis sit delatio; considera huic consequens esse, quod includitur, per alia verba illius clausulę anteriora, scilicet: *Deferentes arma ferrum, & lignamina.* quoniam prohibitus deferre lignamina galerum, prohibitus quoque est deferre galeas, vt in 6. notab. diximus: & per consequutionem verbum, prohibita, quoad id nihil operatur. Secundo facit, quod illa verba: *Deferentes prohibita*, nihil operantur etiam, quoad exercentes curam, & regimen galearum, & nauium piraticarum Sarracenorum qui licet excommunicentur per hoc cap. non tamen excommunicantur per illam clausulam, secundum Angel. quem Syl. Caiet. & Io. Tab. vnanimiter sequuntur. Quia exercere illud regimen non est quidquam deferre; & per illam clausulam solum deferentes excommunicantur. Ad hoc difficile argumentum respondeo, quod verba illa: *Deferentes prohibita*, illius clausulę, verificari possunt in omnibus vtilibus mediatè, vel immediatè ad bellum subministratis malo animo formali, vel virtuali, vt eis impugnent Christianos. Hæc enim omnia quoad omne tempus, & locum prohibentur, per hoc cap. & cap. ad liberandam. infra eodem, vt in 4. dicto, & illat. prima, supra eodem notab. diximus. Ad quod probandum tetigimus ibi septimo loco hoc argumentum. Itaque verbum, prohibita, positum in illa clausula includit tantum illa, quę generaliter hic, & in d. cap. ad liberandam sunt prohibita; quę est resolutio noua, singularis, & vtilis.

40 Decimoseptimo infertur, ex coroll. præcedenti, omnes qui animo formali, vel virtuali iuuandi Sarracenos contra Christianos deferunt

eis aliqua vtilia bello, vel prælio mediatè, vel immediatè, incidere in censuras bullæ Cœnæ Domini. quod maximè animaduertant confessarij. Quoniam hi deferunt prohibita quoad omne tempus & lo-
41 cum, vt dictum est in coroll. præcedente. Infertur item vendentes solum, & non deferentes naues, vel galeas Sarracenis non incurrere; neque etiam exercentes curam, & regimen galearum, & nauium piraticarum; quia nulli horum dicuntur deferre prohibita. Neque qui merces alias ab expressis in dicta clausula tempore belli ad eos deferunt: quia non deferunt prohibita simpliciter quoad omne tempus, & locū, nisi aliquo modo essent vtilia bello, & ob id ad eos deferrent: quoniam eo respectu quoad omne tempus & locum fiunt prohibita. per prædicta. Infertur ietm aliquos incidere in censuras illius clausulæ, qui non incidunt in censuras huius cap. eos scilicet, qui equos, sine intentione mala formali, neque virtuali ad eos deferunt. Contra enim talem delationem nulla censura hic fertur; & ibi sic, vt palam est ex prædictis.

Decimooctauo infertur solutio quæstionis, quam ex facto interroga-
42 bar, an scilicet qui vendit arma Sarracenis habētibus plura, quàm quibus egent, incidat in huc canonem. Respondendum: est enim, quidquid Tabien. senserit, incidere: quia necessaria sunt eis ad prælium primo, secundo, vel tertio modo necessitatis supra eod. not. nu. 2. relatis: quia, etsi qui Sarraceni plura arma habeant, quàm quibus in præsentia egeāt: non tamen habent plura, quàm quæ eis sunt vtilia: neque plura, quàm quibus breui tempore egere possint prælio aliquo graui victi, & armis & militibus priuati.

43 Decimonono infertur pœnis huius canonis subijci omnes, qui subministrant arcem, turrim, vel speculas munitas, siue non munitas, vel aliam quamcunque fabricam, vel machinam, ligneam, ferream, lapideam, terream, auream, argenteam, stagneam, vel mixtā, quæ mediatè, vel immediatè est vtilis prælio, uel bello contra Christianos gerendo; & subministratur malo animo formali, vel virtuali, seu æquipollenti. Quia ea omnia necessaria sunt ad impugnandos Christianos primo, secundo, vel tertio modo, de quibus supra nu. 2. & in id subministrantur, intentione actuali, vel virtuali. Infertur item, eum qui prædicta subministraret bona mente, sine tali mala, saltem virtuali, non incursurum has censuras.

44 Vigesimo infertur, eos etiam incursuros esse censuras, qui subministrant Sarracenis pertinentia ad commeatum belli contra Christianos, quatenus talia sunt; hoc est, ea mente, vt mediatè, vel immediatè spectent ad prælium; puta tuendo, & augendo vitam saltem, & vires militum, vt cum opus fuerit fortiter prælientur. Omnes item plumæ, & galeri militares, omnis pannis tinctus eo colore, quo miles vestitus fortior, & formidabilior apparet, quatenus talia sunt, hoc est ea mēte subministr-

ministrata, vt eorum virtus, vel effectus ad prælium perueniat. Quoniã omnibus his, conuenit definitio necessariorum ad præliandum contra Christianos, vt patet ex 4. dicto. Infertur autem simul non incursurum censuras has eum, qui hęc, sine mala mente ministraret illis.

Vigesimoprimo infertur solutio illius quæstionis, quam ex facto in-
45 terrogabat, scilicet, an qui multũ calcis, & lapidũ ex Hispania in quoddã oppidũ Aphricæ, extra tamen terras Aegypti detulisset, in prędictas incidisset censuras? Respondendum enim est, incidisse, si eo animo detulit, vt ex eis arcem aliquam Sarraceni munirent, aut si antequam ea venderet, & traderet rescijsset, ea sibi à Sarracenis in eum vsum emi, & ad eum vsum vendidisset: immo etiam, si cum sciuisset Sarracenos ea materia egere ad faciendam, vel reficiendam arcem aliquam, in alios vsus detulisset, & vendidisset: eo quod licèt actu, siue actualiter non tradidisset ad pręliandum: virtute tamen, siue virtualiter in id tradidit. Si autem bona fide, ac sincero pectore credebat ea in ædium ad habitandum tantum ædificationem sibi emptum iri, & nesciebat eorum necessitatem, vel voluntatẽ ædificandi reficiendi ve arcem, & ob hanc ignorantiam vendidit, & tradidit, aliàs id non facturus, ab his censuris liber
46 fuisset. Dixi, extra terras Aegypti, propter d. extrauag. multa. qua excommunicatus fuisset, quamquam mente ea in illas detulisset; & pari ratione potuit; immo oportuit addi, extra terras Sultani, ab eo, qui sequitur opinionem Diui Anton. & communem in 13. coroll. relatam. Immo potuit, & oportuit addi, extra terras principis Turcarum, ab eo, cui placet extensio nostra noua prędicti Diui Antonini, in dicto corol. 13. scripta.

Vndecimum notabile, quod galeas, & naues piraticas Sarracenorum gubernantes incidunt in hunc canonem, cum multis ad id pertinentibus.

SVMARIVM.

1 *Sarracenorum naues pariticas regentes excommunicati, & etiam galeas non piraticas. num. 2. Quia galea ex se bellica est. nu. 4. Quid de vectoribus. nu. 6. & alijs ministris. num. 7. & nautis num. 8. Quid de iuuantibus, & remigibus vinctis. num. 9. &* 10.

3 *Copulatiua, Et, dupliciter coniungit, nam nunc orationem copulatiuam, nunc, de copulato extremo facit.*

5 *Prohibitio specialis huius cap. in quo specialior, quam specialis cap. ad li-*

berandam.infra eod. nouè.

11 *Absolui an possit Christianus remex, cõtra Christianos metu mortis remigans, & an sit excõmunicatus.n.18.& an incidat in bullã Cœnæ.n.19*

12 *Metus licèt excuset à furto;non tamen ab incidendo non inuadentẽ.n.16.*

13 *Intellectus nouus.l.vt vim.ff.de iusti.& iure.*

14 *Remex illicitè remigat in Christianum.*

15 *Defendendo se,licet quis occidit inuadentem:sed an licite possit velle eum occidere,etiam tanquam medium ad suam defensionem?*

17 *Mors,ne malo consentias,gloriosa.*

1 VNdecimo principaliter noto versiculum: *Sunt etiam*, pro ea parte nostrę summæ, quæ habet, incidere in hunc canonem eos, qui in galeis, & piraticis Sarracenorum nauibus regimen, & curam gubernationis exercent. Cõtra quod facit primo, quòd verbum galeis omittitur in cap. ad liberandam. infra eodem. Secundo, quod nihil de hac clausula repetitur in bulla Cœnæ Domini. Tertio, quod Ioan. Andr. Anto. & Anna. in suis summarijs omnes Christianos ministrantes in nauibus Sarracenorum includunt; Panor. autem & Felin. in suis, omnes in eis nauigantes. Caier. autem omnes in eis curam exercentes. Quidquid tamen hi patres sentiant verus, & litterę germanus sensus videtur esse, per hanc clausulam, eos solos, & omnes comprehendi, qui regimen, vel curã gubernationis exercent in galeis Sarracenorum, & etiam qui idẽ faciunt in nauibus piraticis eorundem: ita, quod illa verba faciant vnã copulatiuam compositam ex duabus prædictis orationibus.

2 Ex quo infertur primo, quod non oportet ad hoc galeas esse piraticas, sed naues sic: tum, quia phrasis ipsa id significat, quatenus habet in galeis & piraticis nauibus. si enim verbum, *piraticis*, ad vtrunque referre voluisset, dixisset in piraticis galeis, & nauibus, vel in galeis, & nau-
3 bus piraticis non autem, vt, ait in galeis, & piraticis nauibus: tum, quia illa copulatiua, et, non coniungit inter terminos eiusdem extremi; siue, vt clarius dialectici loquuntur, non facit propositionem de copulato extremo. quia si eam faceret, exigeret gubernationem in galeis, & nauibus; ita vt non sufficeret gubernatio galearum sola, neque nauium sola. quod nemo dicet. At si inter orationes coniungit, siue, vt dialectici aiũt facit orationem copulatiuam, sensus est, eum incidere in canonem, qui gubernationẽ exercet in galeis: eum item, qui eam exercet in piraticis nauibus, vt palam est; & ita sufficit gubernasse galeas, vel gubernasse na-
4 ues piraticas. quod est nostrum propositum. Tum, quia galeæ suapte natura magis spectant bellũ, & piraticam, quàm alię naues onerariæ. Et ideo non est mirum, vt exigatur quod naues sint piraticæ; nõ autem galeę: & constat, quod gubernatio earum, & nauium bellicarum, vel piraticarum Sarracenorum est fauor eis, & terror nostris.

Secun-

5 Secundo infertur, conclusio noua, & singularis, scilicet, prohibitionem huius cap. specialem aliqua parte esse latiorē prohibitione speciali. cap. ad liberandam. infra eodem; ea nempe, qua excōmunicat Christianos gubernantes galeas, non piraticas, vt in 10. notab. diximus, & super eodem cap. ad liberandam. tangemus.

Tertio infertur, quòd nihil obstat prædictis cap. ad liberandam, & clausulæ processus Cœnę Domini: quoniam fatemur eos, qui exprimuntur hic, & tacentur ibi, non comprehendi ab eis, neque teneri vinculis illarum dispositionum.

6 Quarto infertur, victores transeuntes in earum nauibus ab alijs in alias terras, ob hoc solum non incidere in hunc canonem. Quia non regunt, neque gubernant eas: & ita Pan. & Felin. incogitanter omnes nauigantes comprehendisse.

7 Quinto non incidere in eum pueros Christianos, qui Sarracenis seruiunt in galeis, vel nauibus piraticis à poculis, à cordis, & ab alijs ministerijs à gubernatione remotis: & consequenter quod Ioan. Andr. Anton. Anna. & communis, alius alium sequuti, inaduertēter comprehenderunt omnes ministrantes.

8 Sexto idem dicendum esse de nautis remigibus, vel alijs mercenarijs, qui non gubernant; sed qui gubernantiū iussa capessunt. Si autem
9 hi adiuuarent Sarracenos contra Christianos pugnando, vel remigando, tradendo arma, quibus pugnarent, consulendo, vel animando, vel aliter quoquomodo inciderent in excommunicationem, siue quia necessaria subministrant ad impugnandos Christianos contra hunc tex. siue quia consilium, vel auxilium, quoquomodo eis contra Christianos præstant, contra cap. ad liberandam. infra eodem, & contra clausulam bullæ Cœnę sanctissimi D. Gregorij xiij.

10 An autem Christiani captiui in galeis ad remigandum vincti, qui ne occidantur, aut percussionibus, & liuoribus morte peioribus afficiantur, remigant in galeis Sarracenorum contra Christianos, incidant in hunc canonem: & an à suis confessarijs absolui queant, antequam absoluantur à censura bullæ Cœnę Domini, & antequam proponant, se nunquam vltra Sarracenis in Christianos talem opem laturos? quæ-
11 stio quotidiana est. De qua consultus ante duos annos à viris apostolicis in Aphricam, vt negotia Domini nostri Iesu Christi agerent, translatis; respondi (si satis memini) quatuor. Primum eos peccare: quoniam contraueniunt pręcepto de non occidendo Decalogi. Exod. 20. relati per gloss. cap. quid in omnibus. 32. q. 7. Quia non solū contraueniunt illi pręcepto, qui occidunt, vel occidere, aut iniustè pugnare volunt: sed etiam ij, qui occidenti vel iniuste pugnanti, vel id facere volenti, quoquomodo opitulantur, consulunt, vel consentiunt, cap. sicut dignum. §. illi autem. & §. illi vero. & §. qui vero. & §. hi quoque. de homicid.

cap.1.cum ei annotatis.de offic.deleg.cap notum.2 q.1.l.is qui opem ff.de fur.cum ei annota.Et quamuis à furando excusaret necessitas illa grauissima suam mortem euitandi, argumento annotatorum in cap.si quis propter necessitatem.de furt.& cap. discipulos.de consecrat.dist. 5.non tamen excusare potest à pręcepto de non occidendo.Quia oportet omnia mala pœnę pati, potiusquam malo culpæ consentire.cap.itane.32.q.5.& l.palam §.non est ignoscendum.ff.de rit.nupt.cap.sacris. de his,quæ vi.l.isti quidem.ff.quod met.caus.

Contra quod tamen facit primo. l.vt vim. ff. de iusti.& iur.in illis verbis: *Quodquisque ob tutelam sui corporis fecit, iure fecisse videtur*. Secundo obstat.l.is damnum.§.1.ff.de reg.iur.quæ habet: *Eius nulla culpa est cui necesse est parere*,& decisio Petri.quem ibi Cy. Alb. & Saly. sequuntur in l.1.C.vnde vi,scilicet, qđ excusatur ab homicidio famulus, qui præcepto hæri occidit vxorem adulteram, vel alium,ne ipse ab hæro pręcipiente, si ei non paruerit, occidatur. Quod ipsum tenet Bal.in.§. iniuria.colum.pen.de pace iuramen.firman.& Dec.in d.l.is damnum. §.1.& Card.in cap. sacris col.2.de his quæ vi. Tertio facit, quod si conclusio supradicta teneatur confitendum est,omnes remiges Christianos, qui mille mortes, ne Christum negent, patiuntur, extra eius gratiã esse, neque in eam redire posse, nisi prius decreuerint, potius mortem subire; quam remigare in Christianos, quæ dura videtur conclusio.

13 Non obstantibus tamen his teneo id, quod ante dicebam, & ad horũ primum respondeo, legem illam, Vt vim intelligẽdam esse de eo quod vim metuens facit aduersus eam inferentem, & non de eo, quod aduersus aliũ, vt in nostro casu cõtingit: & ideo quamuis hi remiges possent se defendendo occidere Sarracenos eos iniuste verberantes, & volentes
14 occidere, eo quod non remigant contra Christianos: non tamẽ possunt remigando adiuuare eos contra Christianos, ne à Sarracenis occidantur, per dictũ cap.sacris. vbi Panor. colum. 2. hoc quod dicimus tenet.
15 Et confirmatur noua ratione, eademque neruosissima, scilicet, quod iura omnia probãtia, & doctores per ea dicentes, licere cui pro sua defensione occidere alium, non significant licere illi intendere animum in mortem alterius tamquã in finem, vel medium suę defensionis, vt singularissime videtur probare princi.cap. de occidendis.23.quæstio.5. quia peccaret, si vellet occidere etiam ad finem sese defendendi; sed significanr licere cui intendere animum ad se defendendũ, etiã si ex sua defensione præter suam intentionẽ mors alterius sequatur, vt videtur sentire S.Tho.2.2.q.64.art.7.& fusius ibi Caiet. & fusius Abulẽs.in c. 5.super Matt. q. 46. at qui ne occidatur ab hæro præcipiente, vxorẽ suã adulterã, vel alium occidit mortẽ illius accipit, vt mediũ sese defendendi: ergo peccat, & male facit. Posteaquam tamen hanc rationem scripsimus contra assumptũ in ea tenuimus in Man.Confessariorũ.cap.15.à

num.

nu. 2. sub finem allegando ea quæ in cap. olim de restitut. spoliat. scripseramus, & Sotum qui postea idem tenuit lib. 5. q. 1. art. 8. de iusti. & iure. Quod nouis rationibus munio in d. Manual. concludendo licere aggresso velle occidere aggressorem, quando est medium necessarium ad suę vitæ defensionem. quare præcedentes rationes videntur esse hac neruosiores.

Ad secundum respondeo negando, quod seruo, vel famulo necesse sit parere domino vel hæro tam atrocem rem pręcipienti contra legem naturalem, diuinam, & humanam, arg cap. si dominus. cap. non sem-
16 per. & cap. Iulianus. 11. q. 3. Et ad decisionē petri. & Cyni respōdeo, cōmuniter quidem esse receptam; sed mea sententia multo falsissimā; & demiror eā tot patribus antiquis, & nouis eruditissimis probari: nā sicut neque Cagnolus, neque Ferrarius in d. l. is damnū. §. 1. recedunt à Decio: ita gaudeo eam reprobatam fuisse à Panor. in d. cap. sacris. col. 2. posset item responderi, illam decisionem tenendam esse quoad forum exterius, saltem quoad hoc, vt multo mitius puniatur, quā si absque illo timore fecisset: non tamen quoad Deum, & in foro conscientiæ.

17 Ad tertium, respondeo, durum quidem esse pati mortem, quæ omnium terribilium maximū est: at gloriosissimam esse mortem, quæ ne rei malæ consentias, subitur. vt singulariter dixit gloriosus Eleazarus 2. Mach. cap. 6. pręmiaq. maxima, quæ neq; oculus vidit, neque auris audiuit, præparata esse illis: & præmonitos nos esse à duce nostro Christo, ne timeremus eos, qui occidunt corpus Matth. 10. & cap. nolite timere 11. quæstio. 3. Hactenus de primo dicto.

18 Secundum, quod prædictis quęstionibus respondimus fuit, defendi posse prædictos remiges non esse excommunicatos. Non quidem, eo quod non peccant lethaliter: neque quia non dent, vel nō faciant necessaria ad impugnandos Christianos contra hoc. cap. vel quia non dent auxilium cont. cap. ad liberandam. Sed quia non videtur intentio Sacrosanctorum Conciliorū fuisse, excommunicare eos, qui mortis necessitate adducti, contra suam voluntatē adiuuant.

Tertium quod esto teneremus eos esse excommunicatos per hæc antiqua iura, cuius contrarium putamus; posset tamen dici non esse excōmunicatos per præfatam clausulam bullæ Cœnæ, quæ non videtur includere illos: & ita excommunicationem eorum non esse reseruatam Papę: sed posse tolli ab ordinario.

Quartū respondimus, hęc consequi, scilicet etiam a peccatis eos posse absolui, si proponant nullatenus vnquā vltra remigare contra Christianos; alioqui autem non. Quia non habent voluntatem desistendi à peccato neque per consecutionem contritionē sufficientem ad hoc, vt possint à peccatis absolui, iuxta ea, quę vtiliter scripsimus in cap. fratres de pœnit. distin. 5. nu. 33.

In

IN GLOSS. I.

IN huius relectionis initio septem glossas vtiles,& nouas super septẽ glossis huius cap.me facturum promisi: sed quia multo plus quàm putaram illa sub prælo crescit,earum bonam partem in commentarios quorundam aliorum huius tituli capitum relegabo, ratus id gratius vtiliusque candido lectori futurum. Tertium item notabile multis vtilibus mutilaui,quibus hanc glos. primam decreueram illustrare. quę tamen,ne veluti nimia in tertia mensa nauseam pariant,ad cap. ad liberandam.inf.eod.demitto.

IN GLOSS. II.

SVMMARIVM.

1 *Arma ad alios hostes, quam Sarracenos deferens non incidit in hanc censuram.*
2 *Arma non habet si non habet ferrum, mala illatio est.*
3 *Arma sunt lapides, etiam propriè intentione assumentis.*
4 *Caussa vt intelligitur perempta perit res.*
5 *Caussa quadruplex fin.effic.for.& materialis.*
7 *Delatio prohibitorum sine malo animo an mala.*

EX hac gloss.colligo primo ampliationem huius cap.scilicet hęc, de quibus hic habetur, non solum non esse deferenda Sarracenis:sed
1 neque alijs hostibus.Cui adde quod neque alijs barbaris,per ea,quę in primo notab.nu.4.diximus.Deferentes tamen ad alios hostes vel barbaros,licèt male faciāt punirique possint alijs pœnis.l.2. C.quæ res exportat.non deb.& aliarum legum regū, & principum:non tamen pœnis huius cap.neque aliorum iurium pontificiorum de hac re statuentium,per ea, quæ in primo & 4. notabili dicebamus:& quia lex pœnalis de vno casu ad alium extendi non debet. l.interpretatione.ff.de pœnis.§.pœnę.de pœnit.dist.1.
2 Secundo colligo consecutionem hanc esse bonam:Talis non habet ferrum; ergo non habet arma. Quod tamen incogitanter dictum est. Tum, quia in 5. notab. probauimus omnium artium instrumenta esse proprie arma: quorum tamen plurima non sunt ferrea. Tum,quia,si dicas glossam intelligendam de armis bellicis, multa sunt arma bellica, quæ nō sunt ferrea:puta fustes & lapides,quę,teste ipsamet glossa, sunt arma bellica, & de quibus ea loquitur. Tum,quia bombardę,& bombardulæ,siue sclopetæ ex cupro conflatæ arma sunt, & non ferrea.
3 Tertio colligo lapides,& fustes arma esse. Quæ communis conclu-

sio

sio est, & amplianda, vel procedat capiendo verbum, arma, strictè pro armis bellicis, per dicta in d. not. 5. nu. 4. & propriè sumpto verbo, arma, per dicta ibidem. nu. 5. Licèt non sint arma intentione fabricantis: sed intentione assumentis, vt ibi nouè & vtiliter dictum est. nu. 13.

4 Quarto colligo, hanc consecutionem esse bonam, Perempta est caussa: ergo peremptus est effectus. Quod gloss. significat per illum versiculum: *Causatum perimit caussa perempta suum.* adiunctis illis, quæ præmisit. *Si enim non habent ferrum, neque arma.* Facit l. generaliter. C. de episco. & cleri. l. 2. §. final. ff. de donatio. cap. cum cessante caussa cesset effectus. de appellat. Sed contra hoc facit, quod hęc ipsa gloss. quæ hoc habet, etiam hodie durat, cum tamen eius auctor, & caussa, scilicet, Bernardus iampridem sit mortuus. Et quod multi filij viuunt, quorum parentes, qui eorum fuerunt caussa, pridem obierunt, cap. Raynutius.

5 de testamentis. cap. si pater. eodem tit. lib. 6. Ad hoc respondeo quadruplicem esse caussam, scilicet, efficientem, finalem, formalem, & materialem, secundum Philoso. in 2. Physi. & Bart. receptum in d. l. 2. §. fin. & Cald. Panor. & omnes in proœmio Gregoriano de quibus aliàs latius dixi, & anno insequenti, Deo annuente, dicam in rubr. de causs.

6 posses. & proprie. Et harum duæ scilicet, formalis, & materialis ingrediuntur rei, & effectus compositionem: aliæ vero duę, scilicet, finalis, & efficiens non; vt per eundem Philoso. vbi supra, & hę duę appellantur caussę rei fiendę: priores vero etiam essendæ, vt vtar verbis Mariani, in cap. ad audientiam. col. 27. de homic. Et conclusio glossæ nostræ procedit in caussa materiali, & formali essentiali, quę ingrediuntur rei productę compositionem, & quę etiam vocantur essendi. Vnde rectè sequitur: Non habet corpus, vel non habet animam rationalem; ergo non est homo. Quia caussa formalis substantialis hominis est anima; & caussa materialis eiusdem est corpus cap. in quadam. de celebr. miss. Et hoc sensit singulariter Bart. in l. vbicunque. ff. de interrogat. actio. dum. num. 1. & 2. ait, quod illud dictum: *Remota caussa, remouetur effectus*, est intelligendum de caussa proxima intrinseca, & essentiali; & non de caussa remota extrinseca, & accidentali. An autem in caussa final. valeat hoc argumẽtum, dixi aliàs, & dictaui profundius, quam alij Salmanticæ super d. cap cum cessante. de appellat. & communiter tenetur, regulariter valere, quando nullæ reliquię illius caussę finalis supersunt, vt resoluit Dyn. in regul. decet. de regul. iur. lib. 6. cuius additio plura citat, quæ non expendo altius, quia gloss. nostra de caussa materiali tantum agit.

7 Quinto colligo ex gloss. id, quod solum colligit ex ea Panor. scilicet, pœnam huius capit. locum habere contra deferentes res in eo prohibitas, etiamsi absque intentione, vt per eas impugnentur Christiani deferant. Circa quod dico primum, vix posse hoc ex hac gloss. colligi. Deinde

inde, quod mea sententia verum est, quoad ea, quæ specialiter prohibentur in eo: puta quoad ferrum, arma, & lignamina galearum: non autem quoad alia, vt in 10. notab. nu. 38. & sequent. tangebam, & in cap. significauit. infra eodem opportunius repetam.

IN GLOSS. III.

SVMMARIVM.

1 *Clericus arma ministrans pugnantibus, an & quando irregularis.*

1 GLoss. hæc ex tex. colligit clericum, qui arma pugnantibus ministrat, haberi pro homicida, si homicidiũ sequatur; & ita esse irregularem. Circa quod dico primum, id colligo vtrumque ex tex. non tamen nimium efficaciter: colligitur enim sic: Christiani deferentes arma Sarracenis castigantur per Concilium: ergo clerici ministrantes arma pugnantibus tenentur de homicidio. quę collectio non est nimiũ bona. Quoniam si esset bona colligeretur, clericum haberi pro homicida, etiam non consequuto homicidio. Quia Christiani, arma deferentes Sarracenis excommunicantur per hoc cap. etiam si illi non vtantur eis contra Christianos, vt paulo ante insinuabam: cum tamen clericus arma pugnantibus ministrans non habeatur pro homicida nõ sequuto homicidio.

Secundo dico gloss. commendari à Panor. & communiter probari à doctoribus hic: cuius eadem fere verba ponit Specul. tit. de legato. §. iuxta nu. 54. & eam plurimum ponderare Marin. in cap. ad audientiam. de homici. col. 31. Et gloss. quidem veram esse quoad ministrantem arma pugnanti in bello iniusto, per multa fundamẽta, quæ hic scripseramus, sed maxime dubia est, ob plurima, quæ pro vtraq; parte adducebamus. Quæ planè omnia, ne contra breuitatem ab initio promissam, nimis multa esset hæc relectio, ablegaui in cap. quod indubijs. de pœnis. vbi oportunius locata, qui volet, legere poterit, quorum bona pars habetur ex caussa in Manuali latino Confessar. cap. 27. nu. 214. & seq. & nu. 220.

IN GLOSS. IIII.

EX hac gloss. colligitur primo, excommunicationem huius cap. ipso iure incurri; & ita hic esse vnum casum, in quo excommunicatio ipso iure incurritur, quem inter alios. 30. iuris veteris locos. 25. ponit Hosti. in summa de sent. exc. §. 3. Alios triginta inductos per iura Sexti colligit gloss. magna & singul. cap. Eos. eod. tit. lib. 6. & alios. 50. expres

expressos, & duos tacitos Clementinarum. gloss. singul. in verbo Excommunicationis. Clement. 1. eod. tit. Ea vero, quæ hic decreuerã dicere de differentia pœnę excommunicationis ab alijs pœnis, etiam ipso iure incursis, quoad absolutionem à confessarijs, vel ab alijs faciendam, ne sim nimium multus mitto ad cap. ad liberandam. infra eodem.

Secundo colligo ex gloss. quod per hęc verba: *Excommunicationi subiectos esse censemus*, inducit canonem latæ sententię: & per consequutionem, quod licèt in dubio excommunicationem debeamus interpretari ferendam, & non latam, iuxta gloss. celebrem cap. in pœnis. de reg. iur. lib. 6. Quando tamen fertur, per participiũ prętetiti tẽporis coniunctum verbo præsentis, vel pręteriti iudicanda est lata. Diximus, adiunctum verbo pręsentis temporis. Quia si iungeretur verbo futuri; secus esset, vt si dixisset: Censebuntur suspensi, secundum omnes: immo & si iũgeretur verbo ambiguo, an esset futuri, vel præteriti: puta verbo prętetiti perfecti subiũctiui modi, vt si diceret: Nouerit se esse suspensum, secundum Domi. in cap. 1. §. fin. col. 2. de electio. lib. 6. quem sequitur Felin. in cap. Rodulphus. nu. 30. de rescrip. nisi addatur aliud verbum, quod aliud denotet, vt ibi per eum.

IN GLOSS. V.

EX hac gloss. collige, posse Papam statuere, vt laicus committens aliquod crimen, fiat seruus. Pro gloss. faciunt decẽ & septem argumẽta neruosa, quæ attulimus in rep. cap. nouit. de iudic. not. 3. ad probandum, quod vtraque iurisdictio tam laica, quàm ecclesiastica est penes Papam à nu. 1. vsque ad nu. 19. Contra tamen gloss. & hoc notab. ex ea collectum faciunt alia 17. pro contraria parte in eadem repetitione, & eod. not. adducta, à nu. 20. vsque ad nu. 41. Sed dicendum conclusionem ex gloss. collectam veram esse; siue teneamus opinionem communem, quæ habet vtranque supremam potestatẽ esse penes Papam. ecclesiasticam quidem actu, & habitu; laicam vero habitu tantum: siue alteram resolutionem, quàm nos nouè asseruimus in d. cap. nouit. nu. 41. quam aliquantulum mutatam ab his, quæ olim continebat, nuper edidimus: quæ quia ibidem videri potest, hic non repetitur. Ex qua vt ibi elicui vicessimum quintum coroll. & alia multa post illud ad reddendam rationem generalem, quare Papa frequenter, & in arduis caussis super laicis statuit, iusque dicit: ita nunc elicio rationem specialem, quare in hoc Concilio potestas ecclesiastica super laicis, hoc statuere potuerit. Est enim illa, quod per resolutionem illam eatenus potest Papa super naturalibus statuere, quatenus est necessarium ad supernaturalia seruanda, & ad consequendã, conseruandamque salutem animæ viæ per gratiam, & salutem patriæ per gloriam:

K & statu-

& statuta in hoc cap. & similibus sunt necessaria, vt palam est, ad seruandum Christianismum purum; & mediante illo adipiscendam sine errore salutem animæ, tam viæ per gratiam; quam patriæ per gloriam: quæ sunt supernaturalia dona munificentissima, Dei misericordia nobis concedenda. Amen.

IN GLOSS. PENVL.

SVMMARIVM.

1 *Seruitus an aliqua inducta iure naturæ? & quod non ea, quæ est hominis ad hominem, de qua hic. nu. 2. quæ vero est hominis, ad Deum sic. nu. 4. & hominis ignari ad sapientem. num. 5. & etiam alia certo respectu. nu. 11. & nu. 15.*

3 *Ius naturale quid nouè.*

6 *Seruitus sacris litteris primum innotuit: & est contra ius naturale quoad statum innocentiæ vno respectu, & quoad alium altero. num. 10.*

7 *Libertas iuris naturæ quoad statum lapsum vno respectu, quoad statum innocentiæ altero. nu. 8.*

9 *Malum nullius generis fuisset ante peccatum.*

12 *Seruitus est inuentum Noæ, non Lacedæmoniorum nec iuris gentium licet eo sit inuentus modus inducendi aliquam. nu. 14. Sicut & alij iure ciuili, & Pontif. nu. 15.*

13 *Intellectus. l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure.*

16 *Seruitutem de qua cap. cum multæ. 15. q. vlti. etiam nunc durare.*

17 *Seruus non est natus ex coniugic sacerdotis, & vxoris eius id ignorantis.*

18 *Legitimus filius coniugis ignari impedimenti alterius.*

19 *Seruus ob delictum non potest manumitti.*

1 EX hac gloss. colligo primo, aliquam seruitutem esse inductam iure naturali; aliquam iure gentium; aliquam iure canonico per iura in ea citata. Contra quod oppono primo, quòd omnis homo iure naturæ est liber, & liber nascitur. l. manumissiones. ff. de iustit. & iur. & §. ius autem gentium. instit. de iur. natur. gent. & ciuil. cap. ius naturale. 1. dist. Et seruitus contra naturã l. libertas. ff. de stat. homi. §. seruitus. Insti. de iur. natur. at ius naturale non est, contrariũ iuri naturali. Ius item gentium, aut est ius naturale, aut certe non illi contrarium; quia est ius ratione naturali constitutum l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. & §. omnes populi. instit. de iur. natural. gentium, & ciuil. lex vero Pontificia, & quælibet alia humana contra legẽ naturę facta non valet cap. sunt quidam. 25. q. 1. arg. Clem. ne Romani. de electio: ergo nullo iure naturali gentium, aut Pontificio, regio, vel Cæsareo seruitus induci po-

ci poteſt. Hanc difficultatem varij varie ſoluunt:quam lubenter pro di gnitate tractaſſemus niſi nos multa properare,velaq; contrahere cogerent.
2 Sed,quod ſatis eſt,breuiter,& reſolutè reſpondendo dicimus primo, nullam ſeruitutem hominis ad hominem,de qua gloſſ. loquitur,
3 iure naturali fuiſſe inductam. Nam,vt in repe.cap.ius naturale.1.diſt. demonſtrauimus ius naturale eſt ius per ſe notum,vel quod neceſſario ſequitur ex illo. Quod ſatis probatur in illo cap. quatenus habet, ius naturale eſſe,quòd inſtinctu naturę,& non conſtitutione habetur aliqua.Et in l.1.§.ius naturale.ff.de iuſti,& iur. qua parte habet, & definit illud eſſe, quod natura; hoc eſt, Deus dans eſſe naturale docet: id enim,quod per ſe notum eſt,omne,& ſolum Deus ſolus naturaliter docet:at nullo tali iure conſtitutum eſt, vt vnus homo penitus ſit ſeruus alterius hominis,ita vt alter ſit dominus eius, perinde ac pecoris alicuius: ergo propoſitum.

4 Secūdo quod ſeruitus hominis ad Deū iure diuino naturali;inducta eſt:& diuino ſupernaturali probata. Diuino quidem naturali;quoniam per ſe notū eſt:aut ex ſe notis neceſſario infertur ius,quod iubet, quod vnaquęque res tenetur ſuo modo ſubeſſe principio ſuæ eſſentię,& illud diligere,iuxta gl.cap. 17.Eccleſiaſt.quę ſup illo:*Addidit illis diſciplinā,* dicit diſciplinā naturalē,quā dedit omni homini;vt ſubijceret ſuo creatori,& bonorū operū honorificētiā cuſtodiret: Diuino autē iure approbata eſt,iuxta illud Eccleſiaſ.2.*Accedens ad ſeruitutem Dei, ſta in iuſtitia, & timore*: & Deutero.6.Matt.4.*Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies*: Et in Pſal.2.ſcribitur: *Seruite domino in timore, &c.*

5 Tertio,quòd ſeruitus illa,qua homo ignorans debet ſapienti ſubijci,& per eum gubernari etiam lege naturę inducta eſt, ſecundum Ariſtotelem.1.Politic. Itaque gloſſ. hęc incaute videtur dixiſſe, ſeruitutē, de qua agit. cap. ſexto die 35.diſtin. quæ eſt hominis ad hominem,inductā eſſe iure naturę:niſi per ius naturale intelligas ius,quod fuit ante legem gratiæ euangelicam, & ante legem veterem Moſaicam: vel id, quod infra in 3.coroll.dicam. Cautius loquutus fuit Gofre. in ſumma huius tit. §.final.dicens,ſeruitutem inductam iure diuino; confirmatā iure gentium; probatam iure Pontificio: cui aliqua ex parte conſentit
6 etiam hic Anna. Sed verius eſt,ſeruitutem, de qua in d. cap. ſexto die. ſacris quidem litteris,Geneſ.9. notam factam nobis: ſed non fuiſſe inductam, neque illatam iure naturali, vel diuino, vel gentium, vel ciuili, vel Pontificio: ſed ſententia hominis, ſcilicet Noę caſtigantis filium ſuum Cham irreuerentem patris,in filio eius,& nepote ſuo Chanaam ſubijciendo eum ſeruituti,vt palam habetur ibidem.

7 Quarto dico, libertatem hominum non eſſe iuris naturæ ad hunc ſenſum,quod ſit aliquod ius naturale,quo caueatur, vt omnes homi-
8 nes in quacūque conditione,& ſtatu liberi ſint,& nemo ſeruiat alteri:

 ſed

ſed in eo ſenſu ſic,quod neque natura,neque ius naturæ inducit ſeruitutem libertati contrariam. ſicut poſſemus dicere, quod hominem eſſe nudum eſt de iure naturali; quia natura non dedit ei veſtitum;ſed ars adinuenit. Sicut & rerum poſſeſſio dicitur cōmunis iure naturali.cap. ius naturale.1.diſt.quia ſcilicet diſtinctio poſſeſſionum non ſit inducta à natura: ſed per hominum rationem ad vtilitatem humanę vitę adin-
8 uenta,vt pulchrè de more ait S.Thomas 1.2.q.94.arti.5.Immo etiam quoad hunc ſenſum,quòd ius naturale dictat, vt quoad ſtatum innocentiæ,ſiue naturæ integræ, & ante peccatum,omnes homines eſſent liberi.quidquid dubitet Fortunius Cantaber.noſter in l. manumiſſiones.ff.de iuſti. & iur. & ante ipſum Archi. & Alexandrinus in cap.ius gentium.1.diſt. Nam id videtur ſenſiſſe Auguſt.19.de Ciui.Dei.cap. 15.Et confirmatur hac nouiſſima & neruoſiſſima ratione,deſumpta ex ipſomet S.Thom.in q.de malo,art.4.col.5.Affirmat enim ipſe ibidem
9 traditionem fidei habere,quod nullum nocumentum potuiſſet creatura rationalis incurrere, neque quantum ad animam,neque quantū ad corpus,neque quātum ad exteriora,niſi peccato pręcedente, vel in perſona,vel ſaltem in natura: at ſeruitus eſt nocumentum quoddam;immo maximum bonorum exteriorum, quæ non ſunt animæ, vel corporis,arg.l. *Seruitutem mortalitati ferè comparamus*. ff. de regu.iur.cum ei annotatis: ergo ius naturę quoad illum ſtatum non ſolum non dictabat ſeruitutem vllam: ſed etiam dictabat omnes homines liberos eſſe debere. Quippe quibus nullum nocumentū, vel animæ, vel corporis, vel aliquorum aliorum exteriorum bonorum contingere poterat.
10 Quinto dico ex hoc inferri, ſeruitutem quidem eſſe contra ius natu rale proprie quoad ſtatū innocētiæ;quia eſt cōtra ius naturale dictans, ne quis in eo ſtatu eſſet ſeruus;quoad ſtatum autem poſt peccatum, non eſſe contra ius naturale, niſi quoad hunc ſenſum, ſcilicet, quod eſt aliquid,quod non inducit,nec dictat ius naturale, vt vbi ſupra dixit S. Thom.immo ſeruitus ſaltem aliqua quoad ſtatum poſt peccatum dici
11 poteſt,ſecundum ius naturę quatenus eſt quędam pœna determinata iure humano,pro delicto,quod iure naturæ caſtigandum eſt.quod ſen ſit S.Thom.in.4. diſt.36. Et ita gloſſ. hæc quatenus habet,ſeruitutem aliquam iure naturæ fuiſſe inductam, ſaluari poſſet in hoc ſenſu,quod ſeruitutis pœna impoſita eſt iure humano, vel ſententia iudicis humani,pro delicto,quod iure naturæ caſtigandum erat.
12 Sexto dico,ſeruitutem non fuiſſe inuentam iure gentium ,vt multi noſtrorū putant, neque iure Lacedæmoniorum , vt ſignificat Plinius lib.7.cap.56.ſed poſt diluuium per inuentā,aut renouatā Noę ſententiam.Quoniam vel ante diluuium vniuerſale fuit inuenta,de quo non conſtat:vel fuit inuentum Noę,qui poſt illud diluuium ſeruitutis pœna puniuit Chanaam ob peccatū patris ſui Cham irreuerēter nūtiantis

fratri-

fratribus suis, Sem, & Iaphet, patrem communem Noam, ob ebrietatē iacere habentem nuda verenda. Genes. 9. Hæc enim est prima post diluuiū illud vniuersale seruitus litteris prodita. Hanc primam appellat Ambrosius in d. cap. sexto. 35. dist. Et teste Iosepho cōtra Apionē, antequàm Lacedæmonij rerum potirentur, multi apud Hebræos fuere serui, vt etiam Polydorus li. 2. cap. 2. de inuentoribus rerum attestatur.

13 Non obstat l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iur. quatenus habet, seruitutē introductam iure gentium. Tum, quia Hermogenes auctor illius l. fuit Paganus, qui sacras litteras omniū antiquissimas minime agnouit. Sed quia Isidorus vir Christianissimus, & in sacris litteris versatissimus idē ait in cap. ius gentium. 1. d. respōderi potest, cum gloss. illius cap. seruitutem non inuentam; sed approbatam iure gentium. Sed hæc expositio licèt placeat Alexandrino & communi, in d. cap. ius gentiū. 1. dist. tamen violat textus prædictos clarè sonantes, seruitutem iure gentium inductam: ideo tertio respōdemus, leges illas loqui de seruitute, quam incurrit captus in bello. Hæc enim iure gentium inducta est, vt illa iura

14 probant: non tamen prima seruitus: quia illa cœpit iam inde à tempore Noæ ante gentium iura; immo & antequam gentes esse cœpissent, vt habet illud cap. sexto die. & testimonium irrefragabile Genes. 9. Et ita rectè gloss. nostra loquitur, quatenus sentit aliquam; & non omnē seruitutem iure gentium inductam.

15 Septimo dico, seruitutem prout est quędam determinatio pœnæ alicuius delicti esse iudicis, vel iuris Pontificij, vel ciuilis humani positiui & naturalis. Nam, vt ait Thomas in 4. distin. 36. ius naturale dictat; pœnā pro culpa infligendam. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aqu. At determinatio pœnæ secundum conditionem personæ, & culpæ ad iudicem, & ius positiuū pertinet; & ideo seruitus, prout est quædam pœna pro aliquo delecto determinata, de iure positiuo humano est, & à naturali proficiscitur, sicut determinatum ab indeterminato,

Octauo ex hoc inferri, rectè dicere gloss. quod aliqua seruitus inducta est iure Pontificio, hæc scilicet, de qua hoc cap. loquitur. quā voluit esse partem pœnæ ei qui peccatum, de quo text. agit, peccaret.

16 Nono dico, eiusmodi esse etiam seruitutem illam, quam Concilium Toletanum in cap. cum multæ. 15. q. vlt. infligit filijs natis ex matrimonio contracto à clerico constituto in sacris; quam tamen hodie per non vsum sublatam esse ait gloss. ibidem; & Io. ab Anna. hic. Sed cōtrariū rectius tenent Panor. in cap. 2. de treug. & pac. & cap. 1. de cohabi. cleri. & mulier. & cap. cum sit. col. 15. de for. compet. & Cosma. in statutis Ecclesiæ Gallicanę tit. de concubinar. §. qui etiam. verb. cohabitat.

17 Ipsi tamen ex facto respondimus, filium sacerdotis, qui contraxit matrimonium cum aliqua eius rei ignara, non esse seruum: sed liberum: & illum textum esse intelligendum de filio constituto in sacris,

qui

qui cum eius rei conscia contraxit matrimonium, vt plures satis, proh dolor, nostra ætate sunt in illa olim nobilissima Germania. Tum, quod mater innocens non debet puniri ob culpam mariti, arg. cap. 2. de. cõstit. Tum, quòd tex singul. cap. penul. qui filij sint legit. probat, natum
18 ex matrimonio contracto ab habente vxorem cũ aliqua eius rei ignara, esse omnino legitimum. In quo dixit illum singularem. Andr. Sicul. de præstant. Cardinal. 1. part. q. 1. nu. 72. & commendarunt Decius, & Ripa in cap. inter ceteras. de rescript. & alij alibi sępe. Tum, quod gloss. cap. fin. §. 1. de cland. despons. verb. ambo parentes. habet, filium natũ ex matrimonio publice contracto à duobus, quorum alter ignorabat, & alter sciebat impedimentum, esse omnino legitimum; quam inter alios dixit singul. Iason in. l. ex facto. col. 5. ff. de. vulg. quæ tamen simi lem habet in cap. cum in captiuitate, 34. q. 1.
19 Decimo dico, memorabiliter Io. And. hic dixisse, quod qui ob delictum in seruitutem incidit, non potest manumitti. Quod omnes sequuntur; & commendant plurimum Panor. Anna. Felin. & Rauen. & probat. l. 2. C. quib. libertat. prouoc. non lice. & l. 1. C. qui non poss. ad liber. perue. & ante eos dixit Specul. in hoc eod. tit. versic. Sed nũquid. quod capiens Christianum deferentem hic prohibita, non potest, etiã si velit manumittere: sicut non posset manumittere latronem, quẽ princeps ob latrocinium ei in seruum dedisset, per. d. l. 2. Vbi etiã Bald. singulariter dixit ex ea colligi, quiddã mirabile, scilicet, posse statui, vt bannitus fiat capientis seruus: licèt iure communi captus ilico ad iudicem ducendus sit, per. l. quam vnicã appellat in. l. fin. C. de malef. & mathe.

IN GLOSS. VLTIMAM.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatus iterum excommunicatur, nec est omnino extra Ecclesiam. num. 2.*
3 *Excommunicatio duo efficit; immo plura. nu. 7. & interdum duplicata est vna num. 4.*
5 *Excommunicatio finis cap. ita quorundam, & medij. eadem.*
6 *Intellectus nouus. cap. ad liberandam. & cap. ita quorundam. de Iudæ.*
8 *Excommunicatio etiam internam communionem tollit.*
9 *Excommunicatio secunda an, & quem effectum habeat ante primam sublatam; & quid de absolutione. nu. 10.*
11 *Excommunicatio vna tolli potest, antequam altera: & vna sublata nõ censentur aliæ sublatæ. nu. 12. licet vna absolutione omnes tolli possint, & quando id contingit. nu. 13.*
14 *Absolutio ad effectum præsentium à quibus absoluat in litteris Papæ & à qui-*

1 EX principio glo.colligo primo, excommunicatum semel, posse iterum excommunicari. Quæ conclusio non probatur hic secundum intellectum, quem in 3. notabili ex gloss. collectum sequemur: sed verissima est, secundum omnes, & est in vsu quotidiano: & vltra iura pro ea citata per glo. est casus optimus in cap. cum pro caussa. de senten. excommuni. & in cap. ex parte. de offic. ordinar. adiunctis glossis.

Secundo colligo ex gloss. tres oppositiones cōtra proximā conclusionem, ad quarum nullam formaliter ipsa respondet. Ad earum autem primam quæ fundatur in illo Apostol. *De his autem; qui foris sunt, nihil ad nos*.1.ad Corinth.5. & cap. Gaudemus. de diuor. & cap. multi. 2.q. 1. respondeo, illud intelligendum esse de his, qui omnino sunt foris, hoc est, extra Christianismum, & fidem catholicam & nunquam fuerunt baptizati, quos concedo non posse excommunicari, iuxta doctri-

nam

nam receptam Domi. in cap. Romana. §. in vniuersitatem. de senten. excommun. lib. 6. At nego, excommunicatum esse foris sic, & omnino extra Ecclesiam. Quia ob eam excommunicationē non desinit esse Christianus, & baptizatus, & insignitus charactere indelebili etiā per mortem. cap. licite. 32. q. 7. adiuncta gloss. memorabili. Et ideo neque ob hæresim desinet esse Christianus ad hunc effectum, quod nō possit excommunicari: immo omnis hæreticus, & apostata, etiam à fide ipso iure est excōmunicatus. cap. excōmunicamus. de hæret. & eius absolutio soli Papę reseruata, per bullam Cœnæ Domini. Illud autem dictum Apostoli: *De his, qui foris sunt, nihil ad nos*: quatuor modis intelligi posse, & secundū omnes verum esse, altius quàm alibi supra eod. in not. 8. nu. 4. attigimus: vbi nō diximus simpliciter, nullos infideles cōprehēdi sub hoc cap. sed nullos alios à Christianis. Quia hæretici, & etiam apostatæ comprehenduntur: quia baptizati sunt, & excommunicari possunt.

3 Ad secundum omissa solutione Ioan. ab Anna. sequutus mentem gloss. & communem respondeo, concedendo eum, qui extra aliquem locum est, non posse ab eo vere deijci, donec ad eum redeat: sed retineri sic; & ita concedo, quod excommunicatus semel non potest iterum excommunicari ad effectum eijciendi eum ab Ecclesia: sed ad effectum retinendi eum foris extra eam alio vinculo, quā antea detinebatur, sic. quia excōmunicatio hos duos effectus habet, vt glo. subijcit. Quare licet à cōmunione fideliū eijci nequeat: potest tamen extra eam retineri.

Ad tertium, scilicet ad l. qui bis idem. ff. de verborum obligat. omissis tribus solutionibus Ioan. ab Anna. quarto dicimus, quod illa lex agit de ligamine, quod ex animo contrahentiū nascitur, qui præsumuntur à iure nolle inducere in secunda stipulatione nouam obligationē: conclusio vero glos. agit de ligamine, quod ex voluntate nascitur superioris, quę ex eius verbis constat esse ligandi eum alio vinculo.

4 Ex quo infertur, excommunicationem ab eodem superiore, ob eandem omnino caussam in eundē latam pluries, vnam solam esse. : qualis videtur esse excōmunicatio processus Cœnæ Domini in materia huius cap. lata, & multis annis sępissime repetita. arg. d. l. qui bis idem. & solutionis pręcedentis. quod est quotidianū, & à nemine, quod sciā, tactū.

5 Tertio, colligo ex gloss. id, quod ipsa præsupponit in vers. *Tu dicas.* scilicet, excommunicationem, de qua loquitur finis huius cap. aliam esse ab ea, quæ ab eodem ipso iure infligitur; quæ sententia communis videtur, quatenus omnes transeunt cum gloss. Pro qua facit, quod altera fertur ipso iure: altera mandatur ferri per episcopos: sed nobis contrariū videtur, vt in notab. 1. nu. 2. diximus, cum M. relato hic per glos. & antea per Hostiens. quem sequitur Gofred. relatus hic, & satis probatus ab Ioan. Andr. Tum, quod parum decebat, Concilium œcumenicum sub Alexan. iij. congregatum, iubere episcopis, vt excommunicarent

carent,quos ipsum Concilium excommunicabat, quadamtenus signifi cans,plus verituros esse illorum sententiam, quam suam. Tum, quod Concilium generale sub Inno. iij. coactum in d.cap. ad liberandam.
6 pro verbo, proferatur, hic posito posuit, innonetur singulariter nobis certe significans,intentionis Concilij non fuisse, vt episcopi nouas proferrent excommunicationes:sed vt noue denuntiarent,excommunicationem latam esse per Concilium contra huiusmodi delinquentes. Tum,quod frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora.saltem æque bene,secundũ Philosophũ;quod non latuit glo.penult.Clemen. 1.de Summa Trinit.at æque bene;immo melius,& maiore cũ auctoritate prouidetur per hanc solam Concilij excomunicationem, & eius crebram per ecclesias maritimarũ vrbium denunciationem;quam per hanc,& alias episcoporum proprias excõmunicationes:eo quod multo plus terrebit in vbe maritima denuntiatio, quod Concilium habet eos pro excommunicatis;quam quod episcopus excõmunicat;ergo propositum.facit,quod nusquam in sensu eius opinionis hic text.in vsu fuisse videtur.Non obstant illa:verba: *Creba excommunicatio*; quia exponi possunt per illa:*Crebra excommuninicationis denuntiatio*,per cap.ad liberandam. infra eod.& per rationes prædictas.
7 Quarto colligo ex glo. excommunicationem habere duos effectus. quorum prior est eijciendi extra ecclesiã:posterior retinendi eum extra eam.& hæc glo.ad hoc appellatur magistra in sua materia;& quotidie allegatur secundum Panor. & Raue. hic, & allegatur per Deci.in cap. bonæ.de appel. col. 9. & Ias. in l. de pupillo. §. si pluribus. ff.de noui oper.nunciat.Cui similis in cap.final.3. q.4.& in cap.officij.de senten. excommuni.Adde tamen illi,quod secundum Hostiens.relatum hic ad verbum per Ioan. An. Anto.Cardinal.Pan.& Ioan.ab Anná.triplex est effectus excommunicationis,quorum, quia duo coincidunt cum effectibus gloss. nostræ, solum tertium refero scilicet quod declarat excommunicatum esse separatum à Deo;non autem separat.quia non excommunicatio,sed peccatum lethale, propter quod illa fertur, separat ab eo. cap.illud. cap.nemo. 11.q.3.cap.1.de re iud.lib.6.
8 Quinto colligo,quod excommunicatio eijcit quem extra ecclesiam per quam multi vulgares prohdolor, materialẽ tantũ intelligunt. Alij vero paulo minus insipientes illam tantum communionem fidelium exteriorem,quę cõtinetur illo versiculo.*Os, orare, vale, cõmunio, mẽsa negatur*.cap.cum excommunicato.cap.excõmunicatos.11.q.3. Ita quod secundum hos a nulla interiore pellitur. Quorum de numero videri possunt alicui Panor. Felin. & Raue. in rub. de senten. excommuni. & multi alij ex nostris doctoribus: qui tamen verè non sunt, vt latè demonstramus per ea,quæ hic scribebamus: sed tanquam continentia nimium grande parergon,in capitulum penult.de sentent.excommuni.

ablegauimus. Est autem verè de numero eorum Lutherus, cum suis asseclis, addens excommunicationem non esse timendã; sed amandam. Cuius opinionem falsam, & impiam esse, in parergis adiectis d. cap. penul. quæ propediem edentur, demonstramus.

9 Sexto colligo ex gloss. secundam excommunicationem non habere effectum, donec prior tollatur: quæ quidem conclusio in sensu proprio falsa est. Tum, quia excommunicatio absolute, sine cõditione lata non potest esse in pendenti, nec potest suspendi, secundum communem in cap. ad hęc quoniam. de appellat. quamuis contrarium nos ibi ter olim tenuerimus; quod, ad aliud parergon in d. cap. penul. de senten. excom muni. ablegamus. Tum, quia hæc secunda excommunicatio simulac lata fuit, produxit suum effectum retinendi foris: quoniam adiecit ei nouũ vinculũ, quo retinebitur, donec eo soluatur: ergo habet effectũ. Sed gloss. defendi potest in sensu, quem mente concepit; licet verbis non satis expresserit, scilicet quòd secundæ excõmunicationis effectus non apparet, donec prior tollatur. quia cum vinculo prioris extra ecclesiam detineatur, effectus ille vinculi posterioris, licèt iam producti non cognoscitur: per quod inanis relinquitur illatio quædam super his nimium subtilis Felin. aliquid falsum præsupponentis.

10 Septimo colligo, absolutionem à priore excommunicatione non habere effectum, donec consequatur absolutio secundæ. Sed & hoc eodẽ modo impugnari potest, & saluari, quo præcedens conclusio; nempe, quod absolutio quidem siue à priore excommunicatione, siue à posteriore, simulac facta est, suum sortitur, & producit effectum: quia vinculum illud, quo excommunicatum retinet, extra ecclesiam soluit, nec iam amplius eo ligatus est: sed ille effectus non apparet. Quoniam cum absolutus à vinculo vnius, alterius vinculo extra ecclesiam teneatur reuinctus, & non possit ad ecclesiam redire; non apparet illa solutio alterius vinculi. Et ad hunc modum intelligendum est cap. officij. de senten. excommuni. quatenus habet, absolutionem ab excommunicatione ab vno Prçlato factam, non prodesse, si erat excommunicatus etiam ab alio. Omisso enim eo, quod gloss. 2. illius cap. satis inepte ait, intelligendum est, quod non prodest quoad restitutionem communionis; sed bene quoad hoc, vt censeatur absolutus ab illa, & quod propter illam non denegetur ei communio.

11 Octauo colligo ex gloss. posse quem absolui à priore excommunicatione, antequam absoluatur à posteriore; quod verissimum est, & in quotidiano vsu. Nec refert an sit duæ, vel cẽtum: neque an vna maior, alia minor; vel omnes æque: quia quęcunque, & quotcũque illarũ possunt tolli prius, quàm alia, vel aliæ, secundum omnes. Quod mihi singulariter probat cap. cum pro caussa. de senten. excommuni. quatenus excommunicatus duabus excommunicationibus, & absolutus ab altera, li-

ra, ligatus est altera; & tenetur pro illa satisfacere: nulla differentia con stituta inter priorem vel posteriorem, maiorem, vel minorem; reseruatam, vel non reseruatam.

12 Nono colligitur, eum, qui ligatus est multis excommunicationibus non censeri absolutum ab omnibus: licèt absolutus sit ab vna, vel pluribus ex illis: quod quidem verissimum est. Sed dubium est, an qui absoluit ab vna excommunicatione, videatur etiam ab alijs omnibus absoluere: & omissa cõfusione grandi Ioan. ab Ana. qui amanuensis opera magis, quàm proprio iudicio videtur hic vsus, ex mente Panor. & Communi in cap. cum pro caussa. & cap. officij. de senten. excommuni. & cap. ex parte. de offic. ordi. dicendum est, quod sic, si absoluere

13 poterat, & volebat absoluere eum ab omnibus; alioqui non. Quamuis enim forte absolutio iniusta esset: tamen teneret per tex. singul. cap. venerabilibus. §. vbi. de senten. excommuni. lib. 6. Videtur autem velle absoluere ab omnibus, quando positio est generalis, & absolutio ei similis, secundũ Panor. cõmuniter receptũ in d. cap. cũ pro caussa. etiam si excommunicationes illæ à diuersis Prælatis essent latę; quamquã contrarium nobis sensisse videatur glos. singul. in cap. sunt plures. de pœni. d. 5. licet contrariũ imponat ei Peli. in d. cap. cum pro caussa. Tũ arg. l. sub prætextu. C. de transactio. Tũ, quia vna absolutio alioqui legitime impetrata sufficit ad tollẽdas multas excõmunicationes, secundũ glos. singul. in d. cap. cũ pro caussa. non autem videtur velle idẽ, quando petitio est specialis, & absolutio generalis: quia in dubio videtur restringi ad speciẽ petitam, arg. l. age. & l. si de certa. C. de trãsactio. neque quando petitio est generalis, & concessio specialis, argumento à fortiori.

Ex quibus infertur primo, excommunicatum pluribus excommunicationibus, si absoluatur generaliter ab omnibus per eum, qui à nullis earum poterat absoluere, à nulla esse absolutum: & si ab eo, qui poterat ab omnibus; absolutũ esse ab omnibus: & si ab eo, qui tantum ab aliquibus earum poterat ab illis solis tantum, à quibus poterat. Quoniam vt potestate, & voluntate concurrentibus valet actus: ita eis duabus non concurrentibus, non valet, cap. cum super. de offic. deleg. l. multũ interest. C. si quis alteri, vel sibi.

14 Secundo infero, quòd impetrans aliquid à Sede Apostolica, etiamsi mille excommunicationibus vinctus sit: tamen ad effectum gratiæ, quæ illi fit, consequendum censebitur absolutus, per clausulam in eius gratijs inseri solitam, qua omnes impetrantes de more absoluit ab omnibus censuris ad effectum gratię, quam facit, duntaxat consequendũ. Quia verba Papę, vel Pœnitentiarij absoluentis sunt generalia, & vniuersalia, cõprehendentia omnes censuras. Caue tamen (licèt nemo, quẽ viderim, adhuc id monuerit) quòd illud fallit in excõmunicatione huius cap. & aliquibus alijs, si quis in eis per quatuor menses sciens mansit

excommunicatus; & etiam in quibuscunque alijs, si in eis per annum insorduerint, per regul. mirabilem Cancellar. de insordescentibus. cuius tenorem hic inserere non grauabor, eo quod non est in regulis Innocen viij. glossa donatis: sed erat in regulis Pauli iij. sub hac verborum forma concepta.

15 *ITEM ne personis pro quibus litteræ suæ S. emanabunt ob generalem absolutionem à censuris ecclesiasticis, quibus ligatę forent ad earundem effectum indifferenter concedi, & in litteris Apostolicis apponi solitam præstetur occasio censuras ipsas vilipendendi, & insordescendi in illis; statuit, & ordinauit huiusmodi absolutionem, & clausulam in litteris quas, in futurum cum illa concedi continget, non suffragari non parentibus rei iudicatæ, incendiarijs, violatoribus ecclesiarum, falsificatoribus, & falsificari procurantibus litteras, & supplicationes Apostolicas, & illis vtentibus, receptoribus, & fautoribus eorum, ac res vetitas ad infideles deferentibus, violatoribus ecclesiasticæ libertatis, via facti ausu temerario Apostolicis mandatis non obtemperantibus, & nuntios vel executores Apost. Sedis, & eius officialium eis commissa exequentes impedientibus, qui propter præmissa, vel vliquod eorum excommunicati à iure, vel ab homine per quatuor menses scienter excommunicationis sententiam huiusmodi sustinuarint; & generaliter quibuscunque alijs qui aliquibus censuris etiam alijs, quàm, vt præfertur, quomodolibet ligati in illis per annum continuum insorduerint.*

16 Hactenus regulæ tenor, in qua ponderandum est verbum, *sciens*, ne sub ea comprehendatur is, qui ignorat saltem probabiliter, arg. cap. apostolicæ. de cleri. excom. ministran. Arbitrorq; aliquam ignorantiam esse, quæ ab incurrenda excommunicatione non excusaret: quę tamen efficere posset ne diceretur sciens manere in excommunicatione.

Tertio infertur, intellectus clausulæ solitæ aliquando à cautiotibus impetrātibus poni inter clausulas derogatorias post principalē petitionem supplicationis Papę porrectę, scilicet: Non obstāre regul. de insordescentibus. Significat enim, quod petitur à Papa, vt impetrās habeatur absolutus quoad effectum illius gratię consequendum, non obstante prædicta regul. licèt per annum manserit in aliqua excommunicatione, vel per 4. menses in certis in ea expressis.

17 Quarto infertur, plurimis deesse ius in sacerdotijs, & benaficijs, quę à Roma. Pontifi. impetrarunt: eo quod cum, vel ob percussionem alicuius clerici, vel aliam caussam ipso iure excommunicationem incurrissent, parumque de absolutione habenda curassent per annum, & amplius in illa remanserunt. Infertur item grandis, quotidianaque exceptio contra mnltos impetrantes Apostolicos.

18 Quinto infertur, per dictam clausulam absoluendi ad effectum gratiæ consequendum in litteris Legatorum positam non absolui à censuris omnes, qui absoluerentur per eandem litteris Papæ insertam.

Quia

Quia legati iure communi nou possunt absoluere ab omnibus excommunicationibus Papæ reseruatis,& omnes non habent priuilegium id faciendi. Cui consequens est,multos impetrantes à Legatis Sedis Apostolicę inutiliter impetrare,qui si impetrassent à Rom. Pontific. vtili-
19 ter id fecissent. Aliud tamen existimo dicendum de Summo Pœnitentiario,quàm de legatis: quoniam ille ab omnibus potest absoluere, vt significat Diuus Antoni. 3.part. tit.24. cap.30.

Sexto infertur, confessarios electos virtute bullarum Apostolicarum,quibus fit plena potestas absoluendi à censuris quibuscunque etiam Papæ reseruatis,iuxta consilium à nobis scriptum in cap.1. §.laboret. de pœnit. distin. 6.nu. 26.vt absoluant pœnitentes ad cautelam ab omni excommunicatione,quatenus possunt,eos vere esse absolutos ab omnibus; quoniam potestas, & voluntas id faciendi concurrunt.
20 Quod est verum,etiam si per obliuionem, inaduertentiam, vel ignorantiam ad id sufficientem,pœnitens non confiteatur illud peccatum, cui censura erat annexa:adeo quidem,vt ab eo peccato postea confesso alteri confessario non habenti potestatem absoluendi à resernatis, pos sit absolui ab eo, iuxta singulare dictum Palud. in 4. dist. 18. q. 5. colum. penult. quem pridem retulimus in cap. 1. nu. 70. de pœnit. dist. 6. & cum alijs eum sequentibus in cap. consideret. §.cautus.de pœnit. distin. 5. num. 3. vbi tamen in editione prima typographorum incuria loco. 18. allegatur. 8. quo plurimos pios consolatus sum: & plurimi pij confessarij gratias egerunt ob illius dicti Paluda. tam apertam publicationem. quæ plane omnia tanquam quotidiana memoranda duco.

21 Septimo ex proxime dictis infertur,quod per clausulam prædictam absoluendi impetrantem à censuris ad effectum gratię, cui inseritur, consequendum absoluitur impetrans non solum ab excommunicationibus non reseruatis Sedi Apostolicæ;sed etiã à reseruatis,immo etiam à contentis in bulla Cœnę Domini. Quoniam multæ excommunicationes in prædicta regula de insordescentibus expresse sunt de illis,quę per bullam Cœnę Domini feruntur,vt palam est:& tunc demum videtur non concedi absolutio illarum,cum impetrans per 4. menses in illis insorduerit: ergo regulariter conceditur, arg. cap. quoniam. de coniug.le prof. & l. quæsitum.§. denique.ff.de fund.instru.De quo sæpe, multumque antehac dubitauimus.

22 Octauo quod non omnis,qui absoluit excommunicatum per hunc canonem videtur eum absoluere ab omnibus excommunicationibus, quas incurrit. Quoniam si eiusmodi absolutor tãtum sit episcopus, vel casus tantum episcopales habẽs, non videtur absoluere eum,quatenus, per bullam Cœnę Domini est excommunicatus: licet quatenus est excõmunicatus per episcopum sic; & etiam quatenus est excõmunicatus

per

per hoc cap. & alia iura huius tit. & libri tenendo communem, scilicet quod alia sit quæ fertur ab his; & alia quę fertur per bullam Cœnæ Domini, quoniam excommunicatio per hęc lata non est reseruata Papæ; lata vero per bullam illam sic, vt omnes concludunt in cap. quod olim. infra eod. Nobis tamen æquius & humanius videtur vnam esse excommunicationem, quatenus concurrunt, vt in fine coroll. sequentis, & vltimi nu. 38. dicemus.

23 Nono ex præcedenti corollario infertur, incidentē in hunc canonē multas excommunicationes incurrere, in quo omnibus videtur conuenire. quæstionis tamen satis nouę ac difficilis est, quę, quot sint illæ, videri enim possunt cuipiam esse sex, & plures. Primo quidem, quòd tot saltem videtur esse, quot sunt qui eas tulerunt: at qui excommunicationes contra deferentes prohibita Sarracenis tulerunt, sex, & plures quàm sex fuerunt. Primus quidem Alexāder iij. in Cōcilio Lateranen. cuius pars est hoc cap. Secundus Clemens iij. in. cap. quod olim. infra eod. Tertius Inno. iij. Concilio Generali. cap. ad liberandam. infra eod. quorum nullus sibi reseruauit absolutionem. Quartus Clemens v. in extrauag. multa. huius tit. qui sibi reseruauit absolutionem. Quintus Martinus v. qui censuras bullæ Cœnę Domini sibi reseruatas primo tulisse videtur: & alij omnes successores eius, qui idē fecerunt, & faciunt. Sexto loco Nicolaus iiij. & Bonifacius viij. in extrauagantibus relatis supra in 10. notab. nu. 31. Io. xxij. in extrauag. copiosus. huius tit. Multi etiam alij episcopi ciuitatum maritimarum, qui secundum intellectum communem, per hoc cap. iubentur proferre. Secundo pro hoc facit quod Hostiens. in cap. quod olim. infra eod. cum quo transeūt omnes, expresse ait, aliam esse excōmunicationem huius cap. & aliam illius, & aliam eam, quā episcopus profert: & quod gloss. postrema d. cap. quod olim. quam Panor. ibi ait singularem, & probatur ab Anna. & Fel. dixit aliam esse excommunicationem, quę in illo cap. profertur, & aliam, quæ in hoc. Quod si concedas, pari ratione te oportet concedere, alias esse excommunicationes ab alijs latas. arg. l. illud. ff. ad l. Aqu. cum si-
24 milibus. Tertio facit, qđ ex illa glo. Io. ab An. colligit, quòd illud Bart. in l. 1. ff. vi bonorum raptorum, scilicet punitum à iudicę pœna vnius legis prioris, vel posterioris non posse puniri pœna alterius, limitandū est, quoad pœnas, per sententiam iudicis infligendas; non quoad alias ipso iure impositas, quod colligi nequit, nisi verum esset, aliam esse excommunicationem illius cap. & aliam excommunicationem huius. Quarto quòd lex noua inducens vnam pœnam non tollit alteram, per veterem impositam, secundum Bartholum communiter receptum in d. l. 1. ff. vi bon. rapt. quod probat l. quoties. ff. de actio. & obligationi.

25 His tamen non obstantibus verius videtur, eum, qui huic cap. contrahit,

trahit, duas tãtum, vel tres ad summum excommunicationes incurrere, siue non esse excommunicatum pluribus, quàm duabus, vel tribus; quarũ altera fertur à iure, illa scilicet, quam nostrum cap. infligit, altera ab homine, illa scilicet, quam bulla Cœnæ Domini continet: tertia etiã ab homine, si quis episcopus eã ferret: tũ, quia eadẽ, quæ infligitur per hoc cap. etiam infligitur per d. cap. quod olim. secundum Panor. ibidem. Pro quo facit illud cap. in verb. *Illam*. quo significatur ibi non induci nouam excommunicationem: sed hanc veterem ad casum nouũ extendi. Quod tamen, quo sensu verum sit, solutio primi contrarij docebit. & pari ratione eadem erit, quæ infligitur per cap. ad liberandam. & d. extraua. multa. Tum, quia supra in not. 3. elicito ex hac gloss. nouè & vtiliter diximus, arg. l. qui bis idem. ff. de ver. obligat. quod cum idẽ
26 contra eundem ob eandem caussam bis, vel ter profert excommunicationem videtur proferre eandem, & non diuersam. Tum, quòd Roma. Pontifex inducens excommunicationem per suam legem in aliquo casu, non videtur velle inducere nouam quoad eos, qui eodem casu similem excommunicationem per legem veterem incurrebant, cap. Felicis. §. præsenti. de pœn. lib. 6. & Clem. 1. de pœn. in princi. vbi gloss. satis
27 apta in verb prædictis. Diximus autem ad summum; quia non esset difficile tenere eam, quæ profertur per bullam Cœnæ Domini, quatenus cum hac concurrit esse eandem, quæ hęc; sed alia qualitate, scilicet reseruationis affectam per infra dicenda: & quia raro episcopi proferunt prædictas excommunicationes.

Non obstant contraria supra formata. non primum; quia primo illi, qui has excommunicationes protulerũt, licet fuerint multi in personis: vnus tamen fuerunt in potestate, & ita possunt haberi pro vno, iuxta l. proponebatur. ff. de iudi. Quod autem omnes, qui eas protulerunt, exceptis ciuitatum maritimarum episcopis, fuerint eiusdem potestatis, patet ex eo, quòd omnes fuerunt Roma. Pontifices. Et quanuis alius in vno Concilio, alius in alio, & alij extra Concilia, per suas leges eas tulerint: eadem tamen potestate eas tulerunt. Quoniam eadem potestas
28 Apostolica est in vno Roman. Pontific. quæ in alio cap. 1. de homi. lib. 6. vt in notab. 29. repet. §. in leuitico. de pœnit. d. 1. demonstramus; &
29 eadem, qua ipse solus vtitur, & ea, qua cum concilio. Deinde respondeo, quòd cum vnus, vel multi eadem potestate fungentes contra eosdem, & ob eandem caussam, per legem saltem, pœnam eiusdem speciei proferunt tacitè, vel expressè, sentiunt de vna, & eadem pœna. Neque obstat, quòd lata per extrauag. multa. à. Clem. v. sit reseruata: quia qualitas, vel quantitas non mutat speciem, & rei substantiam. l. final. ff. de fund. instruct.

Ad secundum respondeo, quòd neque gloss. illius cap. quod olim. satis cautè ait, excommunicationem illius cap. quod olim, esse penitus diuer-

diuersam ab excommunicatione huius. Neque Pan. satis perpendit, dicés, quod est omnino eadem. Sed veritas est; quod quatenus illud, cap. continet, excommunicatos esse illos, qui huic cap. contraueniunt, intelligendum est de excommunicatione huius. cap. quatenus autem continet excómunicatos esse, qui merces nó vetitas sine animo malo tépore belli ad Sarracenos deferunt, continet aliam, & propriam excommunicationem. Quę noua & singularis concordia est: & efficaciter probatur per ea, quę in notab. 10. supra scripsimus.

Ad 3. respondeo, illam conclusionem, quam Io. ab Anna. colligit, veram quidem in se videri, & ex gloss. rectè illam colligi: at non consequi ex hoc, gloss. esse veram. Quippe quòd licèt ex vero nequeat inferri falsum: ex falso tamen sępe infertur verum, secundum Aristotelem. 1. Posterior.

30 Ad 4. respondeo primo, illud dictum Bartol. regulariter quidem verum in diuersis legibus diuersas pœnas imponétibus: non autem in refricantibus eandé; saltem quando illę sunt eiusdem legislatoris vel eadé potestate fungentium, vt sunt qui has censuras tulerunt. Nam & cap. de multa. de præb. statuit, vt nactus secundum curatum perdat prius: idem refricatur in extr. execrabilis. Io. xxij. at ideo non sunt duæ priuationes diuersę; sed vna tantú. Et per. l. penul. quæ Vlpiani est. ff. de in ius vocan. pœna. 50. aureorum est statuta contra libertum vocantem in ius sine venia patronum: & similis pœna statuitur per l. fin. eiusdem tit. quæ Modestini est: sed nó est: diuersa; immo eadem secundum omnes. Et qui hominem iniustè occidit, lege euangelica, vel saltem Cęsarea regia, & statutaria iubetur regulariter occidi; attamé non est tribus mortibus, sed vna tantum occidendus. Secundo respondeo, quod aliud est per pœnam legis nouæ non tolli antiquam, quod ait Bart. aliud per legé nouá similem omnino pœnam, pœnę legis veteris in eodem met casu incidentem non induci aliam ab antiqua; quod nos dicimus.

31 Ex his infertur nouè, quod excómunicatio cap. ad liberandam. infra eod. partim est noua, partim vetus, & refricatio antiquæ. Vetus quidé quoad eos, qui excommunicátur hic; noua vero quoad eos, qui hic nó excommunicantur, scilicet, vendentes naues sine malo animo, vt in not. 10. coroll. 4. diximus.

Vndecimo infertur etiá noue, excommunicationem item cap. quod olim. infra eod. partim esse veterem, & partim nouam. Veterem quoad eos, qui etiam hic excomunicátur: nouam auté quoad deferentes alias merces, quàm bellicas, & sine animo bellico.

Duodecimo etiam nouè, excommunicationem extrauag. multa. huius met tit. veterem esse, quoad deferentes arma, ferrum, & lignamina galearum, & etiam alia eo animo, vt eis impugnentur Christiani ad terras Aegypti: veterem, inquam, sed noua qualitate, scilicet reseruationis

tionis affectam. Quoad eos autem, qui alia neque hic neque in cap. significauit. neque in cap. ad libetandam. infra eod. prohibita deferunt, esse nouam, idemque dicendum de extrauag. olim supra in. 10. notab. relata.

32 Decimotertio excommunicationes latas per bullam Cœnæ Domini à Martino v. & post eum ab omnibus alijs, non per viam legis: sed per viam sententiæ hominis, esse vnam, & non diuersas; tum per prędicta; tum, quia substantia censurarum ex mente proferentium eas nascitur, vt colligitur ex Panor. in cap. 2. de testib. cogen. col. 3. & in cap. P. & G.
33 de offi. deleg. col. 4. Quin & facile teneri posset, hanc excommunicationem bullæ Cœnæ Domini, quatenus concurrit cum excommunicatione iuris non esse aliam ab illa, vt supra dixi: licèt quatenus non concurrit cum ea sic. Non concurrit autem quoad equos, siue malo animo delatos, vt in not. 10. nu. 23. diximus.

34 Decimoquarto infertur, excommunicationes ab episcopis maritimarum ciuitatum ita latas, vt sint suę, diuersas esse à latis à iure, & per bullam Cœnę Domini: quia auctores sunt diuersi, neque eadem potestate fungētes, vt successores, & prędecessores. Dixi ita latas, vt sint suę. Quia si ferrentur, tanquam innouationes, & publicationes à iure latarum essent eędem, per ea, quæ supra diximus in notab. 2. ex hac gloss. supra elicito.

35 Decimoquinto infertur, cōfessarium, qui eiusmodi peccatorē audit, licèt habeat potestatem absoluendi ab omnibus excōmunicationibus iuris, & bullæ Cœnæ Domini, non posse quem absoluere ab excommunicatione prædicta episcoporum, nisi habeat etiam aliunde legitimam potestatem absoluendi ab eorum excommunicatione, vt colligitur ex Hostien. & ex alijs in cap. quod olim. infra eod. vel nisi teneamus illud singulare Io. Imol. in cap. ex frequentibus. de insti. per illum tex. & in. cap. graue. de præbend. col. 4. quem ibidem, & in cap. in Lateranensi. eiusdem tit. sequebamur, post Feli. in cap. pastoralis. §. 1. de offic. ordinar. scilicet. excommunicatū generaliter ab homine, perinde posse absolui ac alium excommunicatum à iure, cuius absolutio nemini est reseruata. Quod etiam nunc perplacet.

36 Decimosexto, confessarium, qui huiusmodi peccatores de quibus loquitur hic tex. audit, inquirere debere, an præter excommunicationē iuris incurrerit etiam excommunicationem bullæ Cœnæ Domini, vel qualitatem reseruationis per eam inductam: & an etiam excommunicationem episcoporum, vt norit, an habeat legitimam potestatem absoluendi ab vtraque, vel neutra, an tantum ab altera; quo sciat, an absoluere possit eos à suis peccatis. Quandoquidem pęnitens prius debet absolui ab excōmunicatione, quam à peccatis: eo quòd excommunicatus est separatus à participatione sacramentorum, & omnium diuinorum:

vt contra Ange.& quosdam alios retigimus in cap. cõsideret. §.cautus. nu.23.de pœnit.d.5.& latè determinauimus in cap. fratres.à num.38. vsque ad 44.eiusdem d.Si tamen habet potestatẽ absoluẽdi ab excommunicationibus latis à iure,credat,se habere potestatem absoluẽdi etiã ab excommunicationibus latis ab homine,generaliter non reseruatis, per Io. Imol.prędictum;& ita poterit absoluere ab excommunicationibus latis per episcopos prædictos:quamuis contrarium expresse dicant Hostiens.& communis.sed hęc dicunt non aduertentes illud singulare Io.Imol.prędictum.

37 Decimoseptimo inferunt,excommunicationum latarum per prædicta iura alias esse reseruatas Papę,alias non.Esse quidem reseruatam illam,quæ continetur in d. extrauagan. multa.& in processu Curię Romanę solito fieri in die Cœnæ Domini; illam vero, quę fertur in hoc cap.& in dicto cap.quod olim . & in cap.ad liberandam.infra eodem, quatenus non concurrunt,cum reseruatione bullæ Cœnæ Domini, vel cum dicta extrauag.multa.non esse reseruatã,quidquid Panor.in cap. Quod olim. dixerit. Quoniam nullius excommunicationis à iure latæ absolutio reseruatur Papæ, nisi ei expresse reseruetur cap.nuper. de senten.excommuni.& attento tempore huius canonis, hæc illi non fuit reseruata:immo neque quoad casus,in quibus concurrunt cum latis per bullam Cœnæ Domini; modo non concurrat cum d.extrauag.multa. si teneamus, quòd differant ab eis veluti à latis ab homine. Et quam-

38 quam aliàs fuerim contrarię opinionis:nunc tamen in ea sum,vt putẽ verius id, quod antea dixi, facile sustentari posse, scilicet excommunicationes bullæ Cœnæ, quatenus concurrũt cum excõmunicationibus iuris,easdem esse cum excommunicationibus iuris;& solum adijci qualitatem reseruationis:& intentionis Roma.Pontif.non esse tot excommunicationes in eodem casu, ob eandem caussam, contra eosdem multiplicare : sed veterem latam innouare , & reseruationis armis munire.

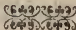
39 Neque obstat, quod in bulla Cœnæ dicit Papa:***Excommunicamus.*** vt patet ex tenore eius relato per Diu . Anton.3.part.tit.24.cap.72.& declara.per nos in Manu.cap.27.Quoniam etiam Innoc. iij.in.cap.ad liberandam.eodem verbo vtitur. Attamen quoad casus,in quibus concurrit cum excommunicatione huius cap. non videtur nouam censurã inducere: quod videtur sentire communis.Eodem etiam verbo vtitur d.extrauag.multa.quæ tamen quoad casus, in quibus concurrit cum nostro cap. & cap . ad liberandam . infra eod. non videtur nouam censuram inducere:sed nouum munimentum reseruationis. Et ne dicas: frustra ergo in prædictis tribus locis Roma.Pontif. vtitur verbo illo: ***Excommunicamus.*** cum nihil aliud faciat, quàm veterem excõmunicationem innouare. Ne,inquam,hoc dicas;considera,quod operatur primo,

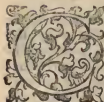
mo, vt excommunicatio hæc sustentetur per posteriora iura; licet tollerentur priora. Secundo, quod in quolibet posteriorũ inducitur quoad aliquos noua excommunicatio, vt ex dictis in 10. not. coroll. 4. & alijs apparet. Et ideo plus multo operatur, quàm si dixisset: *Innouamus & reseruamus absolutionem.* Et ita verbum: *Excommunicamus*, in posterioribus dispositionibus respectu vnius accipitur, pro *Innouamus*, & respectu alterius pro noue excõmunicamus. arg. à simili. cap. ab excõmunicato.
40 de rescript. & cap. cum dilectus. de consuetu. Quorũ vtrunque ab aliquibus putatũ singulare probat idem verbum, vel eãdem clausulam ad diuersos relatã diuersa operari. Sunt tamẽ multa alia citata per Decium in cap. quoniã Abbas. de offic. deleg. idem probantia.

Ad hanc opinionem tenendam me plurimum mouet, quod videtur consona intentioni S. Sedis Apostolicæ: & quod vis reperias confessarium, qui eiusmodi peccatores intendat absoluere ob vnum tale delictum, nisi ab vna excommunicatione. Et graue, ac molestum est condẽnare tot cõfessarios, & obligare tot pœnitẽtes ad nouas absolutiones quærendas: & quod etiam à Felice Papa, & ab Alexand. ij. sunt excõmunicati hæretici cap. Athatius. 2. & cap. audiuimus. 24. q. 1. qui postea excommunicati fuerũt per Lucium iij. in cap. ad abolendã. in princip. de hæret. & postea per Innoc. iij. in Concilio Generali cap. excõmunicamus eod. tit. quorum nullus reseruauit sibi absolutionem. Et post Innoc. quotannis in die Cœnæ Domini quilibet Roma. Pontif. qui pro tẽ
41 pore est, excõmunicat eosdem per verbum: *Excommnicamus*, reseruando sibi soli absolutionem: at nemo dicit, hæreticum incurrere quinque excommunicationes; immo neque duas. Immo Syluester parum cogitans de hac difficultate dixit in verb. excommunicatio. 7. casu. 2. notab. 4. quòd excommunicatio contra hæreticos à iure lata, non reseruatur Papæ; & ideo ab illa quis posset absolui, arg. cap. nuper. nisi reseruaretur Papæ, per annalem processum: per quod clarè sentit excomunicationem tot iuribus, & à tot omnibus per bullam Cœnæ Domini latã esse vnam: & vna sublata, omnes censeri sublatas: ergo idem penitus dicendum est de censuris à varijs Rom. Pontif. per varia iura, & per bullã Cœnæ Domini, in huius cap. materia latis; quæ æqua, noua, & quotidiana conclusio est. Vtinam omnes per baptismum nouati tanto in Cœnæ dominicæ sacramentum amore feramur tanta latria, & religione subdamur, vt laqueos omnes bullæ Cœnæ Domini ita vitemus: aut ita nunquam amplius in eas casuri dissoluamus, vt tandem rectà in Cœnã illam cælestem, ad quam iampridem inuitamur, perueniamus. Amen.

FINIS.

ORNATISSIMO VIRO SOCIETATIS Ieſu ſodali integerrimo Ioanni ab Azpilcueta, Martinus Saluador ab Azpilcueta. S. in IESV CHRISTO. P.

VM in gratiam inſignis tui ordinis, Societatis nẽpe Ieſu, integerrime Ioannes, cuius te non indignũ ſodalem in iſta Braſilia, tãto terra, mariſq. tractu à nobis ſemota, in colenda vinea Domini hactenus neglecta, imperio toti Luſitano exhibes; auunculus meus, idẽque tuus patruus, ſiue potius vtriuſque pater, hanc præclariſſimam, & hoc ſæculo perneceſſariam relectionem, magna intentione animi compoſitam, firmaq; voce pronuntiatam, edere ſtatuiſſet. vt eum tanta laborum mole ceu obruptum, vel hac particula leuarem, has eius puras à corruptione margaritas veluti ad lineam vocaui; vt tibi in imbuẽdis ſacroſancta euangelij philoſophia paganis occupatiſſimo; quæ ex ea pio fuerint vſui, facilè obuia ſint: & res ipſa tota pia, variaq; eruditione abſoluta tuæ iſtæ ſantæ, doctæque animæ velut in ſpeculo ſeſe offerat. Accipe igitur, optatiſſime, ac obſeruandiſſime Ioannes, Chriſtiano, quò ſoles omnia, pectore hunc elenchum tuo nomini iure optimo dicatum: ac me viciſſim pijs votis Chriſto commenda, vt quo abſentes fruimur in terris, tandem præſentes eodem perfruamur in cælis. Vale.

INDEX RERVM, ET VERBORVM

BREVITER COLLECTVS.

A

B

C

F

G

Legi-

Præ-

Regestum.

† A B C D E F G H I K L M

Omnes sunt duerniones, preter M, Ternio.

ROMAE

Excudebant Alexander Gardanus, & Franciscus Coattinus.

M. D. LXXXV.

L. GOTTSCHER
1972